Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Forlaget Edithor

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Vestjydske fortællere 2003

Redaktion: Thyge Clausen & Jørgen Thomsen

Omslag: Varde Garden foran Varde Museum
Foto: Kaj Lykke Sørensen

Sats og tryk: P. E. offset & reklame A/S

ISBN 87-984273-9-3

Forlaget Edithor
Tømrervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

Indholdsfortegnelse

Forord 7

40 år med Varde Garden 9
Kaj Lykke Sørensen, Varde

Et kvinde liv 19
Esther Kolding, Varde

At flytte til Varde 27
Orla Duedahl, Varde

Børnene fra Rusland 31
John Würfel, Jægerspris

Fra elektrikerlærling i Varde til borgmester i Ballerup 39
Ove E. Dalsgaard, Ballerup

Mine erindringer 49
Vagn Aage Madsen, Varde

Tidsbillede - Barndoms- og ungdomsårene i Varde 1943-1969 57
Borghild S. Jørgensen, Skjern

Mit møde med tandlæge C.W. Kock 79
Henry Andersen, Varde

I lang og tro tjeneste 81
Ole Nørskov Nielsen, Varde

Oplevelser i Varde fra 1916-1942 109
Elmo Busk, Brøndby

En fortælling fra bilens barndom 121
Kurt Vig Nielsen, Varde

En lystfiskers erindringer fra Varde å 125
Henry Andersen, Varde

En restauratørpars oplevelser på Hotel Højskolehjemmet..... 139
Leif Hansen, Varde

Der var koksfyr i kælderen 145
Henning Sørensen, Varde

Kan du tisse i maskinen 153
Tony Thomsen, Vamdrup

Gymnastik i Forsamlingshuset var Billum-drenges oplevelse 157
Hans Sigfred Knudsen, Billum

Forord

Vestjydske fortællere er forskellige; de har hver deres måde at fortælle historien på, og derfor er hver samling spændende og fængslende, selvom de hver for sig alle fortæller den samme historie. Beretningen om vestjydsk sind og måden at forholde sig til tingene på.

Tiderne forandrer sig, og i år har vi haft en næsten helt subtropisk sommer som vist næppe før. For mange har det ligefrem været for meget af det gode, men nogen er henrykte, nemlig de danske vinavlere – for sådan nogle har vi skam! Vindruerne her til lands har nemlig fået så megen varme og sol, at 2003 tegner til at blive en storartet årgang.

Men også Vestjydske fortællere kan glæde sig over at årbogen også i år er meget fin. Det skyldes nu ikke solen eller hedebølgen, men bogens bidragsydere, som vi skylder en stor tak, for de oplevelser de dermed bereder årbogens læsere.

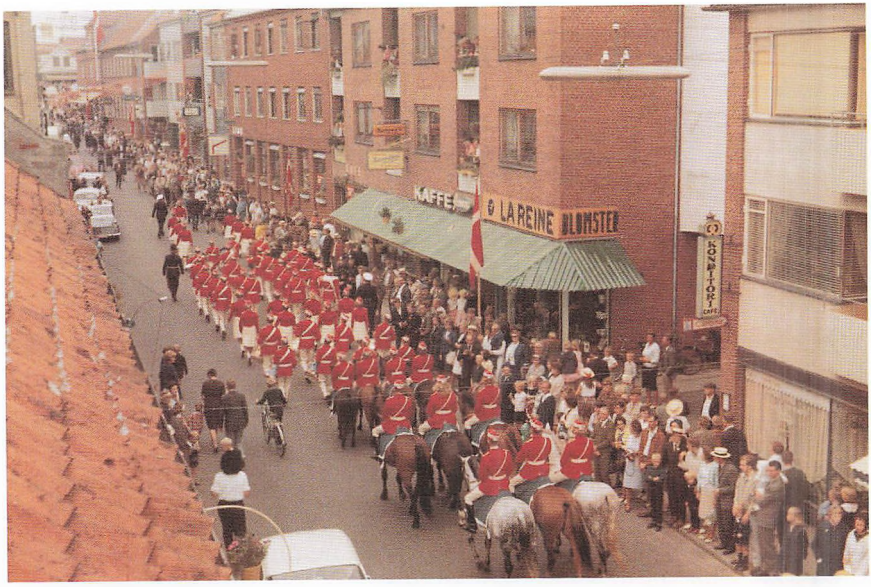

Blomsterfesten i Varde 1963.

Aflevering af Varde Garden til Varde kommune i 1963.

40 år med Varde Garden

Af Kaj Lykke Sørensen, Varde

Da VARDE GARDEN i år den 17. august har fejret 40 års jubilæum, er jeg blevet opfordret til at skrive lidt om arbejdet i Garden gennem årene. Jeg vil godt starte lidt tilbage i tiden, for allerede i 1882 dannede den daværende organist Bjelke et musikkorps af 10 drenge, hvoraf de 4 var hans egne sønner. I nogle år gav denne Varde Garde koncerter over hele landet, og de var med ved afsløringen af Kong Frederik den VII's statue på Varde Torv i 1885. De må have været ret dygtige, for der gik rygter helt til København om dette drengeorkester, der derefter blev inviteret til at optræde 10 dage i Københavns Sommertivoli i 1886. På dette tidspunkt var Tivoligarden kun et vagtkompagni, og Vardedrengenes succesfulde optræden var med til, at Tivoligarden oprettede sit eget musikkorps, som vi kender det i dag. Denne første Varde Garde opløstes, idet drengene spredtes for alle vinde, men ved byens 500 års jubilæum som købstad i 1942 blev Garden genoplivet af FDF's orkester, der i festdagene optrådte i uniformer fra Tøjhusmuseet. Tanken om en permanent Varde Garde dukkede atter op i 1962, da der på et møde i Blomsterfestens Festkomité blev sagt: "Nu mangler vi bare en Varde Garde, for at vores byfest bliver helt perfekt", og sådan begynder eventyret om VARDE GARDEN, som vi kender 40 år efter.

Der blev nedsat et udvalg i festkomitéen, der skulle arbejde videre med sagen, og flere nye ideer dukkede op. Varde Garden blev oprettet som en selvejende institution, og "Foreningen VARDE GARDEN" skabte det økonomiske grundlag for Garden. Økonomien blev styret af bankdirektør Chr. F. Houborg (der også blev Gardens første formand), og boghandler Ole Sloth Christensen. Kommandant var major K. P. H.

Møller. Den musikalske uddannelse klarede kommunekasserer Falbert Bøjlund, danseundervisningen af twirlerne sørgede danselærerinde Gudrun Bjelke for, og uniformer og materiel stod herreekviperingshandler Ludvig Bechsgaard og direktør H. C. Mikkelsen for. Som noget helt nyt blandt danske bygarder fik VARDE GARDEN en afdeling med twirlerpiger, der samtidig med at de skulle twirle (jonglere) med en twirlerstav, skulle udføre forskellige danse til orkesterets musik. Ligeledes var det noget helt nyt blandt bygarderne, at der var 11 heste og ryttere med som bagtrop. Fra idé til virkelighed var der mindre end 1 år, til VARDE GARDEN skulle stå klar, og på den tid kan det ikke lade sig gøre at uddanne et orkester og tamburkorps, så da fik man lavet en aftale med FDF; der havde et godt og velspillende orkester.

Det er så her, at jeg, som 18 årig basunist i FDF´s orkester, sammen med alle de øvrige bliver spurgt, om vi ville være med til at spille i VARDE GARDEN, og så vidt jeg ved, så var alle enige om, at det kunne være spændende. Twirlerne, fløjtepigerne og rytterne var alle helt nye afdelinger, så de skulle lære det hele fra bunden, mens trommerne og orkesteret "kunne nøjes med" at indstudere et nyt repertoire, så der musikalsk også var lidt forskel på Garden og FDF´s orkester. I de første år var Gardens delinger delt op, så der kun kunne komme piger i fløjtedelingen, og der kun kunne komme drenge med i trommeafdelingen og orkesteret, hvor det samtidig var et krav, at man også skulle være medlem af FDF. Det var så et år med intensiv træning i de forskellige delinger, og hver lørdag eftermiddag havde vi fællestræning på Else og K. P. H. Møllers "Ryttergården" på Hjertingvej, hvor der blev indøvet march og tattoo. Det var sommetider svært at spille, når vi skulle marchere på "Ryttergårdens" knoldede marker, men den største overvindelse for mange var sikkert, at rytterne, der var med i tattooet, skulle ride op og ned gennem geledderne, og således kom meget tæt på alle os andre.

Der var stor enighed om, at VARDE GARDENS uniformer skulle være rød/hvide, og netop nationalfarverne har været med til, at give os flere spændende arrangementer.

Endelig oprandt dagen, da VARDE GARDEN skulle præsenteres på Varde torv, og borgmester Rud. Rasmussen skridtede fronten af sammen med en stolt major K. P. H. Møller, der således overgav Garden til Varde by. Efter honnøraflæggelse til borgmesteren, spillede vi

"Varde Gardens Honnørmarch", som var komponeret af Vardemusikeren Johs. Hedegaard og dedikeret til VARDE GARDEN. Der blev samtidig skrevet en tekst til Honnørmarchen af Johs. Allarp, som er blevet sunget ved forskellige lejligheder – senest ved Gardens 40 års jubilæumsfest.

Det blev atter hverdag i arbejdet med Garden og FDF, og der blev arbejdet med at skaffe arrangementer, så der kunne komme styr på økonomien, ligesom der også skulle arbejdes med at få flere medlemmer.

Vi var med til mange arrangementer og vores rytterdeling var nok skyld i, at vi tit var med til ringridninger i det meste af Sønderjylland.

Den gamle forbindelse til Tivoligarden i København hjalp med til, at vi i 1965 blev inviteret til at afløse dem i en weekend, og det blev en herlig oplevelse, selvom der også blev meget at lave. Hotel Marina i Vedbæk var første stop, hvor vi fik middagsmad til gengæld for en lille koncert. Marchturene rundt i Tivoli var noget helt for sig selv. Tilskuere i titusindvis stod langs hele ruten, og der var rigtig mange fra Varde og omegn i Tivoli i denne weekend. Lørdag formiddag marcherede vi gennem Strøget fra Kongens Nytorv til Rådhuspladsen, og vi havde fået lov til at vise vores tattoo foran Københavns Rådhus. Om søndagen viste vejrguderne sig fra deres værste side. Regnen styrtede ned, så vores eftermiddagsoptræden i Tivoli blev aflyst, men det var blot med til, at vores kreative ledere fik os afsat til et lille arrangement i Cirkusbygningen, hvor vi blev åbningsnummeret i Cirkus Schumanns forestilling. Jubelen ville næsten ingen ende tage, og jeg kan love jer for at 11 heste og 50 gardere for fuld musik fylder godt op i en cirkusmanege, og da vi atter var ude, kom der en russisk cirkusdirektør farende. Han ville omgående købe nummeret, og han havde allerede checkhæftet fremme. Det blev så ikke til mere, for som K. P. H. Møller sagde, så havde vi ikke vores vintertøj med.

Der gik nogle år, hvor vi var med til mange arrangementer herhjemme omkring, og et par gange var vi med til de danske årsmøder i Sydslesvig. I 1970 trak hele Gardens bestyrelse sig tilbage. Assurandør Carl Frandsen blev formand (1970-1983), daværende turistchef Inge Vad Wodskow overtog undervisningen af twirlerne, købmand Bjarne Nielsen tog sig af tamburkorpset og jeg fik jobbet med at undervise orkesteret. Kaptajn Carlo Jensen overtog jobbet som kommandant efter major K. P. H. Møller, og det blev samtidig starten på et fantastisk

samarbejde med Varde kaserne, som begge parter stadig nyder godt af. VARDE GARDEN benytter kasernens arealer/gymnastiksal hver mandag, og skal til gengæld deltage i kasernens forskellige arrangementer uden honorar.

Op gennem 70erne lavede Garden en række byfester, der skulle hjælpe økonomien lidt på højkant, og det lykkedes da også at slippe af med den kassekredit, der var nødvendig for at etablere foreningen i 1963, og det lykkedes også at få lagt lidt til side på kistebunden.

I 1971 var vi på de første "rigtige" udenlands ture, hvor vi var til byfest i Burbach (ved Berleburg) og i Bochum i Ruhr området, hvor vi var med til at indvie et nyt universitet, hvor der var plads til 10.000 studerende med logi. Det var også her, at vi havde en hel times koncert direkte i tysk radio. I 1972 fik vi en henvendelse fra Udenrigsministeriet, om vi kunne optræde i Vest-Berlin ved en udstilling for danske varer. Vi fik tilsendt togbilletter med afgang fra Varde Station, over København, hvor vi skiftede til sovevogne, og herfra sydpå til Gedser/Travemünde, gennem DDR til Vest-Berlin, hvor vi skulle bo og optræde i 3 dage.

Varde Garden på Rådhuspladsen i København i 1965.

Det blev også en god oplevelse, men at opleve den stemning i det tidligere DDR, hvor der hele tiden var flere vagter med maskinpistoler, og hvor befolkningen næsten ikke turde se på hinanden, var nok det, der fik os til at tænke på, hvor godt vi har det her i Danmark.

I 1972 var vi med til et arrangement på Varde Kaserne, hvor der var fest sammen med "Lufttransportgeschwader 63" fra Rendsburg i Tyskland, og da Sergentforeningen senere på året skulle på genvisit til "åbent hus" på Krummenort Flyveplads, skulle VARDE GARDEN selvfølgelig med. Det blev en festlig oplevelse, hvor de fleste af garderne var oppe at flyve for første gang. Garden var med til disse åbne huse arrangementer i Rendsburg i 1972-73-74 og 1975. De tre første gange blev vi transporteret med militært transportfly og i 1975 foregik det i bus, for nu var der kommet oliekrise, så nu skulle der spares.

I 1973 havde Carl Frandsen været på ferie i Frankrig, og her havde han mødt en "Majorette gruppe" (Twirlerne) fra Andlau i Elsas området. De blev inviteret med til vores næste byfest, og i sommeren 1974 var vi så på genvisit hos dem, hvor vi blev privat indkvarteret i byen. Vi fik en dejlig oplevelse med show på stadion i over 40 graders varme. Den franske gruppe havde netop fået kåret formandens datter Muriel Kreider til individuel fransk mester i twirling med både én og to twirlerstokke, så hun blev rigtig fejret under festen.

Det var i 1974, til et arrangement i Ringkøbing, at der dukkede en hr. Sigfried Falke op og spurgte, om vi ikke havde lyst til at deltage i ét af Tysklands største musikshows. Carl Frandsen gav ham sit visitkort, og spekulerede ikke mere over den samtale, men kort efter sommerferien dukkede der en indbydelse op fra Sigfried Falke, om at vi skulle deltage i "Musikschau der Nationen" i Bremen sidste uge i januar 1975. På grund af sygdom havde Carlo Jensen overgivet kommandoen til senior oversergent Viktor S. Jensen, og sammen med Carl Frandsen var vi tre til forhåndsmøde i Bremen først i december, og vi fik en stak noder udleveret, som skulle bruges til fællesnumre ved showet sidst i januar, så det kan nok være, at vi fik travlt med træningen. Vi skulle møde i Bremen onsdag aften den 22. januar, hvor vi blev indkvarteret på vandrehjemmet sammen med en folkloregruppe fra Jugoslavien, som også skulle være med i showet. Torsdag formiddag var der prøve på vores tattoo, og vores indstuderede show på 10 minutter tog nu 13 minutter, fordi salen var meget større, end

den vi havde øvet i på Varde Kaserne, så vi måtte pænt ændre i vores program. Om eftermiddagen var der træning på alle de fællesnumre, som vi havde fået noder med hjem på, og der blev også trænet i indmarch til åbningen samt finalen. Der var 6 forestillinger i alt med premiere torsdag aften, fredag aften, hvor der også var TV udsendelse fra – samt lørdag og søndag både eftermiddag og aften. Det blev en uforglemmelig oplevelse sammen med militærorkestre fra Holland, Frankrig, England, USA og Tyskland. Disse shows har desværre ikke amatørorkestre med mere, men det lykkedes VARDE GARDEN at komme med i 1975, 1982 og 1988 i Bremen, 1976 og 1982 i Hannover og 1982 i Bremerhaven.

I Auning på Djursland blev der hvert år afholdt danske mesterskaber for bygarder, og vi havde været med i en del år med ganske fine resultater, og i 1974 toppede vi. Vi kunne stille op i 4 discipliner, og vi fik 1. pladsen i koncert med orkesteret og tre 2. pladser i koncert for tamburkorps, march og tattoo, så da stod Varde på den anden ende, da vi vendte hjem søndag aften som samlet "Danske Mestre".

I 1977 skulle vi med til skyttefester i Goslar (lørdag) og i Hannover (søndag), og det var bare umuligt at finde overnatning i nærheden.

Varde Garden i Arnbjerg 1963.

Det endte med, at Carl Frandsen kontaktede sin datter Karen, der boede i området, om ikke hun, sammen med sin mand kunne hjælpe os. De fandt et godt vandrehjem i Hausberge i Porta Westfalica, hvor vi blev indlogeret for weekenden + et par ekstra dage, hvor vi for første gang skulle holde et par dages ferie sammen med Gardens medlemmer.

I den samme weekend havde de skyttefest i Hausberge, og vi blev spurgt, om vi ville lave lidt underholdning på deres festplads mandag eftermiddag til børne- og pensionistdag. Det sagde vi ja til og til gengæld blev vi inviteret til et mægtig bal i festteltet om aftenen, og det var lige noget, der passede vores gardere. Ledelsen i Hausberge blev så glade for vores indslag, at de fra scenen inviterede os med til deres næste skyttefest, som var i 1979, og vi har været med lige siden hvert andet år, og her den 24. juli 2003 er vi lige vendt hjem efter endnu en pragtfuld uge hos dem, og med en indbydelse til 2005.

I 1981, 1982 og 2000 var vi med Sct. Jacobi Skole til finaler i Ekstrabladets skolefodboldturneringer i Københavns Idrætspark, og det var også nogle herlige ture, og specielt i 2000, da pigerne blev danske mestre.

Den mest hæsblæsende udflugt, som VARDE GARDEN har været på, var vist i 1982, da vi skulle med i et TV-show i Paris. Det var midt i eksamenstiden, så det kunne ikke nytte noget at prøve på at få garderne fri fra skole, så der var afgang fredag aften og hjemkomst igen søndag aften, så alle kunne være klar til skole mandag morgen. Vi var ude af Varde i 48 timer. De 36 timer var buskørsel og af de sidste 12 timer brugte vi 6 timer på prøver og show, hvor vi skulle optræde i 6 minutter og senere være med i finalen, og de sidste 6 timer havde vi udflugt i Paris, der sluttede med, at vi alle var en tur i Eiffeltårnet.

Gennem de senere år har der været et utal af herlige oplevelser med VARDE GARDEN rundt omkring i Europa. 8 x forskellige shows i Dortmund Westfalenhalle med 21.000 tilskuere. Karnevaller i Düsseldorf, Bremen og Rendsburg. Blomsterfester i Bad Ems, Tyskland, Les Pieux, Caen, Bricquebec, Saint Quentin og Nice i Frankrig og Ostende i Belgien. Borgfest i Tangermünde (tidligere DDR) hvert år siden 1994. Nationaldag i Schweiz i 1995.

VARDE GARDEN har altid været meget populær, og der har været mellem 60 og 80 arrangementer om året udover de 2-3 gange om ugen, hvor de unge mennesker mødes til træning. De er sammen mere end 200 dage om året. Igennem de 40 år har der været næsten

500 aktive gardere, og det har gennem alle årene været en fornøjelse at arbejde med sådan en flok positive unge mennesker.

Man kan næsten får indtrykket af, at det kun er udenlands turene, hvor garderne bliver rystet sammen, men det er ikke kun der. Der er også altid en herlig stemning, når vi lige skal en tur til byfest, sportsfest, ringridning eller lignende og er hjemme igen efter nogle timer. Herhjemme har vi været med til Åbenrå Tattoo nogle gange, og jeg mindes specielt en gang, hvor vi netop var kommet hjem fra en sommertur til Hausberge en torsdag, - og fredag på arbejde blev jeg ringet op, om vi ikke kunne samle Garden, så vi kunne være med til tattooet dernede samme aften – det lykkedes, og vi fik atter en festlig weekend.

Danmark Tattoo her i Varde har været noget helt specielt, for her fik vi endelig lov til at vise Vardenserne, hvad vi kan under de helt rigtige lys, lyd og tilskuerforhold. Vi var med til nogle herlige oplevelser i 1992, 1995 og 1998, og det var med sorg, at vi måtte meddele vores gardere, at tattooet i 2003 ikke blev til noget. Bare det ikke helt dør ud . . .?

Midt i 70erne startede vi på en række julekoncerter rundt omkring på alle alderdomshjem, plejehjem og Sygehuset i hele Varde Kommune, og det har været en fast tradition lige siden. I starten var det kun orkesteret, der gav disse koncerter, men nu er det delt op mellem orkester og tamburkorps, så de hver tager halvdelen. Det er det eneste tidspunkt, hvor garden ikke optræder samlet.

Hver gang der er et specielt arrangement, der kræver ekstra træning, eller der skal arbejdes med et nyt repertoire, så tager vi på træningsweekend med alle garderne til en skole i Varde omegn, hvor der så bliver øvet ny musik eller et nyt tattoo, og også her opstår der venskaber for livet.

Gennem årene har der altid været en stor flok aspiranter, som trænede for at komme med i VARDE GARDEN, og her er der også lavet mange aktiviteter for at gøre aspiranttiden festlig. Der er hvert år weekendture til Blåvandsgård eller Vardeborg i Vejers, eller de kommer med på gardernes træningsture for at de også lærer hinanden at kende. Vi har holdt legedag i Varde Sommerland i de seneste år – men det er desværre slut nu. Det der nok har betydet mest for det herlige sammenhold, som vi har i VARDE GARDEN er nok, da vi i

1987 fik overdraget den gamle Tekniske Skole på Skolevej til trænings- og klublokaler. En stor flok flittige forældre knoklede i fritiden med at gøre den treetages bygning klar indvendig, så hele herligheden kunne præsenteres i august 1988 til gardens 25 års jubilæum. Tidligere havde vi uniformerne hængende i Vardehallen, og alt træning og samspil foregik på Varde kaserne og rundt omkring på skolerne, så det var skønt, at vi kunne få det hele samlet på Skolevej, ligesom der også blev mulighed for at afholde klubaftener med forskellige aktiviteter. På grund af sygdom overtog Dorte Christensen undervisningen i orkesteret i 1998 og Bjarne Jensen har overtaget formandsjobbet, som jeg havde fra 1983, men heldigvis spørger de da af og til, om jeg ikke lige vil hjælpe lidt på en tur eller til træning. Gennem nu 40 år har VARDE GARDEN fyldt hele min fritid, og hvis ikke min kone Lizzi også havde været glad for arbejdet med Garden, så var det aldrig gået. Hvert 5. år fejrer VARDE GARDEN sit jubilæum, og hver gang dukker der en herlig flok "gamle gardere" op, og så mindes vi dengang da "vi var gardere". I dette jubilæumsår vil jeg ønske for VARDE GARDEN, at den må få rigtig mange gode år. Der er en herlig flok dygtige gardere i øjeblikket og ca. 40 aspiranter, så der er meget at bygge på.

Pas godt på hinanden og pas godt på VARDE GARDEN!

Træningstur gennem Kræmmergade i 1963. Birgit Bune Christensen er tambourmajor.

Johanne og Hans Peter´s bryllupsbillede.

Et kvinde liv

Af Esther Kolding, Varde

Et kvinde liv har jeg kaldt mit indlæg. Jeg vil med det samme sige, at det drejer sig om en ganske almindelig kvinde – som imidlertid fik en interessant skæbne – måske i lyset af den tid, hun fødtes på. Inspirationen til mit indlæg vil jeg gerne kort fortælle om. Den kom nemlig, da jeg en pinse fik lov til at dykke ned i en kasse med gamle korrespondance fra omkring år 1910 og fremad. Det var breve mellem min fars søskende, og jeg kan godt sige, at jeg blev så optaget af det, at jeg ganske glemte, at der var noget der hed spisetid. – Efter morgenmaden 2. pinsedag gik jeg i gang med at studere indholdet, og pludselig stod min mand i døren og spurgte, om vi slet ikke skulle have frokost den dag. – Da var klokken blevet 15.00, og jeg havde mistet enhver fornemmelse af tid. Det var virkelig spændende læsning, syntes jeg. Den kvinde, jeg mest vil komme ind på, er min faster Johanne, som blev født i 1902 i et lille husmandshjem i Vormark i nærheden af Randers – som den 5. i rækken af i alt 8 børn. Hjemmet var fattigt, så det var hele tiden en kamp for at overleve. Faderen var løst ansat rundt på de store godser som daglejer, mens moderen arbejdede som vaskekone de samme steder. Moderen var en meget retlinet person, som trods de svære vilkår – et vaklende helbred – mange børnefødsler – alligevel formåede at præge sine børn for resten af deres liv. En overgang overvejede hele familien at emigrere til USA, og breve derovre fra, hvor to søstre til moderen havde slået sig ned, vidner om deres bekymring for deres familie hjemme i Danmark. De lover endda at ville hjælpe med at betale rejseudgifterne, hvis familien vil rejse til Amerika. Hvorfor det ikke bliver til noget, kan man jo kun gisne om, men moderens skrøbelige helbred har måske spillet ind. Efter Johanne blev endnu 3 børn født i hjemmet. Bl.a. en lille dreng, som blev døv efter sygdom

som 7-årig. Denne lille dreng blev – mange år senere - min far. Som tiden gik blev det mere og mere Johanne, som kom til at tage sig af sine mindre søskende, da moderens helbred stadig blev dårligere. Det sidste brev fra moderen er til hendes ældste datter Thora. Hun skriver heri: "Kære Thora, jeg kan ikke andet end jeg må sige dig, hvordan det går med mig, Jeg er meget syg i dag, men nu på fredag skal jeg opereres, så bliver det vel bedre. Jeg synes, at I skulle vide det, for så kan du fortælle din fader det og dine søskende, for nu ved jeg jo ikke, hvornår jeg kan skrive igen. Jeg længes så meget efter jer alle – Eders moder Else Borgensen, Pavillon 9 på Rigshospitalet". Jeg synes virkelig, man kan mærke både bekymring for familien, uro og længsel – og måske endda en forudanelse om, at hendes tid her på jorden var ved at rinde ud? Johanne var 12 år gammel, da hendes mor døde efter denne operation – kun 44 år gammel. I tiden derefter forsøgte familien at hulte sig igennem, så godt det nu lod sig gøre. Den ældste i søskendeflokken, Thora på 18 år blev kaldt hjem fra en gård i nærheden for at være i moders sted for sine mindre søskende. – Det viste sig ret hurtigt, at det ikke gik, så faderen vidste i sin kvide ikke andet end at henvende sig til sin næstældste datter, som da var fyldt 13 år, og det var Johanne! Denne lille pige påtog sig så det arbejde, som for os må virke helt umuligt. Det, hun havde lært af sin mor, hendes økonomiske sans samt hendes stærke pligtfølelse kom hende imidlertid til hjælp. I årene, der fulgte, indtil hele børneflokken var godt i vej, blev denne lille kvinde familiens faste midtpunkt. – Hun havde specielt for sin lille, døve bror en aldrig svigtende omsorg – en omsorg, som kom til udtryk hele livet igennem! Han har selv givet udtryk for, at han husker hende i de år, når han var hjemme på ferie fra Døveskolen, om aftenen ofte siddende over stoppe – og lappetøj fra sine mindre søskende. Dog må det siges, at hun fik megen støtte af sine ældre brødre, hvoraf jeg gerne vil fremhæve Laurits, som lige fra han kunne tænke en tanke ville emigrere til USA. – Jeg vil gerne læse lidt op af nogle tanker, han har gjort sig, da han i en moden alder ser tilbage på sin livs begivenheder. "Lige fra min tidligste barndom har jeg set mig selv på denne lange rejse til de fjerneste horisonter. Så langt tilbage, som jeg overhovedet husker, vidste jeg med mig selv, at det skulle blive min lod også at nå dem, men naturligvis var jeg næppe klar over, at netop disse fjerne grønne marker var dem, som jeg stod midt i – set langt udefra

for andre, som kunne være af samme mening, men det kan vel næppe ventes af en dreng på 7 år, når det stadig kan være et problem for dem, som allerede har rundet sin bedste alder." Derefter følger nogle overvejelser over, hvad der skal til for at udvandre, disse bunder ud i, at der skal penge til! Så han beslutter sig til at søge arbejde hos naboen. Han er da 7 år gammel! Laurits gør sig overvejelser, som fører til, at han få arbejde hos naboen. Det er byens skomager, som samtidig driver landbrug. Laurits får arbejde for sommeren for 10 kr. – Desuden fik han jo kosten, men så skulle der også bestilles noget! Om søndagen skulle gårdspladsen fejes, så der var ingen fridage! Skomageren blev tituleret husbond. Ansættelsen blev bekræftet med en 25 øre i fæstepenge, og der blev givet håndslag på, at Laurits var fæstet for sommeren og kunne begynde med det samme! En ny tilværelse begyndte med faste pligter for Laurits. Hidtil havde der kun været skolegang, bortset fra, at han var løbet ærinder for Brugsen, fra han var 5 år gammel. – Laurits pligter bestod i at passe kreaturer – flytte får og holde stald og gård ren og andet forefaldende, som han måtte være i stand til. Ungkreaturerne, som gik løse i engene skulle tilses og holdes tal på, så de ikke skulle stikke af, så han måtte ud og lede efter dem. Men disse ture ud i engen var ellers noget, som passede drengen. Han beskrev sådan en tur på bare fødder ud for at snuse den særegne duft af mudder, vandplanter, frisk græs og planter med skarpe krydrer dufte, som altid findes i enge langs fjorden foruden det særlige fugleliv, som altid rørte sig derude. – Han beskrev Bekkasinen med sit vemodige fløjt. Blishønen, - en sky fugl, som altid stak af i fuld trav over vandfaldet – fuldstændig som om den løb på et fast logulv. I sine erindringer filosoferer og fabulerer Laurits over den tids oplevelser i naturen og giver udtryk for, at han nok engang gerne ville en tur ud i sin barndoms eng, som den tog sig ud en stille sommerdag med solen højt på himlen, sin fuglesang, duft af nyslået hø og andre krydrede dufte – netop disse ingredienser, er naturens medicin til helse for liv og sjæl! Laurits forsætter med en beskrivelse af sit daglige liv – sit arbejde for at nå sit mål og de tanker, han gør sig, da han endelig i 1913 – ombord på C.F Thietgen – lyttende til skibets orkester, som spiller "Der er et yndigt land" forlader Danmark for at rejse til det forjættede land, U.S.A – Laurits er da 18 år gammel. Laurits rejste til U.S.A med det faste forsæt at ville gøre sin lykke derover. Han rejste året efter, at deres mor var død, og han

var fast besluttet på, at han ville understøtte familien derovre fra. Næstældste søn i søskendeflokken var Peter. – Korrespondancen mellem ham og storebror Laurits, fortæller om Peters utrættelige omsorg for sine mindre søskende. Gang på gang forsikrer han i breve til U.S.A til storebror Laurits, at han kan og vil magte opgaven. – Breve fra faderen til sønnen i det fjerne vidner om, at Laurits i hvert fald i starten formår at sende midler hjem til familiens underhold. Således skriver faderen bl.a. til sin søn i 1914: "Her sender jeg det kort til dig over Jylland med de små landsbyer, som du ønsker dig så gerne. Det er en skam, at du må vente så længe! Du har været god til at huske på mig, i min sorg og fattigdom, siden din moder gik bort fra os. Det takker jeg dig for. Med mange kærlige hilsner fra din fader og søskende. Lev vel til vi ses igen. P. Børgesen." Senere rammes U.S.A af depressionens svøb, og Laurids kan ikke mere hjælpe, som han så gerne ville. Herhjemme i Danmark bliver det om muligt sværere endnu at slå sig igennem. Arbejdsløsheden er stor, og man må tage, hvad man kan få. Ofte er der kun arbejde i en måned af gangen. Johanne passer alt imedens trofast sin dont. Breve til hendes store brødre fra hende indeholder altid opfordringer til at huske at skrive til Alfred! Her er et brev fra ham selv til hans brødre – skrevet i 1918. "Kære brødre, jeg vil lige skrive et par ord til jer, for jeg har nu gået og tænkt på det længe. I længes vel efter at høre fra mig, som jeg blev så glad for. Nu har jeg 32 kr. i Sparemærkebogen. Hvorledes har I det? Jeg vil håbe, at I har det godt og er raske, kære brødre? Jeg har skrevet et kort til far og mine søskende, men de har endnu ikke skrevet til mig, så jeg er meget ked af det, thi jeg længes efter brev. Jeg kom godt hjem til Nyborg, men der var så mange folk med toget – dog flest med færgen, men jeg fik alligevel plads i toget. Plejemor og plejesøster modtog mig på banegården. – Nu går jeg i skole hver dag og er kommet i 6. klasse! Jeg skal konfirmeres om 2 år, så er jeg 16 år gammel. Hver søndag henter jeg 4 aviser på Posthuset. 1 avis til frøken Gamst Petersen, som jeg tjener hos. Jeg får 1 kr. pr. måned. – Hun er også lærerinde på Døvestummeskolen. – 1 avis til biografejerens kone, og jeg får lov at gå gratis i biografen hver anden søndag. – 2 aviser til forstander Hansen. Skriv straks til mig, for jeg længes efter at høre fra jer. Nu til slut med mange kærlige hilsner fra eders broder, Alfred." Jeg ved ikke om hjemmet var særlig kristelig orienteret, men jeg tror det faktisk ikke, for Johanne

blev den eneste af børnene, som blev stærkt troende. Måske har hun haft behov for et sted at hente styrke fra, og det blev så i Religionen. Hendes klippefaste tro prægede hende livet igennem. – Da Johanne var 20 år gammel – døde hendes far. Hendes søskende var nu i stand til – enten hver for sig eller ved hinandens hjælp at tage vare på sig selv. – Dog forsatte Peter med utrætteligt at være den, der støttede og fandt arbejde til dem hver især. Den yngste Anna kom til at bo hos sin storesøster Thora, som var blevet gift med en formand ved Nr. Nebel banen. Anna boede hos sin søster og svoger, indtil hun var i stand til at klare sig selv. – Man hjalp og støttede hinanden i søskende flokken på forskellig vis. I 1912 har Peter fået fast arbejde ved Varde - Nr. Nebel banen, og han skriver til Laurits i U.S.A: "Kære broder – mange tak for dit brev, som jeg har modtaget og var glad for at høre, at det går dig rigtig godt, men det er selvfølgelig med slid, som jo nok overstiger det, der fordres af os andre herhjemme. Vi har det jo godt, så hvad det angår med arbejdsforhold, da forlanger jeg heller ikke at få det bedre, og vil også døje ved at opnår, at få det så godt andre steder, og lønarbejder er jo hvad en dansk arbejder kan drive det til. Så af den grund kan der jo heller ikke klages, men jeg ved selvfølgelig også betydning af i det hele taget, at have noget at bestille! Men hvad jeg tjener, går også en tur alt sammen. Har jeg sommetider en skilling tilovers, så er der gerne et eller andet, mine søskende mangler. Men når engang alt dette får ende, så kan man begynde at stable penge op! – Nu ser vi, hvad skæbnen byder på. Med hensyn til Alfreds økonomiske omstændigheder, da er der kun lidt at slå om sig med, da hans ugeløn er 6 kr., hvoraf han selv får den ene. De andre betales til hjælp af hans ophold, men jeg synes ikke, du skal sende ham penge, hvis du allerede har haft det i sinde. Det klogeste er, at vi venter, til han er udlært (han var i lære som snedker på den tid). Så kan I jo hjælpe ham til rette, og jeg skal efterse, om han mangler noget i læretiden. – Med hensyn til vor Johanne: Hun er snart en ung dame og stabil i opførsel. Alfred er også lige så stor som en af os andre. Ejnar er jo mere langsom i vækst, men han befinder sig rigtig godt! Ja, vi er jo ikke så få i familien, så når vi starter vor egen forretning, så er vi jo en mand i hver en plads. Du, Laurits som nr. 1 skal jo være direktør. Dernæst kommer jeg som tilsynshavende medarbejder. Carl skal have det pænere arbejde, hvor han ved siden af, kan gå og udsøge de smukkeste blandt kvindekønnet

samt holde kravetøjet i tip-top stand. – Johanne skal være ung pige i huset. – Alfred skal være snedker på foretagenet. Ejnar skal være på kontoret, og Anna skal være stuepige og spille klaver! Hr. Jørgensen i Outrup (det var Thoras mand) skal være formand for de 20 mand, vi skal have i arbejde, og han skal have en stor løn, for det kan han lide! Du skulle jo gerne lægge kapitalen ud for det hele, så du har såmænd nok at tænke på! Peter slutter sin fabuleren om søskendeflokkens fremtid med en kærlig hilsen fra bror til bror. Tilbage til Johanne, der som tidligere nævnt var 20 år, da hendes far døde. For første gang kunne hun begynde at tænke på sig selv, og hvad hun gerne ville. Hun indmeldte sig i K.F.U.K. – søgte og fik stedse mere betroede stillinger i herskabshjem, hvor hun lærte en husførelse så fjernet fra barndomshjemmets, som man næsten kan tænke sig, Hendes lærevillighed, pligtfølelse og hendes noble karakter gav hende alle vegne de smukkeste skudsmål. - Da Johanne var midt i 30´erne søgte og fik hun stilling hos det gamle kongepar Chr. X´ende og Dronning Alexandrine på Amalienborg slot. – Johanne begyndte som stuepige, men blev snart kongeparrets private overstuepige. Johannes første pligt om morgenen var at bringe kongens hans barbervand. Det skulle ske på slaget 7 – ikke et minut før og ikke et minut efter. Dette krævede den gamle konge, ligesom han også krævede, at tingene på hans store skrivebord skulle stå nøjagtig på samme måde altid. Det måtte der ikke flyttes rundt på. Kongen blev i de første år af de 5, tyskerne var i landet, en populær figur i befolkningen – højt til hest uden beskyttelse. En kugle, som igennem ruden på kongens arbejdsværelse borede sig ind i panelet, chokerede dog alle, og den personlige frihed indskrænkedes derfor fra 1943, hvor det gamle kongepar reelt var fanger på Sorgenfri Slot. Dronning Alexandrine var kendt for at interessere sig personligt for det personale, som omgav hende. Mellem Majestæten og Johanne opstod et ejendommeligt venskabsforhold, hvor begge respekterede hinanden på hver sin vis. Årene på Amalienborg blev rige år for Johanne. Om sommeren fik hun lov til at ledsage kongeparret til Cannes i Frankrig. På det tidspunkt var jeg selv en stor skolepige, og jeg husker tydeligt, at mine forældre fik indbydelse til at besøge Johanne på Amalienborg Slot. Jeg husker en dag i skolen, hvor jeg i triumf medbragte et postkort fra mine forældres besøg på slottet med et kryds: "Her sov vi." Jeg har sikkert ikke været til at skyde igennem den dag.!

I 1947 døde den gamle konge, og dronningen valgte at bo på Marselisborg Slot ved Århus, som var en gave fra det danske folk til kongeparret. – Johanne fulgte også her den gamle dronning. Jeg vil nu forlade de kongelige gemakker for en tid og springe til Varde. Her boede der nemlig en mand, som forsøgte at få hold på sit liv efter, at han havde mistet sin kone, Han havde en lille virksomhed, som fremstillede sko. Arbejdet krævede meget, så der var for få kræfter til de to børn, som var i teenager alderen. – Skiftende husbestyrerinder havde sat deres præg på hjemmet, som var meget dårligt passet. Den unge skotøjsfabrikant spurgte i sin kvide en dag en kvindelig bekendt, om hun dog ikke kendte én, som ville påtage sig den opgave at få hjemmet til at fungere igen. Det eneste, hun ikke måtte, var at ønske at blive gift med ham! Denne kvindelige bekendt svarede herpå, at hun havde en veninde, som arbejdede på Amalienborg Slot, og hun havde flere gange talt om, at hun gerne ville noget andet med sit liv. Hans Peter, som fabrikanten hed, synes det lød godt, selvom han nok har været lidt bekymret for, om forskellen mon ikke skulle være for stor mellem kongens slot og en fattig skomagers forsømte hus. Johanne kom efter aftale til Varde for at se på forholdene. Personligt tror jeg, at hun med det samme så, at her var en opgave for hende, og måske fattede hun og Hans Peters allerede her ved første øjekast sympati for hinanden. Johanne besluttede sig i hvert fald faktisk til at sige sin stilling op hos den gamle dronning. Denne lyttede til Johannes planer og udtrykte ønske om at få lejlighed til at hilse på Hans Peter. – Hjemme i Varde var Hans Peter ved at få nerver på ved tanken om det fine besøg, han skulle aflægge på slottet, og så blev det alligevel en meget positiv oplevelse, som han ofte og gerne senere i livet berettede om. Dronningen stillede ham forskellige spørgsmål om hans børn og hans lille virksomhed og har måske til slut formanet ham om at være god mod Johanne, for det fortjente hun! I 1950 flyttede Johanne 47 år gammel til Varde – og der blev meget snart tale om bryllup med Hans Peter. – Uden selvfølgelig at kende Johannes tanker og følelser, tror jeg alligevel, at hun blev forelsket for første gang i sit liv i Hans Peter, Hendes bryllupskjole blev syet i elfenbensfarvet silke fra Holger Blom, som dengang var dronningens leverandør af tøj. Den blev vel at mærke betalt helt af Johannes egne midler. Sommeren efter vielsen blev den lille familien budt på visit hos den gamle dronning på Marselisborg – et besøg, som

blev gemt i gæsternes hjerte. Årene, der fulgte, blev vist de lykkeligste i Johannes liv. Hun havde nu helt sin egen familie at tage sig af. Hendes arbejdsomhed og hendes flittige indsats prægede i høj grad hjemmet og hendes virksomhed. Et klenodie i hjemmet forblev alle dage: Et korsstingsbroderi udført af dronningen forestillede et skovparti. 37 år fik Johanne og Hans Peter sammen, til døden tog først Johanne og indenfor kort tid derefter Hans Peter. Et kvindeliv var slut. – Et liv, som blev præget af den tid og af de sociale forhold, som herskede dengang. – Til slut vil jeg gerne fortælle, hvordan det gik hovedpersonerne i øvrigt i denne beretning. Jeg vil starte med Laurits, som ikke – som han havde drømt om i sin ungdom – vendte hjem som millionær. – Han kom hjem – rig på oplevelser – men pengeløs, som da han drog ud. Hans arbejdsindsats og gå på mod var dog stadig usvækket, og sparsommelighed gjorde, at han blev i stand til at starte et cykleværksted i Esbjerg. Foruden at få sin cykle ordnet kunne den, som onkel Laurits var på talefod med, være sikker på at få en selvoplevet historie eller to med i købet. – I familiens skød var han en meget spændende personlighed, som kunne fortælle i timevis med filosofi og humor bag. – Peter som jeg desværre aldrig lærte at kende: Kønne, charmerende Peter, som pigerne sværmede om. Trofaste Peter som bekymrede sig så meget om sine mindre søskende, at han flere gange beklagede skrev til sin storebror, at der aldrig var tid til at spadsere lidt med pigebørnene" – forelskede sig omsider dybt og inderligt. – Kærligheden blev imidlertid ikke gengældt, og han tog i sorg herover sit eget liv. Alfred blev jo min far. – En dejlig far, som afspejlede mange af de egenskaber, søskendeflokken var i besindelse af. En god far, som sluttede sit liv her på jorden i sit 91. år. Det har været meget tankevæækkende således at dykke ned i sin families fortid. Mange lighedspunkter til nulevende efterkommere mener jeg at have fundet. Den pinsedag, hvor jeg fik lov til at dykke ned i denne gamle korrespondance mellem min fars søskende, følte jeg næsten, at de alle vandrede lyslevende rundt omkring mig. – Billeder rullede frem for mit indre øje – billeder af et ganske andet liv end det, jeg har fået lov at leve. – Billederne af et liv i fattigdom – af slid og slæb for det daglige brød – om udlængsel – om ihærdig stræben efter at nå et mål, som var sat. Men også billeder om dyb tilfredshed og inderlig glæde, når noget lykkedes, og først og sidst indtryk af en stor og dyb ansvarsfølelse for sine nærmeste.

(Skrevet i taknemmelig og kærlig erindring om min far og den søskendeflok som kom til at betyde så meget for ham)

At flytte til Varde

Af forhenværende politiinspektør
Orla Duedahl, Varde

Flytningen

En dag i oktober måneds slutning i 1978 landene vi med flytteløs i Varde for at tage bopæl i byen. Vi, d.v.s familien, bestående af 4 børn og forældre. Vi var alle meget spændte, for vi kendte intet til Varde udover, at vi ved forskellige lejligheder var kørt gennem byen ad den daværende hovedvej 11. Det har altid været en prøvelse, men allerede ved årsskiftet til 1979 indviedes omfartsvejen øst om byen, og det var en lettelse, men trafikmylderet består stadigvæk ad den gamle rute gennem Varde by. Generelt vil trafikanter gerne følge de kendte strækninger. Det gælder både herboende og turister.

Nu skal man ikke tro, at det er ganske let at flytte med 4 børn. Nye kammerater, ny skole, nye lærere og det opdagede vi da også klart, da vi mødte op i Jacobi skole for at få børnene indskrevet. Den ene af dem ville kun ligge på gulvet, men skoleinspektør Kjær-Lassen tog det nu ganske roligt. Senere gik det bedre og barnet kom op at stå igen.

Politiarbejdet

Jeg havde fået jobbet som ordenspolitiets souschef med politikommissær Hans Asmussen som leder. Kredsens politimester var Kjeld Porsdam. Det er altid blevet sagt, at Varde politikreds geografisk er en stor kreds med yderst meget arbejde, og det kom jeg til at opleve. Arealmæssigt med Vesterhavet som grænse mod vest og Billund lufthavn/Legoland mod øst og et indbyggertal på 76.000 personer samt mange flere i turisttiden. Dette med Vesterhavet som grænse skal

man tage med en vis gran salt for i dag har politikredsen også den politimæssige opgave over de vindmøller, der er opført 20 km ude i vandet ud for Blåvand.

Vinteren 1978/79

Den første lidt større oplevelse var snefaldet ved nytårstide i 1978, der antog så store dimensioner, at bilister generelt samt rejseselskaber sneede inde og måtte huses. Vi slap dog nogenlunde igennem her, men gaderne var sneet til, og det var ret ufremkommeligt. En række drengehåndboldspillere, der deltog i et stævne på Gymnastikhøjskolen i Ollerup, måtte ufrivilligt blive et antal ekstra dage.

Dronningebesøg

At Varde altid har været og stadig er en by med historie og indflydelse kan bl.a. ses af de besøg, som regentparret gennem årene har aflagt her. At byen er en regimentsby spiller naturligvis en stor rolle og heller ikke mindst, at der er militære forlægninger i Oksbøl, som også har regentens opmærksomhed.

Det første regentbesøg jeg oplevede, fandt sted den 21. juni 1979, hvorom Ugeavisen har udgivet en bog. Det var en solskinsdag med modtagelse på torvet og rundtur i åben karet i Varde med ankomst til dyrskuepladsen.

Af andre regentbesøg skal jeg nævne besøget, hvorunder Artillerimuseet blev indviet. En herlig solskinsdag med optræden for regentparret i Arnbjerganlægget. Herunder foretog et antal faldskærmsfolk udspring med tilsat røgudvikling. Flot så det ud, men det kunne være gået galt for en af udspringerne tabte sit røgrør, der var fastspændt til benet. Røret faldt ned bagved regentparret og heldigvis skete der ingen skade. Et nuværende byrådsmedlem udviste stor snarrådighed ved at sende røret langt væk med et velrettet spark.

Ved en anden lejlighed skulle politiassistent Finn Lønborg Andersen og jeg eskortere Dronningens bil ud af politikredsen i retning mod Korskroen. Da vi stoppede, gjorde Dronningens bil også holdt, og det var ikke med i planen. Ved min henvendelse viste det sig, at Dronningen blot skulle skifte overtøj, men jeg fik da et kongeligt håndtryk.

Regentparrets interesse for kirkelige bygninger er en kendt sag, så da parret ved en bestemt lejlighed havde været i Oksbøllejren, udtryktes det ønske, at de gerne ville se Ål kirke, hvilket jeg godt kan forstå. I hast blev et besøg arrangeret og gennemført, hvorefter det gik af sted til Billund lufthavn, som regentparret skulle flyve fra. Vi havde politi i alle kryds, så turen foregik helt uden stop. I lufthavnen henvendte Dronningens adjudant sig til mig og sagde, at Majestæten havde bemærket sig, at turen var foregået helt uden stop.

Også ved gasbehandlingsanlæggets indvielse mødte Dronningen op for ved en symbolsk handling at åbne for gassen fra Vesterhavet. Her demonstrerede hun sine professionelle evner, idet hun skulle holde øje med en bestemt person, der gennem sin mobiltelefon skulle melde til det sted, når "den rigtige hane" skulle drejes. Det tog lige lidt tid, men dronningen forstod til fulde at bruge den fornødne tid, således at det hele fik et godt forløb.

Borgere og politi generelt

Jeg har indledningsvist nævnt, at Varde politikreds er et travlt sted at være ansat, og hvad skyldes så dette udsagn? Er borgere i Varde og omegn mere kriminel belastet end andre steder. Nej tværtimod vi er en hel normal del af den danske befolkning med opgaver for politiet som alle andre steder. Dette at opklare lovovertrædelser har i allerhøjeste grad noget med erfaring at gøre. Hvordan kan man se og høre om personen, man har overfor sig, har begået en forseelse. Jo, det er let nok, hvis vedkommende tilstår, men ret ofte er dette ikke tilfældet. Jeg erindrer en patruljetur en mørk nat som en kollega og jeg foretog for mange år siden i vort vestlige opland. Vi stoppede en mindre lastvogn med to personer og var svært interesseret i at høre, hvad de foretog sig i et sommerhusområde på denne tid af døgnet med det pågældende køretøj, der i øvrigt var tomt. Vi fik en en utrolig forklaring, der fik min kollega til at sige: "Ved du hvad på 13-skalaen er din forklaring kun lige til et knebent 5-tal." Personen blev så befippet, at han straks tilstod, at de var på togt i sommerhusområdet efter hårde-hvidevarer. Ja sådan kunne det altså også gå. I mit aktive tid som håndboldtræner stod jeg en nat sammen med flere kollegaer. Herunder stoppede vi en knallert med to personer. Til min store for-

bavselse var de begge fra mit hold, hvilket fik mig til at give dem en mild irettesættelse. Den ene svarede hertil: "Jamen Orla det er da bedre, det vi gør, end at stå på et gadehjørne og lave spektakel." Sådan kan man selvfølgelig også se på det. Det var i øvrigt nogle gode børn.

Varde som købstad

Der var også andre ting i mit politiarbejde som var yderst interessant. Jeg skal her nævne samarbejdet med Varde kommunes tekniske forvaltning og de politikere, der var og er i teknisk udvalg. Arbejdet drejede sig om, hvordan byens gader bør indrettes og opstilling af de færdselstavler, der skulle være til stede, eller allerhelst ikke være der. Emner som i en by af Vardes beskaffenhed er forbundet med visse vanskeligheder, idet vi har med en købstad at gøre, der kan føre sin historie mange hundrede år tilbage. Og fra den tid havde man ikke lige taget højde for bilerne. Men dette, købstadsmiljøet, gør Varde til et særdeles dejligt sted at færdes og bo.

Som aktiv pensionist

Summen af det aktive liv har nu resulteret i en aktiv pensionisttilværelse med blandt andet byrundvisninger og hvad dertil hører. Særdeles interessant for Varde rummer på alle måder en spændende historie, hvilket ikke blot turisterne lægger vægt på, men også foreninger, sammenslutninger og private, hvis jeg skal vurdere tingene ud fra den interesse, der har vist sig for at komme med rundt i byen. Varde som købstad, Arnbjerg med anlæg og Varde Å er i særlig grad de områder, der specielt knytter historien sammen om vores by og egn.

Meget fortrinlige skribenter har gennem tiderne i dette hæfte skrevet derom.

Forhenværende politiinspektør
Orla Duedahl

Børnene fra Rusland

Af John Würfel, Jægerspris

I 1945 var vi stadig besat af tyskerne. Den 5. maj kom befrielsen, og Danmark kunne igen ånde lettet op efter 5 lange, mørke år. For nogle var krigen meget tæt på, bl.a. i form af deltagelse i modstandsbevægelsen. Der var også nogle, som holdt med tyskerne, men det vil jeg ikke beskæftige mig med. I den lille by, som jeg kommer fra, havde vi også grupper af modstandsfolk, som bl.a. tog sig af jernbanesabotage m.v. Varde var jo et trafikknudepunkt, både hvad angik veje og jernbane. Her transporterede man materialer ud til bygning af de mange bunkers – bl.a. til "Alant-volden", som den kom til at hedde. Så for at stoppe eller sinke denne trafik gik modstandsfolkene i gang.

Fra 1942 tog min far del i dette arbejde, og omkring januar/februar 1945 måtte han gå "under jorden", som det hed. Vi så ham først igen den 5. maj 1945 om formiddagen. Så var der glæde igen i det lille hjem. Et par dage efter min fars hjemkomst blev han chef for de folk, som skulle holde vagt rundt om i Varde Politikreds, som gik fra Blåvandshuk til Nymindegab og ind i landet. Det blev en meget livlig sommer for en dreng som mig. For lige så tit jeg kunne komme med, var jeg det, og der var meget at se og opleve.

Det var på en af de ture, jeg traf børnene fra Rusland, som jeg vil berette om, men vi skal lige en tur til Rusland først. Alle disse børn som kom til Danmark i januar/februar 1945 var håndplukkede af tyskerne. En hr. Adolf Hitler havde fået den ide, at han ville skabe en ren race af menneskeheden. Derfor var de børn taget fra deres forældre, og det blev påstået, at de var blevet dræbt. De blev sendt langt væk hjemmefra og kom i en meget hård skole, hvor de bedste blev udpeget – hele tiden. Ud af de mange tusinde børn som blev taget, var de nu kun en lille flok tilbage. Hvor mange, er der ingen som rig-

Indgangen til lejren 1945.

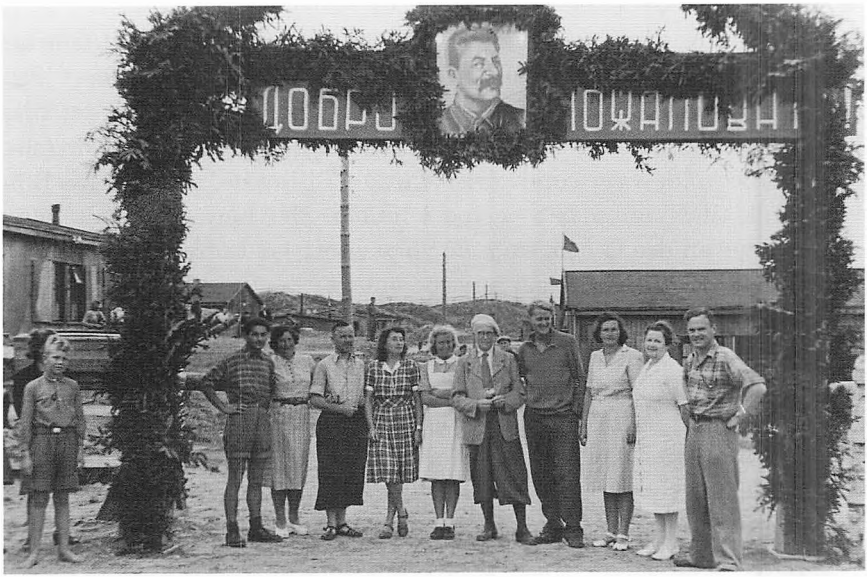

Dansk Røde Kors ledelse og ansatte i lejren.

tig ved. Til sidst blev de udskibet fra en af byerne ved Østersøen og sejlet til København. Her overnattede de 2-3 nætter, måske 1 uge, hvorefter de blev delt op i hold og sendt ud over hele landet. Det hold, som jeg lærte at kende, var først et stykke tid i Ribe, hvorefter de blev flyttet til Bramminge Hovedgård, hvor der i parken rundt om Hovedgården var en del barakker, som de skulle bo i.

Lige fra den tid, hvor de var taget "til fange", var de blevet slået, hvis de talte russisk, så der var mange små børn, som græd sig i søvn hver aften, men så kom befrielsen – også for dem. Et par dage efter den 5. maj kom den mand, som ejede Bramminge Hovedgård hjem til gården igen – tyskerne havde haft gården i flere år. Han var noget overrasket over at se, at hans gamle hovedgård så sådan ud, men at der var børn i de barakker, som lå i parken, havde han nok ikke regnet med. Børnene bad ham om hjælp, for de var russiske sagde de, men da de talte tysk, troede han ikke på dem i første omgang. De blev dog ved med at plage ham, og til sidst bad han dem om at synge en sang på russisk. Det blev "Sangen om Moskva", og så var han ikke mere i tvivl om, de var russiske. Denne mand hed Poul Lund. Ham skal vi høre mere om senere.

Den 9. juni 1945 blev børnene samt andre russere, som havde opholdt sig rundt om i Jylland, flyttet ud til Blåvand. Her var der en stor baraklejr, som var bygget til de danske, som var med til at bygge "Alant-volden". Her blev alle så installeret, og efter ganske kort tid blev denne lejr et ganske godt sted at være, trods alt. De fik deres egen lejrledelse, som samarbejdede med det danske Røde Kors, der var ledet af Dr. Moltved. De fik en form for skolegang. Endvidere festsal, frisør, hobbyværksteder m.v. Poul Lund kom også med derud, hvor han oprettede en butik med tobak, sæbe o.s.v.

Så kom den tid, hvor jeg havde skoleferie, og den skulle selvfølgelig tilbringes i russerlejren hos vagtmandskabet, men et par dage efter flyttede jeg ned til den barak, hvor drengene boede. Det blev en tid, jeg aldrig glemmer. Der var især 2 drenge, som jeg var meget sammen med – Artur og Boris. Vi havde mange dejlige timer/dage sammen i lejren. De var også med mig hjemme i Varde flere gange. Også min klasse besøgte de. Ude i lejren var der mange forskellige mennesker. Nogle forsøgte at gemme sig for myndighederne – de havde været lidt for tyskervenlige, men de blev hentet. Andre fik sat et

større underholdningsprogram på benene og tog rundt og optrådte – bl.a. til Varde. Men i september var det hele slut. De skulle alle rejse hjem igen, men til hvad? Der var ingen, som vidste, om deres familie var i live. Både på Oksbøl og Varde banegårde var der mange danskere nede for at sige farvel, og der var ikke mange, som ikke havde lommetørklædet fremme. Vi tænkte nok alle. Får vi nogensinde hinanden at se igen?

Turen hjem til Rusland med jernbane var noget af en prøvelse for dem alle. Mange af de voksne sprang af toget inden de kom til Rusland. De var bange for at blive anholdt, når de nåede grænsen. De har fortalt mig senere, at alle over 16/17 år blev sendt på 10 års straffearbejde i Sibirien. En pige på 16 år, Valantine hedder hun, var gravid, da hun kom hjem. Hun kom i fængsel, hvor hun fødte sit barn, men det blev fjernet med det samme, hvorefter hun også blev sendt i fangelejr. Hun har stadig forbindelse med Artur og Gelina. Andre af de hjemvendte børn blev sendt på forskellige "børnehjem", hvor de fik en megen streng opdragelse af kvinder fra KGB. Det foregik ude på landet på gamle skoler. Efterhånden kom der mere system i det hele, og de kom hjem til de byer, hvor de hørte til. Udenfor, hvor de boede, satte man navnelister op på dem, som var derinde, samt hvem man søgte. Sendte breve af sted på den gamle adresse. Det var på den måde, Artur og hans tvillingebror Edmond blev genforenet med deres mor. Gelina fandt sin mor på samme måde.

Fra den tid og mange år frem så eller hørte de ikke noget til hinanden. Jeg skal lige fortælle her, at ingen af dem fortalte til andre om den tid, de havde været i tysk fangeskab. De var simpelthen så bange for at blive anholdt af KGB. I 1964 modtog Artur et brev fra KGB om at møde hos dem. De skrev ikke, hvorfor han skulle komme derop. Det blev nogle meget svære dage for ham, inden han skulle være der. Det var så slemt, at han sagde farvel til familien, venner m.v., for man havde aldrig oplevet, at nogen kom hjem efter et møde med KGB. Jeg kunne godt gå mere i detaljer, for Artur har fortalt mig, hvordan han, hans kone og deres børn havde det den sidste nat, inden han skulle af sted, men det vil jeg ikke, for det er noget han og Litia betroede mig under mit besøg hos dem. Da han ankom til KGB blev han udspurgt om hans ophold i Danmark, og hvem han havde lært at kende der. Han var meget bange for at udtale sig, da han ikke vidste, hvor de

ville hen med disse spørgsmål. Han fik så at vide, at man ville hædre nogle af disse personer i anledning af Nikita Khrusjtjovs besøg i Danmark. Så var samtalen forbi, og Artur kunne ånde lettet op. Der var vist kun 3-4 personer, som havde været til "samtale" med de folk fra KGB. Man formoder, at resten er "gået til" i Sibirien, eller at de simpelthen ikke har haft mod til at melde sig. De kan også have taget et andet navn. Det var her under disse afhøringer, at Artur og Gelina mødtes igen, samt et par stykker til. De har så haft kontakt med hinanden siden.

Efter Nikitas besøg i Danmark blev der skrevet i deres avis, at der var blevet uddelt hædersmedaljer til nogle danskere. Blandt disse var Poul Lund fra Bramminge Hovedgård. Der var også et foto af de børn, som han havde haft med at gøre dengang. Så hvis der var nogle, som var interesseret i at komme i forbindelse med denne mand, kunne man skrive til avisen. På den måde kom Poul Lund og Artur i forbindelse med hinanden igen. Et par år senere kunne Poul Lund skrive i Vestkysten, at et af de russiske børn kom til Bramminge Hovedgård for at afsløre en mindeplade for disse børn, og hvor Arturs bror blev nævnt ved navn. Han var død kort tid efter, at de var blevet genforenet med deres mor. Besøget skulle foregå i julen 1966. Dette læser min far i avisen og sætter sig i forbindelse med Poul Lund og får at vide, at det er Artur, som kommer. De aftaler, at vi må "låne" Artur en af juledagene. Min far ringer og fortæller mig om dette, og vi aftaler at mødes på Bramminge banegård. Det passede meget fint, for min lille familie skulle på juleferie dette år hos mine svigerforældre på Als. På den aftalte dag tog jeg Lynbussen fra Sønderborg til Esbjerg. På banegården i Bramminge oplevede vi så vores "genforening" efter så mange år. Vi kørte derefter til Varde, hvor min mor havde dækket op til middag. Og der blev snakket om gammel tid i Blåvand på tysk. Det har han ikke glemt. Efter middagen tog Artur, min far og jeg ud til Blåvand for at se resterne af lejren, hvor Artur havde været i 1945. Artur mente ikke, at han kunne huske, hvordan der så ud derude, men da vi først stod der, hvor indgangen havde været, så brød han i gråd. Jeg har aldrig set en person græde så meget. Min far og jeg måtte gå lidt væk, for at han kunne være alene med sine minder. Da vi begyndte at gå rundt inde i "lejren", så kom alt det frem, som han havde glemt. Han kunne fortælle, hvor det hele havde ligget,

også den barak, hvor vi havde boet sammen. Det vi oplevede derude den eftermiddag, min far og jeg, vil jeg aldrig nogensinde glemme.

Siden har Artur besøgt os flere gange. Sidste gang var i forbindelse med hans arbejde som geolog. Når vi er taget på vinterferie i januar måned sammen med vores venner, har vi brugt megen tid på at undersøge de bunkers, som tyskerne lod bygge langs hele den jyske vestkyst. Det var i den anledning, jeg kom i forbindelse med Leif Ipsen, som var leder af Oksbøl Egnsmuseum. Vi tilbragte en hel dag sammen i vinter 1992. På kontoret i Egnsmuseet fik vi fortalt en hel del om diverse bunkere, men så faldt snakken på denne russerlejr ude i Blåvand. Det viste sig, at Leif Ipsen havde til opgave at undersøge flygtningeforhold i Ribe Amt samt at kortlægge bunkersanlæg fra Blåvands Huk til Nymindegab, så det var lige den rette mand, vi havde fået fat i. Om eftermiddagen tog vi ud til Blåvand, hvor vi var inde og se den store bunker. Vi var også på det sted, hvor russerlejren havde ligget.

Efter denne dag kom der gang i Leifs og mit samarbejde omkring efterforskningen af lejren. Jeg fik nogle navne på folk, som boede på Sjælland og som havde haft tilknytning til lejren. Blandt disse var der en dame, som havde været sekretær for Dr. Moltved. Hun hedder Grete Heiring og bor ved Arresø. Hos hende fik jeg lavet en videooptagelse, hvor hun fortalte om tiden derude. Der havde både været bryllup og 4 fødsler m.v. Det var en dejlig dag hos hende. Andre, som jeg har været i forbindelse med, er Leo Ranek. Hans mor Lis Ranek var tolk. Sali Besiakov, som var 3-4 år ældre end os andre, har ført en slags dagbog om den tid, han havde der. Hans mor var også tolk. Dansk Røde Kors har også haft mit besøg. Egnsmuseet i Bramminge er også involveret. Sådan kunne jeg blive ved med at nævne navne på folk, som har haft forbindelse med lejren eller har kendt til den. Selv min søster i Varde, Pia Thorbøl, har læst gamle aviser fra den tid og kopieret dem.

I oktober måned 1993 var jeg en tur i Riga for at besøge Artur og hans familie samt Galina. Det blev en tur, jeg aldrig glemmer. Jeg var der i 4 dage, og fik talt mangt og meget igennem. Om dagen var vi rundt og se Riga og omegn. Om aftenen gik snakken om tiden i Danmark. Vi havde en dame til at tolke, så det kunne ikke være bedre. Til slut i denne beretning skal jeg bringe en stor tak til alle, som

arbejder med denne store sag, fra Galina, Artur og deres familie. De er meget glade for, at der er folk i Danmark, som ikke har glemt dem. For de har aldrig glemt det, Danmark gjorde for dem. De føler Danmark som deres andet fædreland.

Efterskrift

Som man kan læse er det snart nogle dage siden alt dette skete, min kammerat Artur Birger, har været flere gange i Danmark siden 1965 p.g.a. sit arbejde, som geolog. Den store dag for alle var i 1995, der havde vi fået sat det på plads, så vi kunne fejre 50 års dagen for krigens slutning. Med stor indsats og velvilje fra Varde Museum og Blåvandshuk kommune samt Lokalt historisk Arkiv i Oksbøl, lykkedes det for Leif Ipsen og mig at få fire personer her til Danmark. Det var min kammerat Artur Birger, hans hustru, en dame ved navn Gelina, som også havde været barn ude i Blåvand lejren samt vor tolk, som også hedder Galina. De er alle bosat i Riga i dag. Det blev nogle pragtfulde dage for dem og os. De var ude i Blåvand, hvor lejren havde ligget. Det blev et bevæget gensyn for dem, hvor alle disse minder fra en svunden tid kom op til overfladen. De var også på besøg i en skole i Oksbøl samt på den tyske kirkegård.

Om aftenen den 4. maj, deltog vi i den store mindehøjtidelighed, som var nede i Arnbjerg. Den 5. maj, kom så turen ned til Bramminge Hovedgård, til det sted hvor de havde boet i lang tid, inden de kom til Blåvand lejren. Der havde man fra ledelsen på skolen lagt op til ny indvielse og sted for den mindeplade, som Poul Lund i sin tid havde ladet opsætte. Det blev igen en bevæget dag for dem. Man kan jo godt forstå dem. Det må have gjort et stort indtryk på dem, efter så mange år og så gense det hele igen. Inden vi kørte fra Varde, var vi ude på Kirkegården, hvor de lagde en rose ved de gravsteder, hvor der var nogle russere begravet, og som de havde været sammen med i Blåvand lejren.

Jeg vil endnu engang takke til alle dem, som var med til at gøre disse dage, til en så stor oplevelse for disse børn, som nu som voksne kunne gense det land, de havde drømt om i så mange år og ikke turde håbe på at gense.

Fritidshjemmet Lilletoften 21 har fået ny rutschebane - en 2 m. høj and. Selvfølgelig var borgmesteren med ved indvielsen, selvom det var svært at nå helt op til næbbet.

Fra elektrikerlærling i Varde til borgmester i Ballerup

Og lidt om spændende mennesker jeg har mødt undervejs

Af Ove E. Dalsgaard
borgmester i Ballerup Kommune

Som søn af en murermester havde det måske været naturligt, at jeg var blevet murer. Men det var det tekniske, det elektriske, der trak. Så efter mellemskoleeksamen i 1955 kom jeg i lære hos C. B. Lundkvist, som på det tidspunkt var socialdemokratisk medlem af Varde byråd.

Det var en god læreplads med masser af udfordringer. Der var ophængning af lamper hos fru Hansen, installation i nybyggeriet Sønderport i Storegade, el-arbejde i Oksbøllejren og på Varde Kaserne, og så hjalp jeg til i forretningen. Som jeg husker det, men man kan jo huske forkert, var det mig, der styrede forretningen, når mester var til Installatørforeningens møder i København.

Om vinteren gjaldt det mere specielt arbejde som optøning af vandrør og juleudsmykningen i byen. Arbejdet foregik om aftenen, så naturligvis skulle vi have en kaffepunch at varme os på hos "Silles 'å 'æ torv". Jeg havde i øvrigt en ekstra tjans med at køre rundt i byen og tænde og slukke julebelysningen. For det var før, der blev installeret tænd- og slukure.

Den spæde start

Samtidig med min uddannelse som elektriker blev jeg uddannet som filmoperatør hos Eskildsen i Varde Bio. Jeg afløste her mælkehandler Hansen fra Storegade efter hans død.

Mestersvenden hos Lundkvist var Svend Puggaard. En af den kendte produkthandlers sønner. En prægtig fyr, som blev min ven. Han fik på et senere tidspunkt sin egen forretning i Sdr. Varde. Det var i øvrigt ham, der fik mig ind i det faglige politiske arbejde som kasserer/formand for lærlingeforeningen.

Det faglige politiske arbejde førte mig på flere højskoleophold, bl.a. på Esbjerg Højskole med Ivar Nørgaard som forstander og med den senere borgmester og minister Henning Rasmussen som lærer.

På Roskilde Højskole var jeg også flere gange. Her var K. B. Andersen forstander og mange af de senere ministre og i øvrigt kollegaer til mig var lærere, bl.a. Erling Dinesen, Jens Otto Krag, Per Hækkerup og ikke mindst Kjeld Olesen, som hjalp mig til en lejlighed i Ballerup på et senere tidspunkt.

Det var jo ikke mindst på disse højskoleophold, min interesse for det politiske arbejde opstod, og som skabte en stor del af min løbebane.

Fra Varde til Ballerup

Efter soldatertiden som telegrafmekaniker både i Høvelte, Ryvangen og senere Holstebro rejste jeg 1 år til Grønland som elektriker. En stor oplevelse i et fantastisk land, som ikke kan beskrives i få sætninger. Så det må vente til en anden gang.

Efter opholdet i Grønland vendte jeg tilbage til Varde og boede hos mine forældre på Bøgevej 15, mens jeg læste til el-installatør i Esbjerg.

Det var i øvrigt i de år, jeg fik min store interesse for kunst og på det tidspunkt, Robert Jacobsen skabte sin Esbjergskulptur.

Efter vel overstået eksamen i 1963 tog en af mine kammerater Ole Starup og jeg på en velfortjent ferie til Mallorca med præsten fra Tjæreborg - naturligvis. Her traf jeg Annie fra København, og så var jeg solgt, og vi giftede os i foråret 1964.

Vi kørte rundt i Hovedstadsområdet for at se, hvor vi kunne tænke os at bo, og valget faldt på Ballerup. Det var her, man byggede boliger til unge familier, og der var lejligheder at få. Folketingsmedlem og

senere minister Ove Hansen var på det tidspunkt borgmester i Ballerup. Han startede som sognerådsformand i 1942 og blev borgmester i 1952.

Mit første job i København var hos Kemp & Lauritsen – den store installationsvirksomhed. Senere kom jeg til Cowi Consult og til Ballerup Installationsforretning som overmontør - og på et senere tidspunkt medindehaver.

I 1971 startede Annie og jeg egen virksomhed, som vi drev indtil 1993, hvor vi solgte til ABB Elektrik. Det blev en relativ stor forretning. På et tidspunkt op til 35 ansatte. Min søn Claus er gået i sin fars fodspor og startede i øvrigt for 5 år siden sin egen el-installationsforretning i Ballerup.

Ballerup og politik

Jeg blev hurtig aktiv også i det politiske arbejde i Ballerup. Fra 1965 til 1970 var jeg formand for Socialdemokratiet i Ballerup. Det var på det tidspunkt, hvor der skete en rivende udvikling af kommunen. Masser af unge familier flyttede til, og partiet fik mange nye medlemmer, og det var også i den kreds, vi traf vore venner.

I 1970 blev jeg medlem af Kommunalbestyrelsen, i 1974 1. viceborgmester, og så var det ligesom linien var lagt. Jeg blev borgmester i september 1981, da min forgænger Kaj Henning Burchardt, gik af efter 14 år på posten. Der var på det tidspunkt 2 1/2 måned til valget, så det var om at gøre sig gældende og komme ud og hilse på folk i byen.

Ballerup var og er en kommune i rivende udvikling. I dag er der 47.000 indbyggere. Det er hovedstadsområdets største erhvervskommune. Mest moderne, fremadrettede virksomheder ikke mindst inden for IT, tele, medico og administration.

Ballerup Kommune – en forstadskommune – voksede sig stor efter S-togets ankomst i 1949 fra ca. 4.000 indbyggere til 52.000 i 1975, heraf 12.000 skoleelever. Så der var gang i den. Store byggerier af skoler og institutioner prægede bybilledet på det tidspunkt.

Borgmesterjobbet er stadig - efter 22 år i stolen - utrolig spændende og udfordrende. Som borgmester er man priviligeret, altid i front, møder utrolig mange mennesker, er i daglig kontakt med hverdagslivet, med kunstnere, medarbejdere og børn i massevis. Ballerup er

børnenes kommune. Børn er det vigtigste vi har, de skal have et godt liv, og det forsøger vi at give dem her i Ballerup Kommune. Børn er inspirerende og livsbekræftende, skønt er det at gå i byen, og de råber: "Hej Ove".

Men også aktive folk fra idrætslivet, fritidslivet, musiklivet har jeg ofte kontakt med. Og der er mange, Ballerup har et foreningsliv omfattende næsten 300 foreninger.

Så er der de mange pensionister, der også er i kommunen. Hvad er en sommer uden mange pensionistudflugter. I år havde vi 9 af slagsen. Dem nyder min kone Annie og jeg naturligvis at deltage i, så ofte vi kan.

Byudvikling

Erhvervslivet i Ballerup er et kapitel for sig. Ca. 1.900 virksomheder med omkring 39.000 arbejdspladser. Mange af virksomhederne har jeg, som borgmester, solgt grundene til. Det er en fantastisk oplevelse at være med til at planlægge en udvikling og se virksomhederne udvikle sig. Vi har i dag Danmarks største koncentration af IT- og telekommunikationsvirksomheder, mere end 200 af slagsen med næsten 15.000 medarbejdere, bl.a. placeret i det vi kalder Ballerup Silicon Valley. Men også medicinalindustrien og forskningen er der mange af i Ballerup, med i alt 5.000 medarbejdere. Og så naturligvis de store administrative virksomheder, forsikringsselskaberne og Toms Chokolade ikke at forglemme. De store ligger i Ballerup. Det har altid haft min interesse at være i kontakt med erhvervslivet og sikre deres muligheder i Ballerup Kommune. Også mindre og mellemstore virksomheder skal have gode vilkår, og som vi siger, det skal være godt at drive virksomhed og være ansat i disse i Ballerup Kommune. Vi har jo helt bevidst i de sidste 20-25 år satset på fremtidens virksomheder. Vi vil gerne udvikling, og vi vil også gerne tiltrække virksomheder, der ønsker en spændende udvikling. Og vi har aldrig været bange for at tage initiativer. Hvis man vil se de senere års mest spændende bykvarterer i Danmark, skal man tage til Ballerup og se Egebjerggård, Østerhøjområdet og et helt nyt område i Måløv, som vi er ved at udvikle til et bykvarter med boliger og erhverv, og hvor vi anlægger en kunstig sø på 800 m i længden. Så derved gør vi Måløv til havneby igen, ligesom den var for 1.000 år siden.

Dronning Margrethe åbnede i øvrigt en stor bomesse på Egebjerggård i 1996 og blev så begejstret, at hun senere sendte bl.a. Litauens Præsident og Jordans Dronning Noer på besøg på Egebjerggård. Det resulterede så i, at Annie og jeg et par gange var til gallamiddag på Fredensborg Slot – det er en oplevelse i sig selv.

Min baggrund, som barn og ung fra en købstad, har også sat sit præg på udviklingen i Ballerup. Da vi skulle udvikle og byforny området omkring Ballerup Kirke. Ja, så hentede jeg inspiration i det, der er foregået omkring renoveringen i Nørregade i Varde. Ideen om at genskabe det nærmiljø, der findes i Varde, går igen i vores nye bykvarterer.

Kunsten

Gennem årene har jeg været heldig at møde mange spændende kunstnere. Her i Ballerup har kunstnere de sidste godt 20 år været med til at præge billedet. Kunsten giver oplevelser, inspiration og liv. En gammel ven sagde engang til mig: "Når du bliver borgmester, skal du gøre

Dronning Margrethe kom på besøg i 1989 og får her overrakt et litografi af Årets Kunstner, som det år var Niels Reumert.

Ballerup til kunstens og fontænernes by". Det har jeg arbejdet på lige siden.

I dag har vi mere end 100 offentligt tilgængelige kunstværker i Ballerup, som bidrager til at gøre byen, bykvartererne og erhvervsområderne spændende at bevæge sig i. Vi har også en veludbygget kunstguide, og med den i hånden kan man gå på inspirerende ture i Ballerup Kommune. Siden 1989 har kommunen haft en Årets Kunstner, hvis originallitografi – skabt specielt til Ballerup - bliver brugt som gave i forbindelse med jubilæer og besøg fra nær og fjern. I år er valget faldet på maleren Hans Tyrrestrup – også en vestjyde.

Jeg synes, at der er meget at vise frem, når jeg guider interesserede nye borgere på en rundtur i kommunen.

Men også via det politiske arbejde, som medlem af socialdemokratiets kulturudvalg og senere formand i 10 år, har jeg mødt mange kunstnere, bl.a. Robert Jacobsen, Preben Hornum, Niels Guttormsen, Helge Ernst, Henry Heerup, Erling Frederiksen og Peter Brandes.

Peter Brandes er i færd med at skabe en meget stor bronzeskulptur til Ballerup Kommune sponseret at lokale virksomheder og fonde. Skulpturen skal placeres foran rådhuset i forbindelse med en stor renovering, som bliver færdig i 2004.

En af de kunstnere, som jeg holder allermest af, og som blev min ven, er Robert Jacobsen. Jeg besøgte engang Robert i hans hjem i Torelund ved Egtved. Vi gik rundt i hans hus, fyldt med spændende afrikanske skulpturer og masker, og da vi nåede til hans atelier/værksted faldt talen på, om jeg ikke på et eller andet tidspunkt skulle købe en af de ting, men Robert – en lun fyr – sagde på sin stovte måde, "Jeg sælger ikke om fredagen, men du kan vælge et billede, og det vil jeg give dig". Dette billede glæder jeg mig stadig over.

Han fortalte i øvrigt en anden sjov historie, som har relationer til Esbjergskulpturen: Nogle år efter færdiggørelsen af Esbjergskulpturen lånte han den til en stor udstilling i Frankrig (Robert var fransk gift og havde i øvrigt boet i Frankrig i mange år). Få dage efter han havde lånt skulpturen, fik han et brev fra en borger i Esbjerg, der skrev: "Kære Robert Jacobsen. Jeg har været en af dine store kritikere. Jeg er gået forbi din skulptur hver dag i de sidste 3 år. Nu er den der ikke, nu savner jeg den". "Se, god kunst det er det, man savner, når det ikke er der", sluttede Robert stolt.

En anden af mine kunstnervenner var Preben Hornum. Annie og jeg besøgte ham engang, da han boede på en gammel præstegård ved Ringsted. Han var aldrig bange for at give udtryk for sine meninger. Preben var på det tidspunkt i gang med at male et stort billede af Dronning Margrethe. De var ikke helt gode venner i denne periode, for Dronningen havde ladet Eisner male prinserne. Det var ikke Prebens kop te. Vi gik rundt i hans stuer, der var fyldt med hans egne smukke malerier. Ét var dog malet af Dronning Margrethe, for Dronningen og Preben havde aftalt at bytte billeder. Han fortalte, at da Dronningen skulle se, hvor hendes maleri hang, havde han sagt til hende: "Deres Majestæt maler 100 gange bedre end Eisner". Så havde han fået sagt sin mening om billederne af prinserne. Så drak vi i øvrigt den chablis, Dronningen skulle have haft dagen efter.

Vores stuer prydes i dag af flere billeder af Preben Hornum, Robert Jacobsen og Peter Brandes.

Men også skulpturer elsker jeg – store som små samler jeg på.

Team Danmark og sporten

Min interesse for idræt har altid været stor. Derfor var jeg meget glad for at kulturministeren i 1993 valgte mig til formand for Team Danmark - Danmarks eliteidrætsorganisation. Det bragte mig i kontakt med idrætten i Danmark, både organisationerne og de mange aktive og sponsorer til idrætten. Rejserne var - i de 8 år jeg var formand - mange, store og spændende. De Olympiske Lege i Lillehammer, Atlanta, Nagamo i Japan og Sidney, var vel de største oplevelser.

Tænk blot at opleve de jernhårde ladies vinde OL-guld to gange i Atlanta og i Sidney. Se Anja Andersen brænde et straffekast i sidste sekund, men alligevel vinde omkampen. Og så opleve Dannebrog gå til tops, da letvægtsfirerne vandt guldmedalje på søerne uden for Atlanta. Og Poul Erik Høyer rev sin trøje i stykker af glæde, da han vandt guld i badminton. Sådan kunne jeg blive ved med at nævne store oplevelser.

Når man sidder i toppen af en idrætsorganisation, møder man også den kongelige familie. Den er som bekendt meget interesseret i idræt - ikke mindst prinsesse Benedikte og prinserne Frederik og Joachim.

Jeg husker en oplevelse i Atlanta, hvor jeg var vært for bl.a. Joa-

chim og prinsesse Alexandra. Vi var til fægtning, hvor vi så Eva Fjellerup, og til boksning, hvor den tyrkiske Hasan Al boksede. Prinsesse Alexandra undrede sig over, at det var en tyrk, der boksede for Danmark. Hun var ny i landet, så jeg fortalte hende om den store indvandring, der var sket i 60-erne af arbejdere fra Jugoslavien og Tyrkiet. Hasan Als familie var jo én af de familier, der kom hertil på det tidspunkt. Ingen havde endnu fortalt prinsesse Alexander om den udvikling. Hun var jo stadigvæk ved at lære, hvordan det danske samfund så ud. Men hun er en utrolig spændende person. Pudsigt - hun talte dansk med mig, og engelsk med prins Joachim på den anden side.

Ved en frokost i Jørgen Utzons smukke operahus i forbindelse med OL i Sidney væddede jeg med prinsesse Benedikte om antallet af danske medaljer. Jeg vandt – æren - som Benedikte havde foreslået at vi væddede om. Min kone, som var med, syntes jeg skulle have spillet om en middag enten i Berleburg eller i Ballerup. Middagen havde vi dog haft sammen, da jeg havde Benedikte til bords til gallafest og hofbal på Christiansborg nogle måneder forinden OL i Sidney. Det var i øvrigt ved den lejlighed, jeg også var ude at danse med Dronning Margrethe, og det er hun ret god til. Selv har jeg mine færdigheder fra fru Granes Danseskole i Varde.

Rollen som borgmester

Fra min tid som filmoperatør i Varde Bio har jeg udviklet en stor interesse for film. Og det førte til, at jeg på et tidspunkt blev formand for De Kommunale Biografer i Danmark. Foreningen er i dag opløst, for antallet af kommunale biografer har været stærkt faldende de sidste 10-15 år. Dette formandsskab bragte mig jo også i kontakt med folk inden for filmverdenen. Kommunale biografer producerede bl.a. filmen "Koks i kulissen" med Annemarie Helger og Helle Ryslinge, og de var festlige "piger". Ove Sprogø spillede i øvrigt borgmester i en film, der blev optaget bl.a. i byrådssalen i Ballerup. Da et filmhold senere spurgte, om de måtte låne min borgmesterkæde til en filmoptagelse i Ballerup, sagde jeg venligt nej, den låner jeg ikke ud. De tilbød mig så at spille rollen som borgmester i filmen "Tecno Love". Jeg mener at kunne huske, at borgmesteren her spillede en lidet flatterende rolle som politiker, men jeg sagde ja tak alligevel.

Politiker har jeg aldrig kaldt mig selv. Det er ligesom en anden opgave at være hele byens borgmester end politiker. Politikerne er dem på Christiansborg.

Jeg havde en meget sjov oplevelse, da jeg blev næstformand for socialdemokratiet i 1992. En taxivognmand fra Ballerup var kort tid efter ude at køre med vores partisekretær Steen Christensen, og de kom naturligt nok til at tale om mig. Taxichaufføren havde kun gode ting at sige, men han kunne dog ikke forstå, at jeg ville gå ind i politik... En tilsvarende oplevelse havde jeg, da jeg 3 1/2 år efter nedlagde hvervet som næstformand. På gågaden i Ballerup mødte jeg en pensionist, der fortalte mig, at "vi er så glade for, at du er gået ud af politik og bliver som borgmester i Ballerup". Hermed ikke sagt noget odiøst om politikere på Christiansborg. Dem har jeg stor respekt for, men historien er nu meget sjov.

Jeg har altid været stolt af at være vestjyde fra Varde. Men når jeg nu skulle flytte til min udkårne østpå – så kunne jeg ikke finde et bedre sted end Ballerup.

Ove E. Dalsgaard og daværende trafikminister Jacob Buksti tager i 2000 det første spadestik til et såkaldt Parker- og Rejsanlæg ved Kildedal station i Måløv. Anlægget skal få rejsende til at stille bilen og tage toget til København.

Johannes Christensen (Top), Vagn Madsen og (Hans) Benny Thomsen 1944.

Mine erindringer

Af Vagn Aage Madsen, Varde

Efter i flere år at have tænkt på at skrive mine erindringer fra årene 1938 til 1945, hvilket vil sige tiden fra min ansættelse i H. Lohses Boghandel, samt krigstiden med besættelsen af Danmark, vil jeg hermed gøre forsøget.

Fra min skoletid i Varde kommunale Mellem- og Realskole fra 1933 til 1938 husker jeg, at lærer Ludvig Hoffmann lærte mig, at enhver fristil eller fortælling skulle begynde med en indledning. Derfor også en indledning til min fortælling.

Jeg mindes for øvrigt lærer Hoffmann som en både dygtig og meget afholdt lærer, selv om han også godt kunne skælde ud, hvis man mødte uforberedt, som jeg desværre gjorde af og til, navnlig efter den gode, lange sommerferie. Det fremgår tydeligt af min gamle, gemte karakterbog. I sommertiden var min interesse for fodbolden noget større end for lektielæsning.

Jeg husker fra min konfirmationsforberedelse, hvordan den gode præst, pastor Bundgaard, talte om afguder. For pigernes vedkommende kunne det være et spejl, for drengenes vedkommende kunne det være en fodbold. Min tanke var dengang: "kan den hellige præst ikke engang unde os den glæde at spille fodbold?"

Jeg stammer fra Billum, født d. 5.3.1922 i lærerboligen ved Billum Hovedskole, hvor min far var lærer.

Min far, Lars Peter Madsen, blev født så langt tilbage i tiden som d. 10.2.1870. Min bedstefar var gårdfæster og havde en fæstegård under herregården Gammel Estrup ved Auning på Djursland. Min bedstefar og min bedstemor har jeg aldrig kendt, de var døde, længe før jeg kom til verden.

Min far kom til Billum skole i 1896. Det er helt underligt at tænke

på, at han må være kørt eller rejst fra Varde til Billum med dagvogn ad en dårlig grusvej, Vestbanen blev jo først indviet i 1903.

Min far døde i 1929, kun 59 år gammel. Dengang var jeg 7 år. Min mor blev enke som 39-årig, og hun måtte så med os tre børn flytte ud af lærerboligen i Billum. Ved min konfirmation i 1936 lød et vers i sangen:

Og skolen blev hans lille kongerige,
da faster flyttede, hørtes Vagn at sige:
Rejs I til Varde, men rejs uden mig,
her er jeg født, og her bliver jeg.

Jeg kom naturligvis alligevel med til Varde. På grund af mine forældres fornuftige, beskedne og sparsommelige livsførelse var der skabt mulighed for, at min mor kunne købe et hus.

Nu har jeg så boet her siden, i snart 74 år, bortset fra ti år i min ungdom, da jeg var ude at se verden. Siden 1957 sammen med min kone Inger Maria og vore tre børn, der så alle tre fik hele deres barndom i Varde.

Efter med slid og slæb (dog måske mest fra mine læreres side) at have afsluttet min skoletid med realeksamen i 1938, kom jeg så i lære i H. Lohses Boghandel. Da var min barndom for alvor forbi.

Det blev en hård overgang fra skoletiden. Jeg følte tiden træls og barsk, vel også på grund af min umodenhed. Atmosfæren var stiv, kold og højtidelig. Påklædningen var jakkesæt, manchetskjorte og slips. Tiltaleformen var De og efternavn.

De første par år følte jeg ofte, at jeg var havnet i lidt af et fængsel. Men jeg beholdt følelsen for mig selv. Jeg så frem til torsdag, så var det jo fredag dagen efter, og så kom lørdag, som man kunne se en ende på, selvom lukketiden først var kl. 20.00. Så kom søndag, og det var den gode dag. Om vinteren var det mørkt, når man mødte om morgenen, og det var mørkt, når man gik hjem om aftenen.

Som det vel lader sig forstå, opholdt jeg mig det meste af min vågne tilstand i Lohses Boghandel. Arbejdstiden var lang dengang for 65 år siden. For en lærlings vedkommende fra kl. 7.30 til kl. 18.00, d.v.s. ofte med overarbejde til kl. 19.00.

Dertil kom om vinteren søndage med pasning af fyret i kælderen,

og flaget på loftet skulle hænges ud (det hang så ud over Storegade), når der var dage, der skulle markeres med Dannebrog. Om sommeren ligeledes søndagsarbejde med at passe persienner i udstillingsvinduerne, og da skulle flaget jo ligeledes luftes på mærkedage.

Mit morgenarbejde bestod i at feje gulvet. Det var trægulv, og fejningen foregik efter en helt speciel procedure. Gulvet blev fejet med "perolin" – det var altså savsmuld, hvori der var hældt perolinolie. En sådan blanding blev udskiftet en gang ugentlig. Denne renselsesproces var for at forhindre støv i at hvirvle op, og den skulle jo gerne være overstået, inden der kom kunder kl. 8.00. Derfor måtte jeg i gang allerede kl. 7.30.

Derefter var der afstøvning og afstøvning og afstøvning, bogstablerne skulle rettes op, og der skulle flyttes lidt rundt med bøgerne. De allerfleste bøger stod i sirlige rækker på hylderne, "så de ikke sådan lige skulle friste kunderne til at købe".

Det var jo vigtigt, at man kunne finde rundt i bogsystemerne og dermed hurtigt finde en bog, der kunne blive spurgt efter.

Foruden bøgerne i butikken fandtes der også et lagerrum bag butikken, som vi kaldte Lohselageret, med bøger fra O. Lohses Forlag samt fra De unges Forlag. Desuden et lagerrum på første sal med navnet Gyldendal, med bøger fra Gyldendals Forlag og også bøger fra andre forlag.

Efter det første svære år begyndte jeg dog at finde melodien. Sloth Christensen udtalte til min mor ved hendes henvendelse, at nu kunne han mærke, at min interesse for arbejdet var ved at vågne.

Det må have været i 1939, noget før krigen brød ud, jeg husker, hvor spændende det var, når der blev diskuteret politiske bøger i forretningen mellem førstemanden Hjorth og forskellige kunder.

Jeg husker bøgerne "Mens England sov" og "Skridt for skridt" af Winston Churchill, samt Adolf Hitlers "Mein Kampf". Også andre bøger, hvis titler jeg har glemt, desværre også forfatternes navne.

Kundenavne som dyrlæge Coff Pedersen, driftsbestyrer Thorup (jerntrådsspinderiet), sygehusinspektør Oscar Johansen samt postassistent Grane Petersen er navne, jeg husker.

Et dejligt, frisk og hyggeligt pust fik vi i butikken om lørdagen – undertiden allerede om fredagen – når H.C. Andersen skulle hjælpe til der. Han var til daglig repræsentant i papir engrosafdelingen.

H.C., som han populært kaldtes, var en flink, hyggelig og munter

Personalet fra H. Lohses Boghandel på søndagsudflugt pr. hestevogn til Sjelborg i sommeren 1944.

H. Lohses Boghandel 1943.

mand, der var god til at skabe en mere hyggelig stemning end den, der ellers herskede i den gamle boglade.

Der blev også lavet amatørbilleder, både aftryk og forstørrelser, i et ret primitivt mørkekammer, som dog sikkert var ret tidssvarende for boghandelen og de efterhånden opståede fotoforretninger.

Efter en kort, nødtørftig "uddannelse" skulle jeg passe denne afdeling, og så gik solen ellers ned og stod ikke op for mig i meget lang tid; det var i sandhed mørkearbejde. Jeg fik simpelthen maddikekulør. Jeg modtog 30,- kr. ekstra i løn for sommeren 1940.

Denne uddannelse kom mig dog til gode senere i livet, først i Schweiz i forsommeren 1951, og derefter i København lidt senere samme år, og så igen for alvor i Varde i 1957.

Personalet, som det hed dengang, fik efterhånden et bedre og bedre kammeratligt forhold til hinanden, og det blev yderligere udviklet under krigsårene. Vi var ca. 20 ansatte i H. Lohses Boghandel, papirforretning en gros. Vi samledes flere gange til hyggelig fest og sammenkomst hos Sloth Christensen og frue oppe i privaten. Som et led i underholdningen ved en af sammenkomsterne skulle hver deltager skrive et vers eller et rim.

Et af de bedste rim var skrevet af Johs. Christensen (Top):

At stikke en tysker i enden med en syl, det er idyl.

Senere holdt vi også flere fester, hvor kun personalet deltog. Fra en personalefest stammer en sang, hvor sidste vers begynder således:

Overskrift til H.L.B.s pris
Tilfreds med vort fag
under bogladens tag
og slutter således:
ej vi glemmer den tid,
vi i H.L.B. med flid
forsøger og øger vort kendskab
og kundskab til bøger.

Vi havde en god chef i Johannes Sloth Christensen, en chef man så op til, og som man viste respekt. Med hensyn til min respekt for chefen (at ære chefen) havde jeg ingen problemer med at følge det fjerde bud, der lyder således: Du skal ære din fader og din moder. Anmærkning (iflg. Luthers Katekismus, udgivet 1894): Det fjerde bud byder

os ikke alene at ære vore forældre, men også alle dem, som i visse måder er os i forældrenes sted, såsom husbond (chef) og øvrighed, lærere og sjælesørgere. Den, der har lært at rette sig efter De ti Bud og dertil tillige har lært den lille tabel, han kommer som sneglen også med.

Der blev også dyrket ratesalg i forbindelse med kolportagesalg i H.L.B. Det var en gammel salgsform indenfor boghandel. Det har jeg prøvet mange gange. Da jeg begyndte på denne salgsform i marken, sagde Sloth Christensen, at det var en god ting i min uddannelse, at jeg også havde prøvet at opsøge kunderne frem for bare passivt at vente på, at de skulle vise sig i forretningen.

Der blev gjort forberedelse til en sådan salgskampagne i form af, at der først blev sendt brochurer ud til kunderne. Disse kunder opsøgte jeg så hurtigt efter. De første bøger eller bogserier, jeg var ude at sælge, var Hasselbach's bogklub, en serie på jeg tror 12 bøger, der så udkom i løbet af nogle måneder, og så betalte kunderne dem i rater.

Jeg solgte også havebøger om foråret, en serie på 3 bøger, jeg solgte lystfiskerbogen, og det største og dyreste, jeg har solgt, var leksikonet: Den lille Salmonsen. Den solgte jeg blandt andre til smedemester Hans Chr. Hansen på Nørrevold.

Ofte fik jeg en aftale ved det første besøg om at komme igen om aftenen. Ville folk ikke købe hele bogserier, var der undertiden enkelte bøger, de kunne tænke sig, og det klaredes naturligvis også. Det var gerne de pæne, indbundne - de pyntede jo så fint på bogreolen!

En lille provision af salget blev det skam også til, så det var bare om at gå til sagen, og det gjorde jeg. Kan hænde, at det også blev til et salg for at glæde den pæne, høflige, unge mand. En af mine kunder var sadelmager Jacob Oehlenschlæger. Hos ham købte jeg til gengæld både kakkelbord og bogreol, men det var i grunden heller ikke så galt. Det var godt kram, og jeg har begge dele endnu. Kakkelbordet står i sommerhuset, og bogreolen pynter stadig her i stuen.

I maj 1945 sluttede jeg min karriere som bogkolportør med salg af værket: Anden Verdenskrig.

Indtil årene 1943-44 måtte man ikke så gerne lade en kunde stå for sig selv for at søge oplysninger om de fremlagte bøger. Var man ikke optaget af en anden ekspedition, skulle man straks "ekspedere" kunden. En dag, Coff Pedersen var i butikken, måtte han naturligvis udsættes for samme traditionelle "ekspedition", men det blev ham netop

den dag for meget. Han bad om lov til selv i ro og fred at finde ud af, hvilken bog han skulle vælge. Det var jo ikke altid, ekspedienten var lige godt orienteret vedrørende bøgerne. Efter den dag holdt de lidt mere moderne tider også deres indtog hos Lohse.

Jeg må dog vedgå, det var ikke arbejde alene, der optog mig i disse år, der ifølge alderen skulle være mine allerbedste ungdomsår. Der var også aftener, søndage og sommerferier, der hovedsageligt blev brugt til sport og cykelture, og et idrætsmærke blev det også til.

Med hensyn til sport var det fodbold, badminton, skøjteløb, skiløb, fodbold, gymnastik, håndbold, roning og fodbold, jeg dyrkede med stor glæde. "Guldmedaljer" blev det nu ikke til.

Nu følger så nogle minder fra denne gode tid, der til trods for den onde og mørke besættelsestid, blev mig forundt.

Badmintonspillet i Varde begyndte, mener jeg, i 1937-38. Det var i hvert fald i en sal på Missionshotellet i Storegade. Det var jo ikke just det, man i dag forstår ved en badmintonhal. Her gjaldt det om at udvikle det lave netspil. Vi havde et godt firemands hold. Vi var kun fire drenge i realklassen, og vi havde alle lysten til badminton, så vi fandt hurtigt ud af at komme i gang.

Det var Aage Bech, Børge Clemmensen, Frederik Hopp og Vagn Madsen. Formanden i klubben var Maren Hougaard – eller var hun kasserer? Senere kom jeg til at spille i Arnbjerghallen, der var lidt højere til loftet, og spillet blev lidt mere udviklet. Det var i de kolde krigsvintre. Vi spillede med handsker på hænderne for at holde varmen. Gulvet var ofte meget glat på grund af frosset vand, stammende fra rengøring.

I de lange, mørke og kolde krigsvintre 1940-41, 1941-42 og 1942-43 var der skabt gode forhold for skøjteløb i Frimurerhaven. Om aftenen kunne det kun lade sig gøre, når månen var fremme, så var der til gengæld en egen romantisk stemning til stede. Når perioden med måne var forbi, kunne man kun håbe på nyt måneskin og dermed også en ny skøjteløbssæson, og det gik flere gange i opfyldelse. Jeg mener at kunne huske, at der i perioder var musik i Frimurerhaven, og når dertil kom, at man kunne købe små flasker med varm kakao til en billig penge, er det oplevelser, jeg mindes med stor glæde. For en ordens skyld skal nævnes, at det ikke var kunstløberskøjter, der var på mode dengang for de mange år siden.

Der blev i første del af krigen oprettet en skiklub i Varde – det var Danmarks-Frandsen, der var mand for den sag. Han havde på dette tidspunkt kontor i Storegade. Skiklubben skulle jeg selvfølgelig også være med i, idet friluftslivet helt fra barnsben altid har haft den helt store tiltrækningskraft på mig.

En klubtur blev arrangeret, den gik til Nørholm. Jeg havde absolut ingen erfaring i skiløb, kunne kun løbe ligeud. Det der med at dreje til højre eller venstre, slalom kalder man det vist, lå absolut ikke for mine ski. Da det så i noget træbevoksning gik lidt ned ad bakke, stod et tykt træ i vejen. Resultatet var et voldsomt sammenstød, der fuldstændig fratog mig stemmens brug. Vi nåede dog alle til Nørholm i forholdsvis god behold, men det tog adskillige dage, før ømheden i brystet fortog sig. Vi var tre mand, der også tog turen hjem til Varde på ski, men det var mørkt, inden vi kom hjem, og vi var trætte. Mine kammerater på denne minderige tur var Jørgen Stampe og Niels Hartvig Kristensen.

En anden og meget streng skitur foretog jeg i vinteren 1945-46. Dengang var jeg soldat i Skrydstrup. Der gik på dette tidspunkt ikke mange tog. Jeg havde været hjemme i Varde på orlov, og det passede bedst med forbindelsen tilbage til Skrydstrup, at jeg tog turen fra Varde til Esbjerg på ski. Det blev en hård tørn. Der var snedriver mange steder på vejen, og i det klare måneskin var det på grund af skyggerne svært at se, hvornår det gik opad, og hvornår det gik nedad.

Jeg tog fra Varde midt om natten, men til Esbjerg banegård kom jeg dog til sidst, og jeg nåede toget til Skrydstrup.

Vagn Aage Madsen

Tidsbillede

Barndoms- og ungdomsårene i Varde 1943 til 1969

Som jeg husker dem

Af Borghild S. Jørgensen, Skjern

Varde er min fødeby. Her havde jeg min barndom og ungdom midt i en brydningstid mellem 2. verdenskrig og et samfund i hastig forandring.

Rødder

Jeg er født i november 1943 på Vesterport 13. Datter og eneste barn af Margrethe og Thorleif Ankersen. Far var udlært købmand hos købmand Viggo Andersen, hvis butik lå der, hvor Apoteket ligger i dag. Her startede han som bydreng. Han var lille og vaks allerede dengang og når der var rigtig travl i butikken, stod han på en skammel med en lang blyant bag øret og ekspederede kunderne. I min barndom var far sælger og chauffør på Varde Trælasthandel og senere sælger hos "Radio-Nielsen" i Kræmmergade. Her var der gang i salget. Folk var begyndt at få flere penge mellem hænderne og B&O radioapparater og grammofoner var ved at blive hver mands eje. Min mor var uddannet modist (Hun syede hatte) og arbejdede i en periode i forskellige forretninger i København og Nordsjælland. Både min mor og far havde stort talent for handel.

Min mormor hed Marie og min morfar Johannes Steffensen og de boede i Nørregade 10.

Mormor Marie kom til Danmark fra Finland i ca. 1910. På det tidspunkt var Finland et utroligt fattigt land og truslen fra det store land i Øst – Zarens Rusland – var skræmmende. (På samme måde, som den fortsatte med at være det under kommunismen) Flere af min mormors familiemedlemmer og venner var allerede emigreret til det nye land, Amerika og venner havde skaffet hende arbejde i køkkenet på Egeskov Slot. Her skulle hun tjene penge til den videre rejse til landet, hvor det flød med mælk og honning og hvor guldet lå i gaderne og bare ventede på at blive samlet op. Ja, sådan sagde man virkelig dengang og man troede virkelig også på det. Min mormor Marie kom imidlertid aldrig til Amerika, hun forelskede sig nemlig i min morfar, der var kusk for herskabet på Egeskov og en meget flot fyr. Snart blev de gift, fik en søn Magnus og flyttede fra Fyn til Varde. Her havde min morfar set en gård, han kunne tænke sig. Den lå et sted ude ved Roustvej. Snart var deres hus i Kværndrup solgt og arbejdet med gården begyndt. Men de var ikke børn af landmænd og havde slet ingen erfaring med landbrug. Snart kunne de begynde forfra, med deres liv i en lille lejlighed på Hjertingvej i Varde og her blev min mor født i 1921. Min mor har engang fortalt mig, at de sommetider var så fattige, at de ikke vidste, hvorfra de skulle få penge til det næste måltid mad. Det er slet ikke til at forstå for os, der i den grad lever i et overflodssamfund, men dengang var det vist ikke ualmindeligt. Min morfar var ofte meget syg i de år, så min lille, seje mormor var nød til at tage fat. (I Finland kalder man det for Sisu, når man i den grad er en overlever). De flyttede til Nørregade 10 og hun begyndte at vaske for folk. Hun begyndte også at gå ud som kogekone og snart rygtes det i Varde, at hun bare kunne det der med mad. Fra den dag af manglede de aldrig noget. Min mormor kunne leve på en sten og pengene blev sat hen. Nej - ikke i banken. Dem havde hun ikke megen tillid til efter Alberti og statsbankerotten. Min søde morfar kunne dårlig få penge til en rulle skråtobak og da min mormor havde et meget anstrengt forhold til deres el-regning, måtte han heller ikke bruge lys. Og han elskede at læse bøger!! I mange år arbejdede han ved Varde Kommune og han var over 70 år, før han gik på pension. Hans store interesse var høns. Han var dommer ved utallige fjerkræudstillinger i hele Vestjylland. Jo, han viste nok, hvordan fjerene skulle vende på en høne.

Min farfar og farmor hed Hans Peter og Gudrun Ankersen. Først boede de i Nygade, senere da det store byggeri på hjørnet af Vester Landevej og Ortenvej blev færdig sidst i 1940'erne, flyttede de derud. Badeværelse med varmt og koldt vand og centralvarme. Det var lige sagen for de to dejlige mennesker.

I min barndom var min farfar driftsleder på Vestbanen. Før den tid havde han prøvet lidt af hvert. Han kom fra Esbjerg og var udlært smed. Som helt ung var han rejsemontør for Hoffmann og Sønner i Esbjerg og mange af hans rejser gik op langs Norges kyst for at reparere fiskerbådene. Senere var han med til at bygge både Karlsgårdeværket ved Sig og Tangeværket ved Viborg. Det var på en af sine mange rejser til Norge, han mødte min farmor i Trondheim. Hun var lige kommet hjem efter i et par års ophold i Chicago i USA. Hun var med sin far, der i en periode arbejdede derovre for den norske stat. Han var ellers toldembedsmand i Norge. Om også hun arbejdede derovre, husker jeg ikke. Måske hjalp hun sin far med husholdningen. Måske var hun hans assistent.

Hun og min farfar forelskede sig voldsomt i hinanden og i 1911 blev de gift i Nidarosdomen i Trondheim. Kort tid efter flyttede de til Esbjerg og fik 3 børn: Thorleif, min far, Borghild, (som jeg er opkaldt efter) og Eva. Borghild blev i 1942 gift med Børge, søn af bagermester Schlosser i Bramming. Eva blev i 1944 gift med Søren Larsen, isenkræmmersøn fra Nykøbing Sjælland. Inden den tid var hun fotograf i Fotomagasinet i Kræmmergade.

Min farfar var i mange år kasserer i Smedenes Fagforening i Varde, et arbejde han var utrolig engageret i og som betød meget for ham.

Modsat min mormor, tror jeg aldrig min farmor faldt rigtig til her i Danmark, måske skyldes det hendes svage helbred, måske skyldes det, at min farfar altid havde godt arbejde og kunne forsørge familien uden hendes hjælp. Hun mødte aldrig mennesker på samme måde, som min mormor Marie. Jeg, som er vokset op i en generation, hvor det er en helt naturlig ting for kvinder at arbejde, at være en del af et team, at yde sit bedste sammen med en flok kolleger, at have sit eget liv sideløbende med familielivet, kan udmærket forstå min farmor. Jeg tror hun må have kedet sig bravt, da børnene fløj fra reden. Men hun var en dejlig farmor og hun var der altid for mig, når jeg kom op for at hygge og få en lille kage eller om tirsdagen for at læse ugebladene.

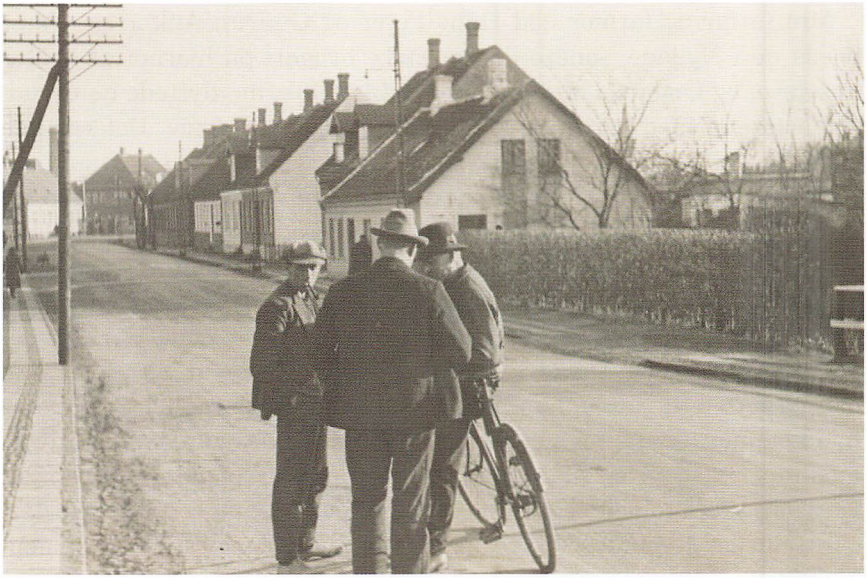

Vesterport ca. 1935-40. Krisetiden drøftes i Varde.

Hjørnet af Vesterport og Ortenvej ca. 1950.

Barndommen – Vesterport

Mine forældre blev gift i 1943 og samme år købte de et tre-familiershus på Vesterport 13. Plads var der ikke meget af. Varmekilden var en kakkelovn. Der var ikke varmt vand i huset og toiletterne lå over i gården i et udhus. Ja, et toilet kan man vist ikke kalde det. Det var en spand med låg og papiret var nr. 0 eller en avis. En gang om ugen kom natmændene forbi og tømte spanden. Sådan var det dengang.

Under krigen var man nødsaget til af fyre med tørv og de var ikke altid tørre, så der opstod snart løbesod i alle skorstene. Hvilken skrækkelig lugt.

Jeg syntes alligevel det var et dejligt sted at vokse op. Min far havde lavet en stor sandkasse til mig og i haven lå der et lille havehus, som vi brugte som legehus. På første sal boede nogle dejlige menneske, Agnes, Jens Olsen og deres datter Mary. De var ofte barnepige for mig og jeg elskede at komme der. Olsens drev på et tidspunkt i begyndelsen af 1950'erne marketenderiet på Varde Stålværk.

På Vesterport boede der mange børn dengang. Mine bedste veninder var naboens datter Hanna, datter af Louis Ludvigsen, mester på Varde Stålværk i en menneskealder og Anette Rødgaard, datter af Karin og vognmand Rødgaard. Det var dejligt at komme hos Anette, hun havde en grammofon og en masse spændende plader med børnesange og fortællinger. Det var vild luksus dengang.

Drenge var der også i gaden. Erik Ballesgård var min bedste ven. Hans far havde et stort gartneri, der hvor Morbærlunden ligger i dag. Det var spændende at gå på opdagelse her, men Ballesgård var en streng herre og han var bestemt ikke begejstret for at have os til at løbe rundt i drivhusene og gå i vejen. Hos Mogens og Hennings far, tømrermester Erik Larsen, havde vi ikke større held. Her måtte vi slet ikke være. Maskinerne var farlige og just ikke legetøj for børn. Men så havde vi heldigvis det store bredde fortov. Vesterport var efter den tids forhold en meget trafikeret gade. Alt trafik vestpå mod Oksbøl, Vejers og Nymindegab skulle passere Vesterport.

I Vesterport 19 boede familien Brosbøl, en dejlig festlig familie syntes jeg. Egon var slagter på Varde Svineslagteri, men i begyndelsen af 1950'erne besluttede de, som så mange andre vardensere i de år, at emigrere til Canada (Vancouver) med deres to børn, Anette og Ivan. Det var jo verdens ende og jeg har tit tænkt på, hvordan det gik dem derovre.

Min mor og jeg kom meget hos fru Højrup i Vesterport 1. Hun syede tøj for folk og i hendes stuer var der altid mange spændende ting at se og røre ved. Flotte stoffer i guld, sølv eller brokade. De smukkeste blonder og knapper. Hun syede alt, lige fra brudekjoler og selskabstøj til daglige klædningsstykker. Engang imellem syede hun også lange bukser til damer, men det var bestemt ikke in dengang. Cowboystof eller denim, som det også hedder, så man aldrig. Nu går de fleste piger næsten kun i lange bukser. Fru Højrup syede også meget af mit tøj og hun og mor var altid fulde af ideer og jeg elskede at få nyt smart tøj. Hos hende fik jeg min første rigtige kop kaffe. Det var sidst i 1940'erne og en rædsom oplevelse, men de voksne syntes det var ren lykke. Nu var krigen endelig forbi, nu kunne man købe rigtig kaffe igen.

Samtaler om krigen

Selv om krigen gudskelov var forbi, da jeg begyndte at forstå, hvad der skete omkring mig, fyldte den meget i de voksnes samtaler omkring middagsbordet. Jeg var et meget nysgerrigt og videbegærligt barn, så jeg sad lige så stille og lyttede til de voksne. Min faster og onkel, Borghild og Børge måtte under krigen flygte til Sverige i en lille fiskerbåd, sømmet ned i en fiskekasse. Det gjorde virkelig indtryk på et barn. Min onkel var kystbetjent i Gilleleje og han hjalp nok til med et og andet deroppe. Pludselig en aften i 1943 fik de at vide, at de skulle pakke en lille kuffert og se at komme af sted. De boede i Sverige til krigen var forbi, men det var ikke rart for familien herhjemme. Ingen vidste jo, hvornår de skulle ses igen. Min onkel kom hjem med "Den Danske Brigade" lige omkring 5. maj 1945 og min faster fulgte hurtigt efter med deres lille søn, som blev født derovre.

Snart var familien samlet igen.

Krigen gik bestemt heller ikke sporløst hen over Varde. Mange af byens unge mænd satte livet på spil og mange døde af det. Man behøver blot gå en tur ud til Mindelunden i Arnbjerg.

Noget, der ramte min familie hårdt var, da tyskerne tog deres kære læge Nordentoft. De var på fortvivlelsens rand. Han var en ualmindelig dygtig, sympatisk og utrolig afholdt læge og at han skulle ende sit liv så tragisk i en koncentrationslejr i Tyskland, var en kilde til man-

ge alvorlige samtaler i mange år efter krigen. Naturligvis var der også morsomme episoder, som når min far og farfar kørte min barnevogn langt ud på landet og kom hjem med en halv gris. Men tragedierne overskyggede alligevel alt andet.

Danseskole

På et tidspunkt sidst i 1940'erne syntes min mor jeg skulle lære at danse på fru Gudrun Granes danseskole på Hotel Varde. Hun hed Grane dengang, men hun kalder sig vist også fru Bjelke. Jeg syntes hun var både sød og meget dygtig. Elegant er vist også et ord der passer på hende. Det var spændende at danse, skønt der ikke var så mange drenge at danse med. Afdansningsballerne syntes jeg særdeles godt om, så fik jeg nemlig en flot tylkjole og så skulle vi danse lancier.

Penicillin

Omkring 1944 blev der i Amerika udviklet et kemisk lægemiddel, der var "gift for bakterier" Et vidundermiddel blev det også kaldt. Omkring 1950 blev mine øjne ramt af en kraftig betændelse og det var nærliggende at prøve dette vidundermiddel. Søster Anna, der var hjemmesygeplejerske, kom hver dag og gav mig en indsprøjtning og på mirakuløs vis, forsvandt betændelsen. Jeg ved ikke, om den penicillin man fik dengang var langtidsholdbar, men jeg skulle blive 59 år, før jeg atter fik brug for det.

Sct. Jacobi skole

Den 1. april 1951 begyndte jeg i 1.b på Sct. Jacobi Skole og mit dejlige ubekymrede driverliv var forbi. Nu kom kravene, nu skulle jeg lære at læse, skrive og regne og det i en fart. Jeg var et nysgerrigt barn og jeg havde mod på det hele, men det gik bare ikke og mine forældre kunne ikke forstå hvorfor. Det første besøg hos skolelæge Rohleder gav dem svaret: Jeg kunne næsten ikke se og jeg skulle omgående have briller. Der var næsten ingen børn, der gik med briller dengang. Godt nok fik jeg ikke de såkaldte "sygekassebriller" men de briller, man kunne få dengang, var direkte grimme og min selvtillid var i

bund. Der gik imidlertid ikke lang tid, før jeg kunne følge med i skolen og det var en god fornemmelse. Vi var de store årgange, født under 2. verdenskrig, så vi var temmelig mange i hver klasse. Op til 34 elever var ikke ualmindeligt, så det var tvingende nødvendig at holde ørene stive - det meste af tiden i hvert fald.

Fru Malling var vores klasselærer. Vi havde også fru Nemming fra Vestre Landevej, fru Buch og lærer Hoffmann. Jeg mindes ikke han underviste os som sådan, men han læste de mest hårrejsende historier for os. "Prinsessen i Ligkisten" var vist hans foretrukne. I mellemskolen og realklassen, fik vi spændende og dygtige lærere som Thorvald Sørensen, Kaj Bech og Frk. Terkildsen. Vi fik også lærere som Larsen, bedre kendt under navnet "Violin-tarzan" og Skjoldborg. De to sidstnævnte var nok ikke blandt de mest elskede – mildt sagt, skønt min mor hele sit liv påstod, at lærer Skjoldborg var hendes yndlingslærer.

Engang i underskolen kom lærer Larsen til sangtimen medbringende et helt nyt vidunder – en båndoptager. Min skolekammerat Birthe Feldt og jeg var så heldige at blive udvalgt til at synge ind i en mikrofon. Bagefter blev båndet spillet igen og igen. Det var meget, meget mærkeligt at høre sin egen stemme på den måde. Hvilken opfindelse! (Hvorfor jeg blev udvalgt er stadig en gåde. Min sangstemme har nu aldrig været blandt de bedste).

En helt særlig lærer var lærer Malling. Han var ikke vores lærer, men jeg husker en time, hvor han vikarierede for sin kone. Han var kendt som en stor skuespiller og netop i denne time ville han give os et eksempel på sit talent. Han sad på knæ højt oppe på kateteret, hans tøj var i uorden, han havde redt sit store hår helt ned i panden og hans hænder havde han løfter, som om de var klør og vi skreg af grin. Pludselig blev døren flået op og der stod en meget ophidset Kaj Beck parat til at give os en ordentlig overhaling. I det samme fik han øje på lærer Malling og han lukkede lige så stille døren igen, men magien var borte.

Min første sidekammerat hed Else, hun boede ude i Bellevue (En sidevej til Lundvej). Andre sidekammerater var Susanne Hjorth fra Nørrevold, Karen Lange fra Lundvej og Birthe Feldt fra Storegade. Andre gode skoleveninder var Gerda Pedersen fra Søndermarken, Kirsten Thuesen fra Skovlyst, Hella Lind fra Ostekælderen, Ellen

Slivsgaard fra Åvangen, Gurli Iversen fra Bruunsalle og Lis Nielsen fra Nicolaikirkestræde, Hanne Jensen fra Lundvej, Ulla Petersen fra Lundvej, Dorethe og Bente Madsen fra Søndermarken. Drengene jeg kan huske er fætrene Henning og Svend Aage Damsgaard, Bjarne Petersen fra Vestervold, Kurt Vad Nielsen fra Åvangen, Per Ottesen Nielsen fra Lundvej, Gunnar Stagaard fra Ribevej og Palle Thisted fra Lundvej, En dreng, som er umulig at glemme, er revisor Olsens søn Oluf. Han var bidt af en gal fysiker og på et tidspunkt kort efter den russiske Sputnik og andre berømte raketter, havde han bygget sin helt egen. Affyringen skulle foregå midt på gårdspladsen i sin fars store hus, Den Palludanske Gård på hjørnet af Vestergade og Grydergade. Braget kunne høres langt udenfor byen og utallige vinduer blev trykket ind. Oluf kom slem til skade under forsøget og var sygemeldt fra skolen en rum tid.

Jeg var vist nok en glad elev. I nogle fag gik det naturligvis bedre end i andre, men dansk, engelsk og gymnastik var mine bedste fag.

Dengang var der ikke noget der hed kuglepen. Vi måtte skrive afleveringsopgaverne ind med pen og blæk. Pennene var ikke altid gode og de klattede ofte. Senere måtte vi bruge fyldepen, men det var lykken, da vi endelig måtte bruge kuglepen. Det er ganske ufattelig at tænke på, når man ved, at skolebørn i dag må skrive deres opgaver på computer, med stavekontrol og det hele. Hvilken god udvikling.

Lærerinde fru Knigge

Endnu en dejlig lærerinde jeg aldrig fik - og dog!

I 1. mellem fik vi engelsk og jeg glædede mig meget til at lære sproget. Omkring 1955-56 begyndte der at komme en helt ny slags musik – Rock and roll. Musik for de unge og forældrene hadede den.

Vores helt hed Elvis Presley og han lød unægtelig noget anderledes, end den musik vi var vandt til at høre i Giro 413 hver søndag eftermiddag.

Nu var det så jeg ville ønske jeg kunne så mange engelske ord, at jeg kunne forstå, hvad han sang og lige så meget, hvad de sagde på Radio Luxembourg, Ungdommens foretrukne radiokanal.

Min mormor havde givet mig en radio og en grammofon til mit værelse, for at skåne mine forældres øre så meget som muligt og der sad

jeg så med ørene inde i radioen. Der var en skratten og en piben, også kaldet frekvenssus, på denne dejlige kanal. Af og til forsvandt lyden helt, men musikken var skøn. Vi stillede ikke de store krav dengang i Rockens ungdom.

Her var det så fru Knigge kom ind i billedet. Min mormor havde forstået, at det ikke gik så godt med mit engelsk og hun fik hurtig en aftale med sin gode veninde Anna Knigge. I nogle måneder herefter kom jeg hver dag efter skoletid op til hende. Så gennemgik vi gloserne, checkede udtalen og læste dagens engelske tekst. I løbet af ingen tid havde hun lært mig sproget og snart var det mit yndlingsfag. Siden har jeg altid fået meget høje karakterer i engelsk og jeg sender hende ofte en kærlig tanke.

Hun boede på 1. sal i Storegade lige overfor Kræmmergade. I stueetagen havde Ebbe Clausen sin boghandel og her lå også "Isbjørnen" (jeg tror det var sådan den hed), hr. og fru Nicolaisens skønne slikforretning. Her kunne man købe nybagte isvafler og meget andet godt.

Efterhånden kom der så mange biler gennem Storegade, at bygningen måtte vige for en bredere gade og til gengæld fik vi den smukke "Skansen".

Helten og det skæve skib

I begyndelsen af 1952 sad hele Danmarks befolkning klistret til dampradioen. En af landets tapre sønner kæmpede en modig kamp for sit skæve skib "Flying Entreprise" i Atlanterhavet 100 km. sydvest for den engelske by Falmouth. I 13 dage blev han på sit skib og han var den sidste mand, der forlod det, kort før det sank i de frådende bølger, Som en ægte kaptajn nu engang skal. Og kaptajn Kurt Carlsen blev med et slag berømt i hele verden."Helt til tiden" har man senere kaldt ham, men jeg tror man altid har brug for helte. Et menneske, der vil ofre livet for en mission, et menneske, der måske er bange, men alligevel gør, hvad der nu engang må gøres. En sådan mand var Kurt Carlsen.

Og så var han gift med en Vestjyde. Godt nok var han og konen emigreret til Amerika for flere år siden, men hendes gamle forældre boede stadigvæk i Blåvand.

Der gik mange rygter om, hvad lasten indeholdt, og man nåede vist nok frem til, at det måtte have noget at gøre med atomindustrien og

det amerikanske forsvar eller måske var det dele af den atombombe, som tyskerne var i færd med at fremstille i slutningen af krigen. Det hele var sådan lidt tys tys. Man undredes blot over, hvorfor amerikanske destroyere hele tiden lå i farvandet omkring skibet indtil det sank.

Naturligvis var alt dette ikke noget en lille pige forstod ret meget af, men for mit vedkommende havde dette drama også en helt anden indgangsvinkel. Kurt Carlsen var nemlig fætter til Gerner Jensen fra Allerød og han og hans familie, var far og mors allerbedste venner. Naturligvis var familien Jensen blandt de mange mennesker, der var inviteret ind på Københavns Rådhus for at give ham en rigtig heltemodtagelse, da han kom til Danmark og naturligvis blev denne spændende historien en kilde til megen god snak i familien i mange, mange år efter.

Det er nu over 50 år siden og jeg har netop set den dokumentarfilm, som filminstruktøren Lasse Spang Olsen har lavet om forliset. Sammen med andre dykkere har han været mere end 80 meter nede ved skibsvraget. Her fik de lidt af et chok da de så, at der var sprængt et stort hul i skroget, sikkert for at fjerne lasten efter forliset og det bekræfter endnu engang teorien om atomvåben.

En tragedie

En af min mormor Maries utallige arbejdspladser var hos garvemester Wassen på hjørnet af Nørregade og Spigerborggade. Garveriets store bygninger ligger der endnu og de pynter just ikke i gaden med de mange smukke gamle huse. Min mormor var sådan en slags altmulig-kone i huset hos dem og jeg tror ikke der skete noget i det hus uden Marie var med i det og hun elskede at være der. Også juleaften havde de brug for hende, men her sagde familien stop.

Engang omkring midten af 1950'erne blev familien ramt af en stor tragedie. Deres to sønner Erland og Carl Lambert havde købt en lille flyvemaskine og på en af deres flyveture nede ved Bramming, styrtede det (af årsager jeg ikke husker) ned og begge sønner omkom. Jeg glemmer aldrig min mormors blege, forgrædte ansigt, da hun kom hjem og fortalte om ulykken. Fra den tid fik min mormor virkelig brug for sine evner til at trøste og sørge med et par forældre, der aldrig helt blev de samme mennesker igen.

Ortenvej 55

I 1954 var min mor rigtig godt træt af at bo på Vesterport. Mange store og omkostningskrævende reparationer på huset ventede forude. Vandrørene var ved at ruste op og to nye skorstene skulle der til efter løbesoden. Hun syntes også snart jeg skulle have mit eget værelse.

Min mor havde netop set sit drømmehus. Det lå på Ortenvej 55 og her måtte hun simpelt hen bo. Husets ejer hr og fru Buurgård Jensen (Urmageren på Torvet) tænkte netop på at sælge huset for at flytte ned ovenpå deres forretning. Mor og far kunne købe huset, hvis de hurtig kunne sælge huset på Vesterport og det kunne de og snart var det store hus på Ortenvej vores. Jeg ved ikke om far var helt med på ideen fra begyndelsen, men snart blev han så glad for stedet, at det lød som om købet var hans ide. Da han blev ældre, blev han så knyttet til sit matrikel-nummer, at der virkelig skulle store overtalelsesevner til, for at lokke ham væk derfra.

Nu fik vi pludselig plads nok. (240 m²) Her var der toilet med brus og varmt vand, her var centralvarme og køleskab. Hertil kom en dejlig stor have med mange frugttræer. Men det bedste for mig var nok, at jeg fik mit eget værelse.

3. m. b. 1958/1959.

Vi fik her alle de forbrugsgoder, vi i dagens Danmark tager som de rene selvfølgeligheder. Ikke at jeg på nogen måder skal lyde frelst, men jeg har det godt med at kunne huske tilbage på en tid, hvor det ikke var helt så nemt.

Snart fik jeg nye venner på Ortenvej. I nummer 53 boede Anne Margrethe og Emil Hansen. Deres forretning lå i mange år der, hvor indgangen til Danske Bank er i dag. "Importøren" hed forretningen. En ganske lille og smal butik med en kælder, hvor Emil reparerede cykler. De nye cykler hængte i store kroge oppe under loftet i den lille butik og her kunne man simpelt hen købe alt mellem himmel og jord. Ved juletid blev kælderen forvandlet til et slaraffenland for børn. Legetøjet var udstillet på lange borde og hylderne var fyldt op med alle de Tekno-biler, som i dag koster en mindre formue.

Deres to døtre Winnie og Lisa blev snart mine bedste venner. Lisa er desværre død nu. Hun blev kun 51 år. Velbegavet og dygtig var hun.

Hansens havde et dejligt sommerhus i Sjelborg og jeg var altid med dem på ferie derude. Et ualmindeligt dejligt sted at være og alligevel ikke langt fra min familie. Vi badede og gik ture i det smukke landskab. Vi tog til Hjerting for at købe ind og når det regnede sad vi inde og tegnede og malede eller spillede spil. Emil havde også en lille robåd, som vi benyttede flittigt. Vi fiskede med tatter, hvilket jeg personlig syntes var noget af det mest ulækre. At lave en tatte begynder med, at man gravede en spand sandorme op. Så tager man en stor nål og en rulle tråd og så trækkes ormene (levende) på snoren. Tatten er ca.1 m lang, den foldes nogle gange og bindes så sammen på midten. Jeg syntes det er dyrplageri, men jeg prøvede det en enkelt gang med et par orm ligesom for at vise, at jeg ikke var en kryster. Føj!! Jeg mindes aldrig vi fangede andet end store krabber.

Naboen i nr. 57 var smedemester Hans Hansen (En bror til Emil Hansen) Nu driver sønnen Søren og hans to sønner forretningen videre. De har netop haft 75 års jubilæum.

Mellem- og realskolen

I 1956 skulle alle 5. klasser op til deres første eksamen. Vi skulle nu deles. Nogle skulle gå videre i 6. – 7. og 8. klasse, andre skulle i mellemskolen for eventuelt senere at fortsætte i realklassen eller på

gymnasiet. Den 1. april begyndte jeg i 1. m. b. på Sct. Jacobi Skole. Lidt vemodigt var det at skulle skilles fra gamle skolekammerater, men snart ventede nye spændende fag. Vi var stadig ca. 32-34 elever i klassen.

Vi fik, som jeg tidligere har nævnt, nogle ualmindelig dygtige lærere. Kaj Bech var vores klasselærer og vi havde ham til dansk og religion. Han var ung og hans undervisning var moderne og så kunne han formidle stoffet på en rigtig god måde, men temperamentsfuld var han må man sige. Til regning, matematik og fysik var vi så heldige at få Thorvald Sørensen. En rigtig dejlig lærer. Min mor har fortalt, at hun havde ham i hans første time på Varde skole i 1920'erne. Han kom fra en stilling i København og han syntes nok, at vestjyderne var noget gumpetunge i det, har han senere fortalt hende, men han faldt hurtig til i det Vestjyske. Han og hans familie boede i mange år i et dejligt hus på Palludansvej.

Nørregade 12 - frugt og grønt og meget andet

Min mor har altid været god til at få ideer og i 1957 fik hun atter en.

Nørregade nr. 14, 12 og 10

Hun ville købe den lille gartnerbutik i Nørregade 12, lige ved siden af sine forældre. Min far havde i mange år handlet på landet med lidt af hvert, blandt andet også frugt, grønt og blomster og han havde efterhånden fået en god solid kundekreds derude. (Måske allerede grundlagt i tiden på trælasthandlen og hos "Radio-Nielsen") Han elskede det frie handelsliv på landet, så han var ikke sådan at lokke ind til en lille butik i byen. Mor drev derfor selv forretningen den første tid. Far moderniserede og udvidede den. Der kom nye hylder, en ny disk, og så fik de noget så moderne som en frysedisk med dybfrosne varer. Der gik ikke lang tid, før far også arbejdede der på fuld tid. Han havde jo fundet ud af, at der var penge i det. Tre gange om ugen stod han op før solen og kørte til Esbjerg for at købe ind på auktionen "GASA" og det var han ualmindelig dygtig til. Mor var lige så dygtig til at sælge varerne. Jeg tror de 14 år de havde forretningen, var de bedste i deres liv. De elskede det – simpelt hen.

Det var naturligvis påkrævet, at jeg hjalp til både i butikken og hjemme og jeg syntes jeg havde enorm mange pligter i forhold til alle mine veninder.

Senere har jeg lært, at pligter og krav er lykken. Bare det at vide, at man er en del af et fællesskab og at vide, at uden min hjælp til det daglige arbejde, kunne familien slet ikke fungerer. Det giver en følelse af - med et nudansk vending - "at gøre en forskel"

Dengang syntes jeg naturligvis, det kunne være lidt for meget. Især i julemåneden. Der skulle fabrikeres kranse og juledekorationer i lange baner. Kælderen på Ortenvej flød med gran, mos, sløjfer og dekorationsmaterialer. Når vi så endelig var færdig i butikken den 24. december omkring klokken 16 skulle der ryddes op og de sidste sørgelige rester pakkes ned, før vi kunne kører hjem.

Et par dage før jul flyttede min mormor og morfar ud på Ortenvej for at lave mad og pynte op. Uden dem tror jeg ikke vi havde orket at finde jule-stemningen frem, men den var der lige så snart vi åbnede døren. Luften var tyk af gran og andesteg og frisklavet kaffe. Hertil skulle vi altid have den berømte "fyrkage" fra bager Hansen i Nørregade, ellers blev det ikke rigtig jul.

Nørregade var en rigtig god forretningsgade dengang. Måske den bedste i Varde. Der var så at sige en eller anden form for erhverv i hvert eneste hus. Jeg kan nævne lidt i flæng: tre bagere, to gartner-

forretninger, to købmænd, et par vognmænd, en læge, en jordemor, en farvehandler, en antikvitetshandler, en cykelhandler, et bogtrykkeri, et renseri, apoteket, flere frisører, en skomager, møbelhandler Alexandersen, et garveri, politistationen, et mejeri og så var der slagtermester Paulsen. De havde en ualmindelig fin slagterforretning og så havde de sønnen Walther. Han var en meget flittig dreng og han var i flere år min far og mors gode bydreng. At det senere skulle gå ham rigtig godt var vist ingen i tvivl om. Allerede efter nogle år i Varde Skole, valgte han at begynde på Statsskolen i Esbjerg. Han var utilfreds med lærerne. Han ville lære noget og det gjorde han. Blandt de mange betroede arbejdsopgaver han har haft gennem årene, er også jobbet som koncerndirektør for Carlsberg og Tuborg i København. En af dansk erhvervslivs fornemste stillinger. Dog har han hvert år altid taget sig tid til at skrive et meget personligt julekort til mine forældre. I et af julekortene takker han min far og mor for den store menneskelige forstående de har givet ham og i de år han var bydreng hos dem, da han var ganske ung. Det blev de både rørte og stolte over.

Mange gode og dygtige bydrenge har de haft gennem årene. Freddy Hansen fra Nørregade, Alex Hansen fra Nørregade, Preben og Asger Brock. Sidst men ikke mindst, havde de i mange år Jens Holm fra Smedegade. Jens driver i dag sin fars store, gamle installationsfirma videre. Han var hos mine forældre mange år til stor glæde for dem alle.

Konfirmation

I 1958 blev jeg konfirmeret i Sct. Jacobi Kirke. En stor dag. Familien kom fra nær og fjern for at fejre dagen sammen med mig. Kjolen var naturligvis syet af fru Højrup. Blonder og tyl. Hendes mesterstykke. Far syntes den så dyr ud. Vi fortalte ham aldrig, hvor dyr.

En blokade ophæves

Min familie har altid haft en stor lidenskab for film. Den 1. maj 1958 skete der noget meget glædeligt på filmfronten. Filmblokaden sluttede efter at have varet i over 3 år. Nu kunne landets biografer atter se de amerikanske film. Filmblokaden opstod, fordi Hollywoods store filmselskaber og de danske biograforganisationer ikke kunne blive

enige om, hvilken leje, der skulle betale for filmene. Her kan man vist rolig sige, at Hollywood havde fat i den lange ende. Nu kunne man endelig, 20 år efter at filmen var indspillet, se "Borte med blæsten". Verdens første rigtige storfilm. Fire timer varede den og det var ikke et minut for meget. En verdenskrig, en ekstraordinær høj filmleje og en filmblokade var skyld i forsinkelsen.

Vivian Leigh, Clark Gable og Leslie Howard spillede hovedrollerne og de blev snart mine filmhelte tillige med Marilyn Monroe og Elisabeth Taylor. Der kom også andre skuespillere, der havde fået en helt anden uddannelse. Blandt dem var ungdomsidoler som James Dean og Marlon Brando. De havde fået deres uddannelse på Strassbergs skole i New York og de film de spillede med i, lignede slet ikke film fra Hollywood. I Vildt Blod med James Dean så jeg for første gang cowboybukser, som vi kender dem i dag og en hvid T-shirts med korte ærmer. Ungdommen var vilde med den slags tøj, men det var ikke til at opdrive i Varde, måske heller ikke i København. Lange bukser var stadigvæk ikke påklædning for pæne piger.

Jeg tror i øvrigt aldrig Marilyn Monroe og James Dean går af mode. De er vist stadig et idol for mange unge. Måske fordi de døde så unge.

Den første udenlandsrejse

I 1959 var jeg på min første store udenlandsrejse. Rejsen gik til vores store naboland i syd, Tyskland. Hele klassen drog af sted sammen med vores klasselærer Kaj Bech og vores tysklærerinde Tekla Terkildsen.

Jeg tror ikke mit forhold til Tyskland var helt afklaret på det tidspunkt. Vi var trods alt besat af dem for 14 år siden. Men jeg var også nysgerrig efter at se, hvordan landet så ud. Vi kørte af sted med egen bus fra Varde. Først gennem Hamburg over mod øst til Hartzen, hvor vi blandt andet så byerne Braunschweig og Goslar. Det var første gang jeg så bjerge. Jeg kan huske vi stod og så over på Bloksbjerg. Alle hekses hjem, det var før muren blev bygget. Mod syd kørte vi gennem Frankfurt am Mainz, hvor vi blandt andet så den store lufthavn. Hjemturen gik gennem det vestlige Tyskland langs Rhinen, hvor vi så byer som Rüdesheim, Köln og Bremen. Det gjorde et stærkt indtryk på mig at der stadigvæk var så mange bombede huse. Vi besøgte også

koncentrationslejren Bergen Belsen (Her døde Anna Frank). Det er vanskeligt at være 14 år og forholde sig til et mindesmærke, hvorpå der står: "Her ligger 5.000 ofre begravet" "Her ligger 20.000 ofre begravet" og så videre. Dette var virkeligheden på en helt anden måde, end de samtaler om krigen, der blev ført i mit hjem, da jeg var barn.

Vi kørte også gennem byen Wiesbaden, og det gjorde et vist indtryk på os unge. Her i dette område var Elvis Presley netop på det tidspunkt soldat. Vi så et utal af store amerikanske biler, og vi syntes bestemt vi så Elvis i hver og en af dem. Buschaufføren måtte til sidst bede os blive siddende på vores pladser og ikke styrte til vinduerne alle sammen på en gang. Han var bange for, at bussen skulle vælte.

Hvem ved? Måske så vi virkelig Elvis, helt uden at vide det. Han var så afgjort en af de helt store idoler og det er han vist stadig mere end 25 år efter sin død.

Fjernsynets indtog i de danske hjem

Noget virkelig skelsættende skete i de fleste danske hjem i de år. Nogle fik fjernsyn, da den store indsamling til Ungarn blev sendt, andre, deriblandt os, fik fjernsyn i 1960, så vi kunne se "De Olympiske lege" fra Rom. Vi sad klistret til skærmen og tilværelsen herefter blev aldrig helt den samme igen. Vi var en nysgerrig og videbegærlig familie, så det var om at få det hele med.

Der var unægtelig også noget mere seriøst i TV dengang. Der var også meget, vi ikke forstod, men som i den grad lejrede sig i erindringen, at man aldrig har glemt det. Mange husker Samuel Becketts "Vi venter på Godot" Ja, det blev et helt valgsprog dengang, når man ventede på noget, der aldrig kom. Han skrev også skuespillet "Glade dage" med Bodil Udsen som Winnie. Hun sad i skidt til halsen, men humøret fejlede ikke noget. Der var også andre nye moderne forfattere som Eugene Ionesco og Harold Pinter, hvis forfatterskab vi dengang heller ikke forstod.

Men de gode gamle forfatter blev også opført og vi sad behageligt i vores egen stue og så skuespil i verdensklasse af Shakespeare, Holberg, Molière, Ibsen, Strindberg, Henri Nathansen og mange, mange andre.

Og så var der også kriminalserierne. Her var Alfred Hitchcock mesteren. Jeg glemmer aldrig det stykke, der hed "Vinduet". I et stort lidt

skummelt hus passede to sygeplejersker et alvorligt sygt menneske, mens en morder listede rundt i området. Under huset var en kælder og her stod et kældervindue på klem. Jeg ved ikke, hvor mange gange kameraet fokuserede på dette klaprende vindue, men da filmen var færdig og jeg skulle ned på mit værelse i kælderen, turde jeg simpelthen ikke sove dernede. Jeg sov oppe på sofaen i tre dage, før jeg turde sove i kælderen igen.

To eksamener og en læreplads

I sommeren 1960 bestod jeg mellemskoleeksamen og efter yderligere et års skolegang bestod jeg i 1961 realeksamen. Nu begyndte voksenlivet for alvor og nu skulle jeg til at tjene egne penge.

Dengang var der stort set lærepladser til alle. Det var nu min sidste eksamensdag (dansk litteratur og grammatik) Jeg fik ug- og jeg svævede om i forretningen til mor og far. Mor havde netop set, at de søgte en elev hos Berings Kul- og Koksimport i Kræmmergade, så jeg svævede videre derom. Jeg fik elevpladsen med det samme og jeg tror nok jeg fik byens bedste plads og byens bedste chef, direktør F.O. Strand. Jeg begyndte den 1. august 1961 og jeg var der i 14 år.

Her var der udfordringer og jeg fik lov til at prøve det hele. Direktør Strand var på det tidspunkt formand for turistforeningen i Varde og ham og Kreilgaard på Turistkontoret havde store planer med byen. Meget af tiden passede jeg selv kontoret, med stor hjælp af Hans Hansen og Verner Nielsen vores to dygtige chauffører, som blev mine gode kolleger.

I sommeren 1963 var tiden så kommet til at realisere de store planer Strand og Kreilgård havde arbejdet med, for at markedsfører Varde By. Den skulle nemlig være "Blomsternes By". Man skulle også være på hat med Varde. Rigtige mænd gik derfor med stråhat hele sommeren og byen var blomsterpyntet overalt.

Et andet nyt tiltag var Varde-Garden. Tidligere havde fru Granes bedstefar, Anton Bjelke stiftet den første Varde-Garden. I forbindelse med Varde Bys 500 års jubilæum i 1942 havde man også en Varde-Garden stiftet, men kun til brug for lige netop dette jubilæum. Den nye garde og tredje Varde-Garde var anderledes end de foregående ved at bestå af både piger og drenge. Deres uniformer var moderne og

i tidens ånd og de var som skabt til at blive et godt blikfang for Varde-Garden i mange år frem i tiden. Det blev den også og den lever i bedste velgående den dag i dag.

Direktør Strand spurgte mig i ramme alvor om det ikke var noget for mig at blive Tambur-major. Det afslog jeg prompte. Det var jeg alt for generet til. Så skulle jeg gå rundt og vise mine lår. Nej aldrig!

I mange år herefter kunne man til minde om denne dejlige sommer, se stråhatten på Harry Andersens tag i Grydergade.

En tragedie, der rystede verden

Den 22. november 1963, dagen før min 20 års fødselsdag, skete en tragedie der rystede verden mange år fremover. Præsident John F. Kennedy blev myrdet i Dallas og verden blev aldrig den samme igen.

I begyndelsen af 1960'erne var der en utrolig optimisme blandt folk i det meste af verden, og man havde store forventninger til USA' nye unge præsident, men dette håb om en bedre verden forsvandt med skuddene i Dallas. Herefter fik jeg en mere skeptisk og nuanceret indstilling til mange af de ting der skete både i Danmark og ude i den store verden. Måske blev jeg bare voksen.

Den fødselsdag glemmer jeg aldrig. Familien var kommet fra Sjælland for at fejre mig og her sat vi så alle sammen foran fjernsynet og sørgede med hele det amerikanske folk.

P3

Noget meget glædelig og revolutionerende skete der i begyndelsen af 1960'erne. Vi unge, der indtil nu havde været henvist til den skrattende og pibende Radio Luxembourg fik nu vores egen kanal. Danmarks Musikradio – P3. Nu var det dog ikke sådan, at der blev spillet rock- og popmusik her hele dagen lang. Man må jo huske på, at der stadig var mange i den danske presse der mente, at den slags musik var abemusik.

Men i januar 1963 fik DR sin første discjockey – nemlig Jørgen Mylius. Han var vel kun 16 år gammel dengang og han forstod at formidle den nye musik på en herlig, moderne måde. Det var fantastisk. Nu kunne man pludselig høre musik med Elvis, Cliff Richard, Fats

Domino og Boddy Holly. Man kan vel kalde dem for Rockens rødder. Nye bands tog snart over. The Beatles, Rolling Stones for slet ikke at tale om legenden Bob Dylan. Det var en herlig tid.

Mobil Oil

Midt i 1960'erne købte Mobil Oil, Berings Kul- og Koks Kompagni og kontoret flyttede til Skansen, en af byens bedste pladser. Direktør Strand havde fået en stor stilling hos Mobil i Århus og vores nye direktør hed nu A.P. Lange. Sælgeren var Mortensen fra Vestbanevej og mine to gode kolleger på kontoret hed Dagmar Hansen og Jytte Mølgaard.

De nye tider var kommet til branchen. Kul og koks var ikke sagen længere, nu var det olie og petroleum der blev solgt og alle fik oliefyr.

Mobil Oil var et moderne amerikansk firma og snart begyndte vi at høre nye ord vi ikke kendte, nemlig ordet EDB. Det var spændende og snart var vi til forskellige møder for at lære nyt. Vi fik naturligvis ikke et Edb-anlæg ud til os i Varde. På det tidspunkt fyldte et sådant anlæg et helt hus. Vi fik derimod en masse lister og formularer, som skulle fyldes ud på en ganske bestemt måde, hver gang vi fik en ny kunde, skulle registrere et salg eller en indbetaling. Disse lister blev derefter kørt gennem nogle store maskiner i København, hvorefter vi fik nye lister. Den fagre nye verden havde ramt mig og jeg var fascineret af den og det er jeg stadig.

Der skete virkelig meget i den perioden fra begyndelsen af 1960´erne. Da jeg kom i lære i 1961 skulle vi bogføre på en Ruff-bogholderimaskine, og hvor den eneste måde at kopiere på var, at skrive på en gummi stencil og køre dette stykke gummi gennem en tryksværtevædet duplikator ved hjælp af et håndsving. Det hele var simpelthen så gammeldags, at man tror det er løgn. Hurra for de nye tider!!

I 1969 flyttede jeg til Skjern, men jeg havde heldigvis mine forældre i byen i mange år, så jeg kunne følge lidt med i, hvad der skete i Varde.

Det var oprindelig min mor, der skulle skrive på disse sider, men i november 2001 blev hun ramt af en hjerneblødning og lå så på Svaneparken ude af stand til at tale eller bevæge sig til hun døde i september 2002. Jørgen Thomsen spurgte mig på et tidspunkt, om jeg kunne

skrive lidt til "Vestjydske Fortællere". Jeg var meget i tvivl. Nu havde jeg jo ikke mere min mor at spørge. Hun vidste så utrolig meget om det gamle Varde og hvad kunne jeg egentlig huske så mange år efter?

Jeg har brugt efteråret 2002 til at tømme min mors hus og jeg må sige, at alle minderne kom væltende. Nu kunne jeg huske og nu kunne jeg skrive.

Et kapitel i mit liv er slut nu og jeg skylder mine forældre megen tak for den kærlighed, tryghed og gode opdragelse de gav mig. Men jeg skylder dem også stor tak fordi de lærte mig, at til et godt liv hører også pligter og ansvar.

Efter min mors død har jeg ikke flere bånd, der knytter mig til Varde. Det har jeg det lidt underlig med lige nu. Men sådan er livet vel.

Sct. Jacobi kirke set fra indkørslen til Sct. Jacobi skole.

Mit møde med tandlæge C.W. Kock

Af Henry Andersen, Varde

Når nogen der udsættes for en begivenhed, der måske ikke er så behagelig, så siger man trøstende: Tag det som en oplevelse. Sådan en "oplevelse" fik jeg, da jeg skulle til min tandlæge Bridal, men han var i Norge og fiskede efter laks. Da jeg ikke ville vente så længe, tog jeg til tandlæge Kock. Godt nok var jeg betænkelig, for jeg havde lige hørt en historie om Kock. (dem var der mange af) En stor kraftkarl går ind til Kock og siger: A ska li ha æ tand ud. Tandlæge Kock kommer med noget der ligner en bollesprøjte. A skal et ha æ sprøjt? A ska sej dej, a er jen af dem fra Nordenskov? ..... Et øjeblik efter. Hør det wå den forkert tand ..... hva no? Jow no vil a got ha æ sprøjt, for a æ et bound dær, æ vej, a bor ert heil i Nordenskov!

Hvad havde jeg ellers hørt om Kock! Jo han havde damer! Ganske vist en af gangen, men så blev de udskiftet af hvad grund, kan man kun gætte. Damerne var alle unge og veldrejet, med de rette mål. Oftest var de iført ridetøj, med spidsbukser. Det var slet ikke mulig, at Kock kunne finde nogen, der var kønnere.

Da jeg ankom til klinikken, var der 2 fra reserveholdet, i form af 2 unge og meget søde klinikpiger. Hvad Kock ofrede på damer, sparede han på udstyret. Det var alt sammen noget fra hans fars tid, der også havde været tandlæge. Min mor har gået i skole sammen med Kock. Det boglige var ikke noget for ham. Da han skulle tage studentereksamen, lykkedes det først efter flere forgæves forsøg. Nu tilbage til tandlægestolen. Kock havde travlt med at skifte bor. Fælles for dem alle var, at de var meget sløve, så de brændte varme. Da der et øjeblik efter landede noget spyt på boret, stod dampen ud af munden. Et øje-

blik efter gik boret fast. Se så at strinte vand på, sagde Kock. Sætningen var ikke myntet på mig, men derimod snoretrækket, der leverede kraften til boret. Derefter udbrød Kock: Sådan noget skidt, nej må jeg be om min fars bor! Det fejler aldrig. Nu tog Kock en enorm stor borehoved. Jeg må have set ganske forskrækket ud, så han beroliger mig med, at den endnu aldrig har sat sig fast! I det øjeblik boret ramte tanden, buldrede det i hele mit kranium, og samtidig gav Kock sig til at synge af fulde hals: "Elga Elga Elga Olga, vil du danse polka med mig?" Det gav et øjebliks opmærksomhed væk for borearbejdet. Tag det som en mand! Nu gør det lidt ondt! Et jag af smerter, jeg var helt ør i hovedet af rumleriet, samtidig jog Kock den frie hånd og kneb den ene klinikassistent i den ene balde! Et højt hvin og stolt siger Kock: Nu skal vi bare há hamret den plombe til. Jeg må indrømme, at jeg hører til dem, der ikke bor i Nordenskov.

Tandlæge Kock i hans klinik.

I lang og tro tjeneste

Betty Mathiesens beretning om et liv i arbejde for andre

Af Ole Nørskov Nielsen, Varde

Barndomshjemmet

Betty blev født i 1906 i Kvong, hvor hendes forældre havde en mindre landejendom på knap 25 tdr. land. Besætningen var på en 7-8 køer med opdræt to heste samt en griseso, der fik et kuld smågrise om året.

Betty kan huske, at der i køkkenet var et gammelt komfur, som ikke duede til at bage i. Der var ganske vist en lerklinet bageovn ude i bryggerset, men den blev brugt til soveplads for hunden. I aftægtsboligen ved siden af gårdens stuehus, hvor bedsteforældrene boede, var der en stor bageovn. Dagen før der skulle bages, blev der lagt dej til rugbrød og andet bagværk med gær. Den følgende dags morgen tændte Bettys far op i ovnen med lyngtørv. Når ovnen var varm blev asken taget ud, og pladerne med brød blev sat ind. Der blev bagt boller, franskbrød, hvedekager, stor kringle samt rugbrød. Da der kun blev bagt en gang om måneden, blev der lavet 5-6 tre kilos rugbrød hver gang. Bettys mor fortsatte med at bage et par år efter faderens død. Men omkring 1920 blev der installeret et nyt komfur i køkkenet, og herefter var det kun franskbrød og kager, der blev bagt hjemme. Rugbrød blev nu købt henne hos købmanden.

Børnene blev tidligt inddraget i det daglige arbejde. Allerede som 7-årig kunne Betty hjælpe sin mor med at stoppe strømper. Da hun var 8 år gammel, kunne hun gå faderen til hånde med malkningen. I det hele taget var Betty mest beskæftiget uden for stuehuset. Det skyldtes, at hendes lidt ældre søster, Dagny, var lille og spinkel. Derfor var

Betty Mathiesen fotograferet i sit hjem på Vestbanevej i maj 1903.

det hende, der først og fremmest hjalp moderen med at lave mad og gøre husligt arbejde. Betty skulle dog af og til hjælpe Dagny i køkkenet. Men hvis hun havde mulighed til det, listede Betty ind i soveværelset og gav sig til at læse i en bog. En gang opdagede Bettys mor det, og hun jog Betty ud af sovekammeret med en kost.

Hver 14. dag var store badedag i hjemmet. En stor træbalje på størrelse med et saltkar blev stillet op i køkkenet, hvor et familiemedlem vaskede sig, og de andre opholdt sig inde i stuen. Vandet, som blev hentet i gruekedlen, blev som regel skiftet ud, når to havde været i baljen. Til daglig klarede man den personlige hygiejne med en "kattevask".

Bettys mor syede som regel selv børnenes tøj. Hun sad i stuen om aftenen og syede i lyset fra en petroleumslampe. Et af børnene skulle sidde og snakke med hende, så hun ikke faldt i søvn.

Som regel gik man i seng ved halv ti tiden. Når børnene var under dynerne, kom moderen for at læse fadervor med dem. Nogle gange faldt hun dog i søvn under bønnen, men så skubbede børnene til hende, for ritualet skulle overholdes. Derpå lagde børnene sig til at sove i Jesu navn. Hvis de glemte at sige det, så puffede moderen til dem og spurgte: "I hvis navn sover I?"

Om vinteren gik Betty sammen med sine søskende og moderen i kirke. Det var imidlertid ikke alle børnene, som kom med, for der var ikke sko til alle, og moderen ville ikke have, at de kom hen i kirken i træsko.

Da Betty var 11 år, døde faderen om vinteren 1918 og moderen sad tilbage med 8 børn. De større gårdmænd troede ikke, at hun kunne klare den daglige drift af gården. Det skulle dog prøves mente Bettys mor, og hun klarede prøven. De første to år efter mandens død havde hun en karl på halv tid til at hjælpe sig, men derefter tog den ældste søn over.

I den første årstid efter faderens død var der en af nabogårdmændene, som ønskede at købe gården. De mindre jordbrugere frarådede dog Bettys mor at sælge, dels fordi gårdmanden var ude på at snyde hende, dels fordi gården ville være et godt livsgrundlag for hende og børnene.

Det var dog en sag, der optog sindene i det lille landsbysamfund. Om aftenen stod folk oppe ved købmanden og diskuterede, hvad ejendommen kunne koste. Man stod og bød over hinanden, men gårdmændene bød altid lavere end de mindre jordbrugere. En husmand, Peter Ingvard, blev i forbindelse hermed spurgt om, hvad han mente om denne sag. Han svarede, at han ikke syntes det var rart at høre,

når gårdmændene ville bide røven af småfolk. Da den pågældende gårdmand opdagede, at Bettys mor ikke ville sælge, begyndte han at pløje ind over skel, for på denne måde at lægge noget af jorden, der tilhørte Bettys mor, til sit eget. Men Bettys morbror opdagede det og hjalp sin søster med at få en landmåler til at genoprette det rigtige skel.

Bettys mor blev på gården indtil 1932, hvor hun overlod den til den ældste søn. Hun flyttede nu ind til Varde, hvor hun ernærede sig som vågekone på sygehuset, hvor hun sad fra kl. 19 om aftenen til kl. 7 om morgenen for 4 kr. i timen. I sin Varde-tid boede Bettys mor forskellige steder. Først hos barber Madsen på Bastrupvej. Derefter flyttede hun om til lærer Knudsen på Vestbanevej. Da han under 2. Verdenskrig selv ville bruge de værelser, som Bettys mor boede i, så måtte hun om i en lille fugtig bolig i Nørregade. Efter et stykke tid fik hun en lejlighed hos frk. Mogensen i samme gade. Her døde hun i 1951, 76 år gammel.

I skole og ud at tjene

Betty begyndte at gå i skole, da hun var 7 år gammel. Skolen for de mindre børn lå kun 10 minutters gang fra hendes hjem.

Efter tre år i de yngste klasser kom hun hen i skolen for de større børn. Den lå godt og vel et par kilometer fra hjemmet, men Betty kunne nu følges med sin storesøster Dagny til skolen. Når de gik forbi skolen for de små børn, skulle de efter aftale med lærerinden ind og tænde op i skolestuens kakkelovn. Sommetider drillede det, og det tog lidt tid, inden de fik ild i træet, og så måtte de løbe for ikke at komme for sent. En gang i mellem lykkedes det ikke at nå hen i den anden skole til tiden. Ved sådanne lejligheder måtte de hen til læreren, der lagde en hånd på deres pander for at kontrollere, om de nu havde løbet. Derpå fik de lov til at sætte sig uden yderligere kommentarer. Læreren vidste, at de havde været inde at fyre i den anden skole. De fik ingen løn for at tænde op hos lærerinden. Pigernes mor mente, at det var vigtigere at tjene andre end at tjene penge.

I skolen arbejdede Betty med salmevers, bibelhistorie, almindelig historie, geografi og regning. Hun lærte at læse i en læsebog og skrev diktat og genfortælling. Lørdag eftermiddag gik hun til syskole. Hun havde madpakke med. Den skulle hun selv smøre, før hun gik. Pak-

ken indeholdt rugbrødsklemmer med fedt eller sukker. Hun havde aldrig pålæg på brødet. Fedtet blev købt i en svineblære hos købmanden. En gang i mellem blev det smeltet og iblandet løg.

Når Betty sammen med sine søskende kom hjem fra skolen, var det ofte ved at blive mørkt. De spiste levninger fra middagsmaden, og som en slags dessert fik de et stykke kage. Da der ikke var indlagt elektricitet i hjemmet, skete det til lyset fra en petroleumslampe. Moderen var som regel i gang med at fodre dyrene.

Betty gik til skole hver dag i vintertiden, derfor var børnene, indtil de var 14 år, kun ude at tjene om sommeren.

Bettys første plads var på en gård i nabolaget. Hun var 8 år gammel og syntes, at det var meget spændende at skulle hjemmefra. Hendes mor fulgte hende hen på gården, men da hun tog derfra, husker Betty, at nu var det ikke længere så spændende. Der var ikke noget pigeværelse på gården, så Bettys "pigeværelse" var en bænk i køkkenet. Hendes sparsomme skiftetøj stod i en kasse ude i bryggerset. Bettys arbejdstøj var en bomuldskjole, et forklæde og et par spidssnudede træsko. Arbejdet var først og fremmest at passe gårdmandsparrets lille søn. Men i øvrigt fodrede hun høns, vaskede op og skrællede kartofler.

Da den væsentligste opgave var at passe den lille, fik hun lov til at sove lidt længere om morgenen end andre. Hun skulle først op efter morgenmad, og Betty kan huske, at det irriterede hende, når gårdens karl sad på den bænk, hvor hun lå, mens han spiste sin morgenmad.

Moderen havde aftalt med gårdmanden, at Bettys løn skulle være kost og logi. Hvis gårdmanden syntes, at hun var mere værd, kunne han betale hende, når hun forlod pladsen. Betty var stolt, da hun af gårdmanden fik stof til en kjole og desuden et flot hovedtørklæde.

Da hun var 9 år gammel, kom hun til at tjene ved den gårdmand, som senere ville købe moderens gård efter faderens død. Her skulle hun også være barnepige. Hun sov hun i samme værelse og samme seng som en ældre pige. De stod begge op kl. 6 om morgenen for at hjælpe til med malkningen. Betty malkede en 4-5 køer. Hun var i denne plads i to somre og var glad for at være der. Der var ikke noget der hed fritid. Hun var altid beskæftiget med et eller andet. Stoppe strømper, strikke sokker og, da hun blev lidt ældre, også uldne trøjer.

I 1920 blev Betty konfirmeret. Til den lejlighed havde hun fået en sort kjole af sin morbror, der var manufakturhandler i Nørre Bork.

Da hun nu ikke længere skulle gå i skole, var hun ude at tjene hele året. De første år var det på gårde i Kvong og omegn, men som 16-årig fik hun plads hos en gårdmand Alfred Pedersen på Varde Nørremark. Hun fik 200 kr. + kost og logi for en sommer. Her var der heller ikke noget pigeværelse, så hun sov i forgangen med sine ting i en kuffert under sengen. Når hun kom ind i nærheden af Varde, var det, fordi hendes søster tjente hos vognmand Kristensen inde i Varde, og de kunne derfor følges hjem og besøge moderen.

Det var dengang, Betty fik en cykel af sin morbror i Nr. Bork. Hun lærte altså først at cykle, da hun var 16, men hun kan ikke huske hvordan. Det var noget med at prøve sig frem. Det var også på den tid, at Betty begyndte at ryge cigaretter. Hun erindrer ikke, hvorfor hun begyndte at ryge, men hun fortsatte med det de følgende 70 år.

Bettys pladser var altid inden for cykelafstand fra hjemmet. Moderen ville gerne have pigerne i nærheden, dels for at de kunne besøge hende, dels for at hun kunne holde øje med, om de skikkede sig vel. Det samme gjaldt for brødrene. Den af brødrene, der var længst borte, var hos en bager i Esbjerg.

Efter opholdet på Varde Nørremark kom Betty til en gårdmand i Tarp. Her havde hendes søster været i to år, og Betty var ligeledes to år i pladsen. Hendes løn var en 3-400 kr. om året.

Manden i Tarp skulle ofte til grisemarked i Nr. Nebel, og ved den lejlighed havde han altid en røgterfrakke på, hvori der var en del huller. Hvis Betty antydede, at han havde huller i tøjet, fandt han næsten altid et lille hul i hendes kjole eller forklæde. Det rev han større med den drillende bemærkning, at han da ikke var den eneste, som havde huller i tøjet. Han erstattede dog altid det ødelagte tøj med noget nyt, som han købte, når han var til grisemarked.

Dagen begyndte kl. 6 om sommeren og kl. 7 om vinteren. Betty og konen malkede. Der var 12 køer og det tog ca. 1 1/2 time. Efter morgenmåltidet skulle de om sommeren i marken for at tynde roer, vende hø og om høsten kratte og binde op efter karlen, der høstede med le. Senere bandt Betty op efter en slåmaskine med en aflægger. Ved aftenmalkningen faldt Betty sommetider i søvn, da hun var træt efter en lang arbejdsdag. Hun vågnede ved, at hendes hænder faldt ned i malkespanden. Tjenestepigen og konen sov nemlig ikke til middag, men både manden og karlene fik en time på øjet.

Om aftenen vaskede de sig i et vaskefad. Det var alt efter tid og mængden af skidt, "katte"- eller etagevask. De tog ikke bad. Det gjorde Betty heller ikke da hun senere tjente hos vognmanden på Lundvej, og hun besøgte aldrig badeanstalten i Lundgade.

De sidste tre år før hun kom til grosserer Lasson, var hun hos vognmand Vad Sørensen på Lundvej. Vognmanden var en venlig mand, men kunne også blive ret ophidset, når folk ikke gjorde deres arbejde ordentligt. Betty erindrer hvordan han en gang smed en karl ud af køkkenet.

Vad Sørensen drev landbrug med seks køer. De skulle om sommeren kobles og trækkes ned i engen ved Varde Å. Betty husker, at hun var lidt flov ved at komme trækkende med køer, især når hun gik forbi tømmerhandler Nicolajsens hus på hjørnet af Palludansvej og Lundvej. Hun var overbevist om, at hun var den eneste tjenestepige i Varde, der trak køer ud på marken. Hun cyklede også ud på Vad Sørensens mark ved Ringkøbingvej for at hakke roer og samle kartofler op. I sine pladser var Betty altid mest med i det udendørs arbejde, fordi hun var vant til det hjemmefra. Hun fik dog ikke mere i løn af den grund. Betty mener ikke, at den slags egenskaber var så efterspurgte hos piger. Men hun har i sine pladser aldrig været beskæftiget med at pløje og harve.

Betty fik månedsløn hos vognmanden og fik 30 kr. udbetalt hver månedsdag. På et tidspunkt mente Betty dog, at hun var mere værd og forlangte fem kr. mere om måneden. Konen ville gerne beholde Betty, men manden ville "fanden gale mig ikke give mere i løn." Så rejste Betty og fik plads hos en lærerinde. Der var hun i to måneder. Så var Vad Sørensen imidlertid kommet på andre tanker og ville godt give fem kr. mere. Betty vendte derfor tilbage til pladsen.

I efteråret 1931 så Betty en annonce i avisen, hvor grosserer Lasson i Vestergade søgte en ung pige som hushjælp. Betty fik vognmandens kone til at ringe til grossereren for at fortælle, at hun havde en dygtig pige, der var interesseret i pladsen. Lasson forhørte sig også hos Bettys lærer i folkeskolen. Han kunne ligeledes anbefale Betty. Derpå var hun oppe og hilse på grossereren og hans kone og blev antaget til en løn af 40 kr. om måneden fra d. 1. nov.

Tiden hos grosserer Lasson

Familien

Grosserer Jens Frederik Lasson (1870-1950) var i 1893 blevet gift med købmand og bankdirektør Jens Worm Palludans datter Cecilie Palludan. Samme år overtog han sammen med svogeren Harald Nielsen, der var gift med en søster til Cecilie Palludan, svigerfaderens købmandshandel i den Palludanske Gård på hjørnet af Vestergade og Grydergade. J.W.Palludan havde herfra drevet en stor købmandshandel, der ud over at handle med alle mulige varer også var en omfattende im- og eksport virksomhed. Men tiderne var ikke længere til den slags produkthandler, så de to svogre lavede forretningen om til engroshandel.

Lasson var grossist i brændevin og gær og havde desuden et kafferisteri i tilknytning til grossisthandelen. Betty kan huske, at vognmand Carl Emil Lauridsen med jævne mellemrum kom med sække fyldt med Varde-købmændenes ubehandlede kaffeblandinger for at få kaffen gjort klar til formaling i Lassons risteri.

Jens Lasson med papegøjen fra engang i 1940'erne.

Grossereren havde flere tillidsposter i byen. Han var formand for sygehuset, medlem af bestyrelserne for både sparekassen og slagteriet. I perioden 1909-28 sad han i byrådet for det konservative parti.

Cecilie Lasson (1868-1954) var meget interesseret i tidens sociale problemer. Hun delte ikke mandens interesse for officielle poster og var derfor ikke medlem af velgørende foreninger, men udførte et stykke socialt arbejde ved som privatperson at besøge mindre bemidlede familier i byen. Ved sådanne lejligheder medbragte hun altid en genstand, som familien kunne bruge.

I ægteskabet var der to døtre, Sigrid Palludan Lasson (1894-?), der var gift med en fabriksinspektør i Middelfart, og den ugifte Anne Louise Palludan Lasson (1900-?), der var ansat som massøse på Varde sygehus, hvor hun også havde en lejlighed. Hver aften kom hun hjem for at spise til middag sammen med forældrene.

Grossererparrets søn Jens Palludan Lasson (1908-78) havde aldrig fået nogen erhvervsmæssig uddannelse og var derfor hjemme hos forældrene, hvor han gik og passede sig selv uden at tage del i det dagligе arbejde. Jens havde en papegøje, der var ret ondskabsfuld. Den kunne sige nogle få ord så som poppedreng og hallo. Han gik rundt med den på skulderen, men den kunne finde på at flyve hen i hovedet på folk og bide og kratte. Derfor var alle glade, da den døde i sidste halvdel af 1940´erne.

Han holdt også husdyr i bygningen ud mod Grydergade. Fra begyndelsen af sin ansættelsestid husker Betty, at han holdt høns. Men det fik en ende, da han fik en stor dansk hund, som bed alle hønsene ihjel. Det blev imidlertid også nødvendigt at få det store dyr skaffet af vejen, da den nær havde skræmt livet af en kone, som gjorde rent for grosserer Colding, der havde lejet nogle lokaler i denne del af gården.

Derefter nøjedes Jens med at have nogle mindre hunde og nogle katte. Disse dyr var hjemløse, som han samlede op på gader og stræder. Et af dyrene var en terrierlignende hund, som hed Møjsi, og var Jens´ yndling. Da den blev syg, tog han den op på sit værelse og bad Betty pleje den, når han ikke var hjemme. Desværre havde hunden mange lopper, og Betty fik et par gange lopper, mens hun passede den. Det var derfor en stor lettelse, da Møjsi omsider døde. - Jens var meget glad for, at Betty havde taget sig af hans yndlingsdyr, så for eftertiden hjalp han hende en gang i mellem med opvasken. Det var dog

ikke nogen stor hjælp, for Jens var ikke så grundig, og Betty måtte derfor gøre hans del af opvasken om.

Når hr. og fru Lasson ikke var hjemme, holdt Jens sammenkomst for sine venner fra byen. Betty skulle så servere øl og smørrebrød for dem. En gang forgreb gæsterne sig på grossererens snaps, men det skete kun denne ene gang.

Betty husker et af de første år, hun var i huset hos Lassons, at Jens af en eller anden grund skulle have et rekreationsophold på Hald ved Viborg. Men han forlod imidlertid stedet og flyttede til Langesø på Fyn. Efter et stykke tid skrev han hjem til Betty, om hun ikke kunne sørge for, at han fik sendt nogle tøjservietter, som han skulle bruge til en fest. Betty snakkede med fru Lasson om sagen og fik lov til at sende nogle servietter over til Jens.

Et par dage senere stod Betty i køkkenet, da grossereren kom op fra sit kontor i stueetagen. Idet han gik gennem køkkenet, sagde han: "Jens gifter sig i dag!" Det havde han læst i dagens Jyllands-Post, og nu skulle han tale med konen om sagen. - Jens havde indgået ægteskab med en ravsliberske fra Blåvand. Men parret kunne dog ikke enes, så efter et par år blev de skilt, og Jens flyttede hjem igen. Her genoptog han sin gamle livsform, idet han holdt sig for sig selv og spiste kun sammen med familien juleaften. Til daglig spiste han alene i køkkenet, hvor han selv fandt noget mad frem.

Boligens indretning

Inden for hovedindgangen fra Vestergade, var der til venstre et stort rum, som ofte var lejet ud, men ellers blev det brugt som gildesal, når grossereren skulle have større selskaber.

Til højre var der nogle lokaler, der var udlejet til grosserer Julius Lange og fra begyndelsen af 40'rne til læge Theilgaard. Lassons kontor lå ved baggangen ud til gården.

Gik man op ad trappen til første sal, lå køkkenet umiddelbart foran (nr 10). Her var der et gammeldags komfur, som blev pudset efter behov, men i hvert fald en gang om ugen. Det var utæt og osede meget. Man havde forsøgt at gøre det tæt det med forskellige midler, men det hjalp ikke meget, så der var næsten altid røg i køkkenet. Som brændsel blev der brugt træ eller tørv, som gårdskarlen satte op. Betty mål-

te dog af og til selv ned efter træ i bagporten ud mod Latinskolepladsen eller tørv i forporten ud mod Grydergade. Skulle der laves vafler til gæster, blev der fyret med træpinde. Efter krigen blev der indlagt gas til husholdningsbrug. Komfuret blev dog ikke brudt ned, men fyldt med aviser for at dæmpe trækken fra skorstenen.

Da der ikke længere blev tændt op i komfuret, blev køkkenet meget koldt om vinteren, og Betty fik derfor lov til at sidde inde i spisestuen og spise til middag sammen med grossererparret.

I rummet var der også et langt køkkenbord med to taburetter foruden et fast køkkenbord og et skuffemøbel. På væggen var der en tallerkenrække. - Der var ikke køleskab i køkkenet. Men i slutningen af 40'rne blev der købt et isskab. Det var ikke et køleskab, som vi kender det, men et skab, hvori der blev lagt en isblok, som blev hentet på ismejeriet. Et sådan blok kunne holde et par dage.

I spisekammeret (nr.11) ved siden af køkkenet var der hylder og et skuffemøbel. Her blev madrester, ost og brød stillet. Spisekammeret var helt mørkt og rimelig køligt. Men madrester stod ikke ret længe. De blev en sjælden gang spist til frokost eller til middag, men for det meste givet til husets hunde.

I fadeburet (nr.8), der også lå i forbindelse med køkkenet, stod der 6 trætønder med mel, gryn, sukker, salt, m.m. Her var også hylder til krukker med forskelligt indhold. Der var et fast bord med skabe under, hvor der stod tre mindre spisestel af forskellig størrelse. De blev brugt til hverdag og ved mindre selskaber. Til de store selskaber blev spisestellet fra loftet hentet ned.

Fadeburet rummede også et æggestativ, hvor der kunne være ca. 40 æg. De blev købt hos tante Karen i Blåvand. Et bud, der hed Ibsen, kom med æg hver tre ugers dag.

Her stod også en gammel købmandsvægt med lodder. Fruen vejede alt op, når hun bagte. Betty brugte kopmål. Fadeburet var ikke særligt koldt, for det havde et vindue mod sydvest, så der kom sol ind om eftermiddagen. Men fødevarerne blev aldrig fordærvet. Kartoflerne blev opbevaret i kælderen.

I et hjørne stod der et skab med forskellige ting. En dag så Betty en mus løbe ind under skabet. Hun fortalte det til Jens, der fik fat i et kosteskaft for at jage musen ud. Det lykkedes også, men musen løb op i Jens' bukseben, så han smed bukserne og kastede dem ud i køk-

kenet, hvor Betty grinende havde iagttaget begivenhederne fra en taburet, og så musen løbe ud af rummet.

Yderstuen (nr.5) lå ved trappeopgangen ud til fortrappen. Den blev kun brugt, når der var gæster. Her stod en bogreol fyldt med bøger, fortrinsvis romaner og leksika. Der var en sofa med et 8-kantet sofabord. Rundt om dette stod to store og to mindre stole. I rummet var der to piedestalskabe med sølvtøj og en porcelænskamin. Her var også et skabsmøbel med snoede ben og mønstrede låger. Det var ca. 2 m. højt og oven på det stod et ur med figurer. På væggene hang et par tyske glasmalerier. Det ene hed Ursula. Her var også et maleri af vandmøllen i Ansager.

Fra yderstuen kunne man gå ind i dagligstuen (nr.3), der også havde vinduer ud til Vestergade. Ligsom yderstuen blev dagligstuen kun brugt, når der var gæster, hvilket dog ikke var så sjældent indtil krigens slutning. Her stod en sofa med sofabord og fire almindelige højryggede stole omkring. Over sofaen hang billeder af grossererparrets familie. Et nodeskab stod ved siden af et Hornungklaver, som den ældste datter havde spillet på, mens hun var hjemme. Rummets øvrige møblement var et mahogniskab, et piedestalskab, også af mahogni, et sybord på forhøjning, en gyngestol og et stort lodur. Stuen blev opvarmet af en grøn porcelænskamin. På væggene hang der ud over familiebillederne nogle malerier.

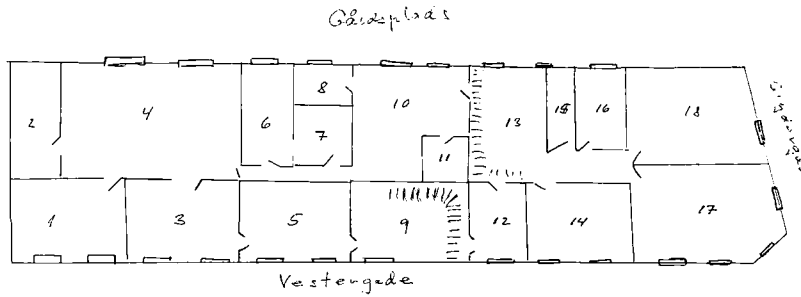

1) Soveværelse. 2) Strygerum. 3) Dagligstue. 4) Spisestue. 5) Yderstue. 6) Bettys værelse. 7) Kosterum. 8) Fadebur. 9) Trappeopgang. 10) Køkken. 11) Spisekammer. 12) Skabsrum. 13) Baggang. 14) Gæsteværelse. 15) WC. 16) Jens' værelse. 17) Herreværelse. 18) Gæsteværelse. - Skitsen er lavet af Bettys nevø John Hansen, der i dag bor i USA. Lejligheden var på ca. 270 m².

Yderstuen og dagligstuen var ikke opvarmede om vinteren. Blomsterne i vinduerne gik ofte ud. Ikke alene på grund af varme og kulde, men også fordi Betty simpelthen ikke kunne overkomme at få dem vandet. Fruen interesserede sig ikke så meget for blomster.

Det sidste rum ud mod Vestergade i lejlighedens sydlige ende var soveværelset (nr.1). Her var indretningen en dobbeltseng, to servanter, toiletspanden, et toiletmøbel med vippespejl, samt en kakkelovn. Der var to ure: Et skibsur på væggen og et mindre ur på kommoden. Dette ur betød meget for fru Lasson. Det havde hun fået testamenteret fra en fattig kone. Det blev kaldt Lindi's ur.

Hvis man fra soveværelset gik ud mod boligens gårdside kom man ind i spisestuen (nr. 4). Dette rum var udstyret med et stort spisebord til 18 personer. Til daglig stod der seks stole ved bordet. Når der kom gæster blev de andre stole hentet frem. Her var et anretterbord. En buffet og en hylde med messinglysestager. På begge sider af hylden hang der kobber- og messingbækkener i alt fem styk. Ned fra loftet over spisebordet hang der foruden en flot lysekrone en ledning med en knap. Når der blev trykket på den, ringede en klokke ude på forgangen, hvilket var et signal til Betty i køkkenet om, at hun var ønsket i stuen. - Rummet blev varmet op af en stor porcelænskamin.

Der var ingen billeder på væggene i denne stue. Men ud over de omtalte bækkener var der et stort kukur med lodder. En gang om ugen kom urmageren og trak urene op i yder-, daglig- og spisestuen.

I spisestuen var der ligesom i de to andre stuer af og til potteplanter i vinduerne. Men også her blev de forsømt, fordi Betty ikke altid nåede at vande dem.

I spisestuens sydlige ende førte en dør ud til et strygerum (nr. 2) og i den nordlige side af spisestuen kom man gennem en dør ud på en mindre gang. Her lå Bettys værelse (nr. 6) umiddelbar til højre. Udstyret var en gammeldags kakkelovn. En hjørnehylde med kroge under gjorde det ud for en tøjgarderobe. Her stod også Bettys egen kommode, en seng og en gammeldags servante samt et lille mahognibord. På væggen havde Betty nogle indrammede fotografier af familien. En gang havde Betty besøg af guldsmed Rohrs datter Mary. Mary havde ved den lejlighed spurgt om det lille mahognibord var Bettys eget. Betty havde svaret, at det tilhørte huset. Men i det samme kom fru Lasson ind. Hun havde hørt, hvad der var blevet sagt, og så sagde hun, at fra nu af var bordet Bettys.

Efter Bettys værelse op til køkkenet fulgte en mindre kosterum (nr.7). Mellem baggang (nr.13) og forgang (nr. 9) var der et skabsværelse (nr.12) med fire skabe: Et til hverdagstøj, et til festtøj, et med duge og servietter og et med sengelinned.

For at komme til baggangen måtte man fra forgangen gå gennem skabsværelset. Kom man herfra og ud på baggangen og drejede til højre, var det første værelse på højre hånd et gæsterelse (nr. 14), hvor der stod en seng, men iøvrigt var værelset oplagsrum for de ting, som man ikke kunne have andre steder.

Rummet til venstre var var lejlighedens toilet (nr. 15) med træk og slip. Det var meget smalt, og håndvasken var ude på baggangen. Der var ikke noget badeværelse i huset. Der stod et badekar på loftet, og det var muligt at fyre op og varme vand deroppe. Men vandet skulle bæres derop. Derfor blev det sjældent brugt. Da Lasson var formand for sygehuset, brugte familien sygehusets badefaciliteter. Datteren, der som nævnt var massøse på sygehuset, hvor hun havde en lejlighed, inviterede også Betty til at komme op på sygehuset for at få et bad.

Det næste værelset til venstre ved baggangen var beboet af Jens (nr. 16). Han ville ikke have, at man gik og flyttede rundt på hans ting, så der blev kun gjort rent fire gange om året. Her stod en sofa, en servante og en seng.

For enden af baggangen var der to døre. Den venstre gav adgang til gæsteværelset (nr. 18), som var udstyret med en dobbeltseng, en servante med vaskeskål og kande. Under sengen stod natpotten og den tilhørende toiletspand var ved siden af servanten. En sofa og et ovalt bord udgjorde resten af værelset møblement. På væggen hang et enkelt billede af en hyrde, der vogtede får. Værelset blev varmet op af en kakkelovn.

Døren til højre for enden af baggangen førte ind til herreværelset (nr. 17). Over døren inde i værelset hang der et stort slangeskind. Til venstre for døren stod et meget stort mahogniskab. Her opbevarede grosserer Lasson sine værdipapirer, spiritus m.m. Det blev aflåst med en stor nøgle, som blev gemt omhyggeligt væk. Lasson havde 34 merskumspiber med sølvbeslag, der hang på væggen ved siden af skabet. Grossereren røg sjældent andet end cigarer, så piberne var pyntegenstande, men netop derfor skulle de pudses. Derefter fulgte en hylde med seks stor sølvbægre, ligesom der også hang et stort ur på væggen. Men det trak urmageren af en eller anden grund ikke op.

På gulvet stod der et lille bord med rådyrfødder. Her stod en masse små sølvting, som ofte skulle pudses. Når hun havde travlt nøjedes Betty med at tørre dem af med en pudseklud. De små ting var svære at pudse, fordi der var mange kroge, hvor der kunne sidde rester af pudsekrem. Når fruen ikke så det, brugte hun en tandbørste til at fjerne rester af pudsekrem. Under bordet var der en hylde, hvor der lå tre sølvpuncheskeer. Et stort skrivebord fyldte godt op i rummet, hvor der desuden var en divan, en stor lænestol samt et mahognichatol med buet låg og skuffer. I lænestolen tog grosserer Lasson sin middagssøvn. - Der var ingen billeder på væggene.

Rummet blev varmet op af en støbejernskakkelovn, som senere blev skiftet ud med en af nikkel. Ved siden af den stod en brændekurv og et stativ med ildrager og ildtang. Der var en lampe på chatollet, en standerlampe ved lænestolen, og en lysekrone over midterbordet. Omkring dette stod der fire stole. Her satte man sig, hvis der kom et par uventede gæster. Ved siden af chatollet stod en gyngestol, som fruen altid benyttede. Grossererparret opholdt sig altid i herreværelset om aftenen. Lasson sad i lænestolen og læste, mens fruens plads var i gyngestolen ved chatollet, hvor hun strikkede.

Ude ved en væg stod der et spillebord. Men kortspil foregik altid i spisestuen. Så blev spillebordet flyttet derind. De spillende herrer kunne der bruge ringeklokken, når de skulle have forfriskninger fra køkkenet.

Over spillebordet i herreværelset hang der en masse gevirer på væggen. I sæsonen gik Lasson ofte på jagt sammen med læge Teilgaard, overretssagfører Harck, skovfoged Rømhild og apoteker Friis. Skønt Lasson havde to gravhunde, Tip og Top, så tog han dem aldrig med på jagt. Betty mener ikke, at grossereren nedlagde meget. Teilgaard skød vist det meste. Det store vildt blev gjort i stand ved slagteren. Men Betty ordnede selv agerhøns og fasaner.

Dagligdagen

Som tidligere nævnt var Betty blevet hyret til en løn på 40 kr. om måneden. Den løn fik hun også i de følgende 21 år. Det var kun de to sidste år, hun fik mere i løn. Da fik hun 250 kr. hver måned. Det hang sammen med, at fru Lasson blev meget plaget af muskelgigt, og var helt afhængig af Bettys hjælp. Det skal dog tilføjes, at oven i de 40 kr.

Grosserer J. F. Lassons dagligstue.

Den Palludanske Gård, Vestergade 15 i Varde. På 1. sal havde Betty sin arbejdsplads i 23 år.

om måneden fik hun en del tøj af fru Lasson. Det skete på den måde, at fru Lasson betalte, når hun opdagede, at Betty havde købt sig en ny beklædningsgenstand.

I begyndelsen fik Betty ikke sin løn til den første. Hun beklagede sig til Lasson, der gav kontordamen besked på, at Betty skulle have sin løn udbetalt hver måned. Det blev kontordamen så fornærmet over, at Betty for eftertiden fik sin løn i en kuvert, hvorpå der stod "Husets Løn".

Bettys arbejdsdag begyndte kl. 6. Hun stod op, tog sin blå kjole, det hvide forklæde samt de sorte laksko på og gik ned i køkkenet for at tænde op i komfuret. Som regel kunne hun nå lidt rengøring, inden hun skulle til at lave kaffen til grosserer Lasson og frue, der skulle have den serveret på sengen kl. 8. Hvis Betty ikke var der kl. 8, blev der kimet på dørklokken. I soveværelset var der en knap, der var forbundet med dørklokken, og Betty kunne sagtens høre forskel på, om det var en fremmed ved døren, eller der blev ringet fra soveværelset, for fra soveværelset blev der som sagt kimet.

Herskabet drak kaffe med sukker og fløde. Grossereren fik et stykke wienerbrød og fruen fik en hanekam. Brødet kom fra bager Hansen i Nørregade, der satte brødet ved gadedøren.

Når grosserer Lasson havde fået sin kaffe i soveværelset gjorde han toilette. Betty havde i mellemtiden bragt varmt vand op i soveværelset til servantesættet. Efter sit toilette indtog Lasson et kogt æg med rugbrød og kaffe i spisestuen. Her var der tøjserviet med sølvring og en skylleskål på bordet. Klokken 8.30 - 8.45 gik grossereren ned på sit kontor.

Fruen stod op ved 9 tiden. Hun klarede sig selv. Men da hun i slutningen efter krigen begyndte at lide af muskelgigt, måtte Betty hjælpe hende. Først med strømperne. Efterhånden med hele påklædningen.

Når fruen var stået op, skulle Betty rede sengene, skylle herrens uringlas og fruens bækken samt tømme og skylle soveværelsets toiletspand, som parret havde tømt glassets og bækkenets indhold i. Toiletspanden blev tømt på toilettet på baggangen. Denne procedure fortsatte i al den tid Betty var hos Lassons.

Derpå gik hun om vinteren i gang med at tage aske ud og tænde op i kakkelovnene i herreværelset og kaminen i spisestuen. I stuen behøvede hun kun at fyre op om morgenen, så kunne den holde varmen

resten af dagen. Gårdskarlen sørgede for, at der var brænde ved de forskellige fyresteder. Asken bar Betty ned i gården og kom den i skraldespanden.

Det var ikke hver morgen, at Betty nåede at spise et stykke brød. Men midt på formiddagen drak hun kaffe med fruen i køkkenet, og ved den lejlighed fik hun en bid brød.

Når pausen var forbi, kunne hun gå i gang med at pudse. På herreværelset hang som omtalt Lassons 34 merskumspiber med sølvbeslag, og de skulle ofte pudses. Men der var i øvrigt meget sølv-, kobber- og messingtøj i huset, så der var altid noget at pudse. De mange blanke ting blev hurtigt matte, og de skulle gerne skinne. Fru Lasson veg dog ikke tilbage for at sætte sig i køkkenet og hjælpe Betty med at pudse. Som pudsemiddel brugte de noget svovlpulver, som blev købt ved guldsmed Rohr i Vestergade. Hvis sølvet var meget anløbet, blev pudsekluden dyppet i noget salmiakspiritus. Betty var træt af blikkenslager Hansen fra Nygade, der ved festlige begivenheder altid kom med et stykke kobbertøj, og derved forøgede pudsearbejdet.

Hvis ikke hun pudsede, kunne hun støvsuge eller vaske gulv. Der var elektrisk støvsuger i huset. Men den var ikke særlig god til at suge. Dog blev den aldrig ordnet i de 23 år Betty brugte den.

Alle vinduerne på første sal pudsede Betty. Det var et større arbejde, så Betty tog lejlighedsvis vinduerne i et rum ad gangen, og der kunne godt gå et stykke tid, inden hun kom rundt om alle ruderne. En gang hørte hun folk på gaden snakke om, at grossereren trængte til at få vinduerne pudset, og så måtte Betty i gang. Når hun stod med det ene ben ude på gesimsen og pudsede vinduerne udvendigt, kom boghandler Kastofts døtre ud af forretningen og råbte op til Betty, at hun skulle passe på ikke at falde ned. Der var således altid nok at gøre med rengøring, pudsning og madlavning, så der blev ikke tid til at sy eller lave håndarbejde. Af og til skulle Betty dog sy en knap i herskabets tøj eller bringe Lassons jakkesæt til rensning i Petersens renseri i Vestergade. Men strømper og sokker stoppede fru Lasson selv. Kl. ca. 12.30 begyndte hun sammen med fruen at stille an til frokost. Den blev normalt indtaget kl. 13. Nogle gange kunne Lasson lade vente på sig indtil kl. 13.30. Frokosten bestod af rugbrød med almindeligt pålæg: Rullepølse, spegepølse, leverpostej o.l. dog aldrig sild. Nogle gange fik Lasson en snaps. Men han drak ikke øl til frokosten Der

blev drukket postevand. Efter frokosten tog Lasson sig et middagshvil i herreværelset indtil kl. 14. Betty måtte tage sin frokost ind i mellem, og hun fik ikke middagssøvn.

De daglige indkøb blev ordnet pr. telefon eller hentet ved købmanden på hjørnet af Nørregade og Vestergade. Han hed Marius Nielsen. Da han lukkede efter krigen, handlede Lassons ved Mouridsen i Nørregade. Alle varer blev bragt af købmanden, men mel og gryn hentede de fra grosserer Harald Nielsens lager, der var i samme gård. Selv boede Harald Nielsen på Lundvej.

Ved 17- tiden tændte Betty om vinteren op i soveværelset og pigekammeret. Derefter begyndte hun sammen med fru Lasson at gøre klar til middagsmaden. Bordet i spisestuen blev dækket med dug, tallerkener, skylleskåle og servietter. Fruen bestemte hvad de skulle have til middag, og hun hjalp for det meste med at lave den. Hun var dygtig i køkkenet, og det var hende, der lærte Betty at lave mad. Den daglige middagsmad var altid almindelig mad, såsom frikadeller, stegt lever, karbonader, stegt flæsk o.l. Der blev drukket hvidtøl til maden. Dog ville fru Lasson gerne have et glas rødvin, men datteren syntes, at det var for dyrt, så det var ret tilfældigt, hvis hun opfordrede moderen til at tage et glas vin. Når fruen havde haft fødselsdag, fik hun som regel nogle flasker vin, som hun så drak til søndagsmiddagen uden at spørge om lov.

Til dessert blev der til daglig ofte serveret frugtgrød med mælk. Mælkemanden kom hver formiddag ved 11-tiden og stillede en flaske mælk i køkkenet og tog den tomme, rensede flaske med sig.

Når herskabet havde sluttet måltidet, spiste Betty for sig selv i køkkenet. Gårdskarlen var gift og på egen kost. Den efterfølgende opvask klarede Betty som regel alene.

Efter opvasken skulle herskabet have aftenkaffe. Der var kaffe til fruen og en whisky med vand til herren. Når aftenkaffen var severet, kunne Betty gå hen til sin mor og snakke eller spille kort med hende en time eller halvanden. Derpå skulle hun tilbage og hjælpe herskabet i seng. Betty tæppede sengen af og Lasson skulle have et æble skrællet, skåret i både og stillet på en tallerken på natbordet. Fru Lasson fik et glas hubertussaft. Det var en flaske med en hest udenpå.

Herren skulle hjælpes af sine støvler. Fruen klarede sig selv, indtil hun blev dårlig efter krigen. Betty var som regel færdig med arbejdet ved 23 tiden.

Når herren og fruen havde været ude, gik de som regel selv i seng. Men de senere år bankede de på Bettys dør, når de kom hjem, og så stod hun op, tog en slåbrok på, og hjalp dem som til hverdag med aftæpning, æble og hubertussaft.

Søndag var ikke noget særligt med hensyn til morgenmad og frokost. Men til middag søndag aften blev der næsten altid serveret suppe, derpå suppekød. En gang imellem var der oksesteg til en forandring. Der var ingen forret eller dessert. Suppen med tilbehør blev lavet om lørdagen, så der kun var at varme den op til middagen om søndagen.

Søndag formiddag gik fru Lasson i kirke. Det gjorde Lasson ikke. Eftermiddagen og aftenen kunne Betty tilbringe hos sin mor eller søster, men ofte valgte hun at blive hjemme ved grossereren, og få vasket op. Ellers skulle hun gøre det, når hun kom hjem om aftenen eller begynde med det mandag morgen.

Søndag eftermiddag kørte grossererparret af og til en tur. Betty var med en gang imellem. De var i Henne og i Blåvand, hvor grossereren gav eftermiddagskaffe på kroen.

Hver 14. dag vaskede Betty kitler og skjorter samt sit eget tøj. Skjorterne skulle stives og stryges.

Når herskabet skulle ud til selskab, så hjalp Betty fruen i tøjet, og ved samme lejlighed hjalp hun Lasson med at sætte det stive kravetøj på plads, hvad enten det drejede sig om kjole og hvidt eller smoking.

Herskabets sko pudsede Betty efter behov. De blev ikke pudset hver dag. Selskabssko blev pudset efter brug før de blev sat ind i skabet. Lasson brugte altid støvler. Til selskabsbrug gik han med laksnudestøvler.

Hver måned kom der en vaskekone for at hjælpe med storvask. Hun kom kl. 7, så til den tid skulle Betty have tændt op i gruekedlen. I de første år vaskede de på vaskebræt, men i løbet af 30'erne blev der anskaffet en håndtrækkervasker af træ. - Under vasken måtte Betty ind og hjælpe med maden. Om sommeren kørte gårdskarlen tøjet om til Bleggården på Slotsgade, hvor det blev hængt til tørre. Om vinteren blev det hængt op på loftet.

Datteren kom som regel hjem og hjalp med at lægge tøjet sammen. Lagner, dynebetræk duge o.l. blev sendt til rullekone.

Betty fik som regel lov til at gå for sig selv og udføre det daglige arbejde. En gang i mellem kunne hun også få tid til at sætte sig i køkkenet og ryge en cigaret. Fruen blandede sig sjældent og kom aldrig

med kritik. Kun én gang er Betty blevet udsat for en kritisk bemærkning. Det var datteren, der var utilfreds med, at der var lidt støv på pladen under det runde bord i herreværelset. Betty blev både vred og flov og var lige ved at sige op.

To gange om året blev der gjort hovedrent. Forårsrengøringen begyndte som regel i maj måned og efterårets rengøring foregik i oktober. Når rengøringen gik i gang blev alle de uldne vintergardiner taget ned. Bag vintergardinerne var der blondegardiner, som blev taget ned vasket og repareret, hvorefter de om foråret blev hængt op som sommergardiner. Det var i dagligstuen, yderstuen og spisestuen.

I herreværelset var der kunststofgardiner. De blev taget ned og renset hvert forår. Betty skulle i forbindelse med hovedrengøring pudse alle husets kakkelovne. Det var et hårdt og beskidt arbejde. Betty brugte ikke handsker, og det var meget vanskeligt at få hænderne vasket rene efter dette arbejde. Betty husker, at herskabet af og til i de første dage efter kakkelovnspudsningen diskret hentydede til hendes lidt grumsede hænder.

Alle vægge i Bettys værelse, soveværelset, spisestue, køkken, spisekammer og fadebur og baggang samt gæsteværelse blev vasket af. Gulvene blev skuret og ferniseret. I yderstuen og dagligstuen var der tapet på væggene. Her var der gulvtæpper på midten, og i disse rum hvidskurede Betty gulvene uden for tæpperne med skurebørste og brunsæbe, hvorefter de blev vasket med ren klud.

Herreværelset var tapetseret og havde tæppe på hele gulvet. Møblerne og gulvtæppet i dette rum blev ikke båret ud, men støvsuget og børstet af. Lofterne blev en gang i mellem kalket, men det var ikke hvert år. Kobbertøjet blev pudset og billederne poleret, og ude i køkkenet blev hylder og skuffer gjort rene, og der blev lagt nyt papir i skufferne.

Hvis der blev arbejdet med sagen hver dag, kunne hovedrengøringen gøres på en måned. Men som regel blev det strakt over lidt længere tid. I forbindelse med rengøringen kunne gårdskarlen af og til hjælpe med at bære sengetøj og gulvtæpper ud og ind samt banke og børste tæpperne. Det var dem fra yderstuen og dagligstuen.

Af og til holdt de ekstra hjælp til hovedrengøring. Men hvis de ikke gjorde det, fik Betty en femmer mere i løn den måned.

Om sommeren syltede Betty og fru Lasson lidt solbær, ribs og agur-

Grosserer Lasson og frue sammen med datteren Ane Louise. I baggrunden står Betty i færd med at sy en knap i Lassons frakke. 1947.

ker. Det var alt sammen noget, som var købt, for Lassons havde ingen have. Den var omkring 1935 blevet solgt til stålværket.

Fruen kunne have gæster om eftermiddagen to gange om ugen. En flok på 5-12 damer fra de mere beskedne lag fik serveret kaffe med vafler. Det fortsatte helt til 1946. Andre gange var det præstens kone, borgmesterfruen m. fl. der kom. Så blev der serveret sandkage, lagkage og småkager. Før de gik hjem fik de ananasfromage eller citronfromage med et glas vin til. Fru Lasson spillede aldrig kort med damerne ved disse sammenkomster.

Hvert år i juli eller august måned flyttede familien til Blåvand, hvor de lejede en ejendom, der tilhørte elværksbestyrer Mikkelsen. Her kom også barnebarnet fra Middelfart, der altid var i Varde om sommeren.

Grosserer Lasson kørte til Varde hver dag for at passe forretningen, så Betty var der alene med fru Lasson. Her var ikke så meget pudsearbejde som i Vestergade, men til gengæld kom der mange gæster, så der gik meget tid med at varte op. Der kom bl.a. en tante Karen på besøg. Det var hende, de købte æg af. Hun var enkekone med tre plejebørn. Grosserer Lasson og datteren syntes ikke om hende, for hun var ikke fin nok efter deres mening.

Der var kun datteren, der en gang imellem gik i vandet, mens familien opholdt sig ved Vesterhavet.

Betty brød sig ikke om at være i Blåvand. Der var bl.a. ikke indlagt vand, så Betty måtte hente alt vandet til husholdningen i en brønd. Det var en såkaldt vindelbrønd. Der var heller ikke vandkloset, men et lokum med spand. Betty kan ikke huske, hvem der tømte lokumsspanden.

Fru Lasson havde en hyrdehundlignende gadekryds af en hund, der hed Hække. Da den døde lige efter krigen, blev den begravet i klitterne ude ved gården i Blåvand. Dødsfaldet indtraf kort tid efter, at Lasson havde holdt et eller andet jubilæum, så sønnen Jens lagde en stor del af jubilæumsblomsterne ved hundens "kiste", og de kom med på graven ude i Blåvand.

Fester og højtider

Årlige fester var herrens, fruens og datterens fødselsdage. Sønnens fødselsdag blev ikke fejret. Der kom en 12-14 stykker til herrens og

fruens fødselsdage. Men til datterens kom der 18 gæster, og så var der fyldt op omkring spisestuebordet.

Det var næsten de samme gæster, der kom til herrens og fruens fødselsdage. Dog var Grossererens lige en tand finere. Hans gæster var f. eks. politimesteren, borgmesteren og overlægen, hvorimod fruens gæster ikke blot var fruerne til mandens gæster, men også kvinder af mere ydmyg herkomst. Datterens gæster var sygeplejersker.

Måltidet bestod ved sådanne lejligheder af en forret, ofte en gratin. En hovedret der var okse-, flæske- eller lammesteg, Det kunne også være ålesuppe. Desserten var som regel ananas- eller citronfromage. Der var vin til maden og portvin til desserten. Ved sådanne lejligheder blev der hentet et spisestel ned fra loftet. Det var meget skørt. Betty ved ikke, hvilken slags porcelæn det var lavet af.

Det var Betty og fruen, der lavede maden. Betty serverede i sort kjole og hvidt forklæde, men uden hovedkappe. Hun havde en kvindelig medhjælper i køkkenet til oprydning og opvask. Når festen var forbi, blev porcelænet og sølvtøjet talt op og lagt på plads.

Ved større fester, f. eks. guldbryllup med 50 gæster, var der en kogekone, og det hele foregik nede i den store sal ud mod Vestergade.

En dag før krigen kom prins Aksel på besøg. Han havde via ØK noget med stålværket at gøre og desuden var han og Lasson medlemmer af Kgl. dansk Automobilklubs bestyrelse.

Datteren glædede sig til at høre faderen sige du til prins Aksel, men fru Lasson havde ikke så høje tanker om prinsen, så hun rejste til København og besøgte noget familie.

Det var et lille selskab. Der var grossereren, overlægen, prins Aksel og en, hvis navn Betty ikke kan huske. Lasson havde i den anledning lejet en tjener. Det var overlæge Becks "butler". Der var ekstra hjælp i køkkenet, så de var to til at lave maden. Middagen bestod af slikasparges til forret, lammesteg til hovedret og en dessert, som Betty ikke husker. Efter middagen spillede de fire mænd l'hombre.

Til jul begyndte forberedelserne omkring 1. dec. Når der skulle bages, var datteren, fruen, en fremmed medhjælp og Betty i køkkenet. Man lånte nogle bageplader ved bageren i Nørregade, og så blev de fyldt med småkager og båret over til bagerens ovn.

Man fik i december måned også en gris fra slagteriet. Her sad grosseren jo i bestyrelsen. Så blev der lavet sylte, medister o.l. Sylten og

medisteren blev sat på loftet, men stegene og flæsket blev lagt i saltkar nede i kælderen. Betty kan huske, at kælderen ikke var så rar, for der var snegle på væggene dernede.

Fruen og datteren pyntede stuen med nisser og lignende, og der var ekstra pudsearbejde i julemåneden, for alt skulle skinne. Betty var altid hos familien juleaftenen. Hun stegte gås hjemme i køkkenet, mens familien var på sygehuset, fordi Lasson som institutionens formand skulle overvære gudstjenesten der. Julemiddagen bestod af risengrød med nisseøl. Gåsesteg med rødvin og svesketærte med en dessertvin. Barnebarnet fra Middelfart var der, og juletræet stod i spisestuen.

Dagen efter Hellig tre Konger blev der holdt juletræ for børn af mindre bemidlede forældre. Der kom hvert år en halv snes stykker, der dansede om juletræet, fik kakao, kager og slik. Det begyndte ved 14.30 tiden, og børnene gik hjem ved halv sekstiden efter at have leget og tumlet i spise- og dagligstuen. Den følgende dag blev juletræet smidt ud.

Nytårsaften var næsten som juleaften. Betty stegte gås, mens familien var på sygehuset. Middagen lignede julemiddagen, men der blev dog ikke spist risengrød. Familien sad inde hele aftenen. Man gik ikke ud og så på fyrværkeri. Betty husker ikke, at der var så meget skyderi dengang som nu.

Til fastelavn bagte Betty fastelavnsboller til de mange børn, der kom til døren. Påske- og pinsedagene var som almindelige søndage.

Krigen

Betty husker den 9/4 1940, da tyskerne kom marcherende hen ad Vestergade. Frk. Friis, apoteker Friis' datter, kom over og fortalte, at hun havde hørt i radioen, at der blev kæmpet oppe i Norge. Det fik grosserer Lasson til at anskaffe sig en radio.

Under krigen var det sjældent nødvendigt at bruge erstatningsvarer. Grosserer Lasson havde mange forbindelser og kunne skaffe hvad, huset skulle bruge af sukker, smør o.l. Betty erindrer dog, at hun gik i erstatningstøj. Tobak kunne grossereren også skaffe. Betty røg cigaretter, og hun husker ikke, at de cigaretter, som hun røg, var dårlige. De smagte som de plejede.

Fra de fem krigsår har Betty heftet sig ved en begivenhed. Hun stod i herreværelset, da der blev en råben nede på gaden. En tysk soldat

kom farende ud af barber Madsens barberstue og fangede en person, der med spark og slag blev ført bort.

Betty husker august 1943. Da havde hun fået 14 dages ferie, og sammen med sin søster, der var kokkepige hos læge Kietz, og frk. Damkjær, som var stuepige sammesteds, tog hun på cykeltur til Grønnestrand ved Jammerbugten, hvor de boede på et pensionat.

Da regeringen gik af d. 29/8 ringede grosserer Lasson til pensionatet og bad pigerne om at komme hjem. De startede med det samme turen hjem. Men da de kom til Randers, kunne de ikke komme igennem byen, der var afspærret af tyskerne. Nogle lokale sagde, at de skulle cykle til Bjerregrav, for derfra kunne de tage et tog. De cyklede ad markveje til Bjerregrav, men der var ingen banegård, så de forsatte til Videbæk, hvor de overnattede på kroen.

Da de den følgende dag cyklede mod Varde, blev de fanget af tyskerne i Skjern og interneret på Højskolehjemmet. De blev sluppet ud ved aftenstide, men kunne ikke nå at komme til Varde inden det blev mørkt. Derfor overnattede de hos Bettys søster Oda i Skjern. Først næste dag kom i god behold hjem til Varde.

De sidste år hos Lassons

Efter krigen blev fru Lasson så plaget af muskelgigt, at hun gerne ville have Betty hos sig om natten. Grosserer Lassons seng blev flyttet ind i spisestuen over for soveværelset og Bettys seng blev sat ind i soveværelset. Han døde i 1950 og fire år senere døde fru Lasson.

Tiden derefter

Da fru Lasson døde i 1954 flyttede Betty over hos enkefru Friis. Her boede hun i et værelse ud mod Nørregade. Om aftenen, når fru Friis' datter frk. Friis underviste på husholdningsskolen, skulle Betty sidde og underholde fru Friis. De lavede håndarbejde og snakkede om gamle dage og om familien Lasson. Til gengæld for selskabeligheden betalte Betty ingen husleje hos fru Friis. Betty boede et par år hos fru Friis, indtil apotekergården blev solgt. Derefter flyttede Betty om i stiftelsen på Nørregade.

Efter fru Lassons død fik Betty ansættelse i børnehaven i Slotsgade.

Her arbejdede hun i 4 timer fra kl. 8.30 til 13 for en timeløn på 4 kr. Der var ca. 60 børn i børnehaven, og til at passe dem var der 6 pædagoger. Betty lavede mad til børnene. Sammen med institutionens leder frk. Bang-Mikkelsen blev der udarbejdet en madplan: Øllebrød, stuvninger, kartofler og pølser, grønkålssuppe m.v. Nogle gange blev der lavet til to dage. Maden skulle være relativt hurtigt at lave, for Betty skulle også foretage indkøbene og lave lidt rengøringsarbejde i de fire timer, som hun fik løn for.

Betty var nu heller ikke god til at sige nej, når nogen bad hende om at gøre et stykke arbejde. Inde på hver af de tre legestuer var der en aluminiumsbalje, som pædagogerne brugte til at vaske børnenes hænder i o.l. Disse baljer skulle altid stå blankpudsede på en hylde uden for køkkenet inden pædagogerne gik hjem til fyraften. Men dette arbejde listede de Betty til at gøre uden at Betty af den grund fik mere i løn.

Frk. Bang-Mikkelsen var missionsk. En dag ragede hun uklar med institutionens rengøringskone, der var enkekone, men som nu havde fået sig en ven. Dette påtalte frk. Bang-Mikkelsen, og rengøringskonen sagde op. Betty overtog nu sammen med sin søster Dagny rengøringen.

Da de en dag stod og vaskede døre af, kom frk. Bang-Mikkelsen og skældte ud over, at de skrubbede for hårdt, så det gik ud over malingen. Det ville Dagny ikke finde sig i og gik sin vej. Da havde Betty været der i godt og vel et års tid.

En dag et par år senere, mens Betty stod og lavede øllebrød, antydede frk. Bang-Mikkelsen, at Betty kom fra et fattigt hjem. Betty blev så vred, at hun smed piskeriset ned i øllebrøden og gik sin vej. Hun forlangte og fik et møde med børnehavens bestyrelse. Betty krævede at få en undskyldning. Men selv om frk. Friis sad i bestyrelsen, fik hun ingen støtte, og derfor sagde hun op.

Betty var nu et par år hos guldsmed Rohr hver formiddag.

Derpå blev hun ansat ved Varde kommune som husmoderafløser og udførte almindeligt husligt arbejde. Dog måtte hun i følge sin fagforening ikke vaske storvask eller pudse vinduer.

Et sted var vinduerne imidlertid så snavsede, at Betty ikke kunne holde ud at se på dem. Hun pudsede dem, hvilket blev opdaget, og hun måtte indkassere en påtale på kommunekontoret, der var blevet underrettet af fagforeningen.

Fra de sidste år som husmorafløser husker Betty en episode i et hjem, hvor hun havde været flere gange. Der var tre børn, og konen var nu død. Manden havde fået sig en ny kone, og dengang hun kom på sygehuset i forbindelse med en fødsel, var Betty i huset i tre uger. Da konen kom hjem, sagde Betty til børnene, at nu rejste "Thiesen". En af børnene sagde, at det måtte hun ikke. Betty mente dog, at de nok kunne klare sig, når moderen kom hjem. Men den yngste dreng svarede, at de da sagtens kunne have to "moarer".

Efter ti år som husmoderafløser gik Betty på folkepension, men passede dog af og til børn, når der var brug for det.

Som folkepensionist fik Betty en lejlighed i Isbjergparken. Senere flyttede søsteren Dagny ind i en naboopgang, så de kunne være til hjælp for hinanden. Da den yngste søster Odas mand, Karl Viggo Hansen, døde i 1972, flyttede hun ind i lejligheden over for Bettys. De tre søstre delte nu hverdagen og blev i byen kendt som "de tre Mathiesen søstre". Efter Dagnys død i 1989 blev det til "søstrene Mathiesen". Oda døde i 1994, og Betty var den sidste af de otte søskende fra Kvong, der var i live. En slægtning købte et lille rækkehus på Vestbanevej til Betty, der, når vejret var godt, kunne sidde i haven og nyde sit otium. I sommeren 2003 begyndte kræfterne dog at svigte, og Betty kom på Svaneparken, hvor hun døde d.18 juli i en alder af 96 år. - Et langt liv i tjeneste for andre var hermed slut.

Oplevelser i Varde fra 1916 -1942

Af Elmo Busk, Brøndby

Jeg er den 8. Busk i min familie. Først var der min farfar Niels Busk, så kom hans 4 børn, derefter har jeg 2 kusiner, som er ældre end mig. Det tredje barnebarn blev Elmo Busk og dermed den 8. Busk. Når der ikke er Buske i min familie før min farfar, skyldes det han er døbt Niels Busk Jensen.

Jensen efter sin ugifte mor, Lise Jensen. Dette talte man ALDRIG om i min familie, når Niels Busk var til stede. Det var dengang en stor skam, at være et "uægte" barn, som det så nedsættende hed, og var der noget min farfar ikke ville, var det at skamme sig. Jeg sidder her med en attest, der siger, at han er født d. 10. april 1868 og at Christen Pedersen af Agerskov er udlagt som barnefader. Den attest var der med garanti aldrig nogen der så, før min far fandt den efter hans død. I april 1905 trådte en ny lov i kraft, der tillod, at man ændrede navn. Min farfar søgte straks at få slettet efternavnet Jensen, således at han kom til at hedde Niels Busk. Den 24. januar 1906 er dette højtideligt bevilget af herredsfogeden i Hammerum herred på et navnebevis, tinglyst og forsynet med segl. På navnebeviset er der 5 navne, min farfar, Niels Busk, hans sønner, Peter Busk, Alfred Busk, Ejlert Busk, Marentius Busk. Ikke et ord om min farmor. Dengang var kvinderne måske nærmest mandens ejendom, så hun fulgte vel bare trop og kaldte sig Ane Marie Busk. Sådan går det heldigvis ikke for sig i dagens Danmark. Kvindebevægelsen har nået en del af sine mål, må man sige. Min farfar arbejdede som ganske ung ved landbruget og senere som møllersvend.

Han blev gift i 1894 med Ane Marie, som var en dygtig pige, og ikke mindst på grund af hendes arbejde blev der sparet mange penge sammen, så de kunne blive selvstændige. Det resulterede i at de købte

Farmor og farfar (Ane Marie og Niels Busk) med deres 4 børn 1914.

Farmor Ane Marie Busk ca. 1890.

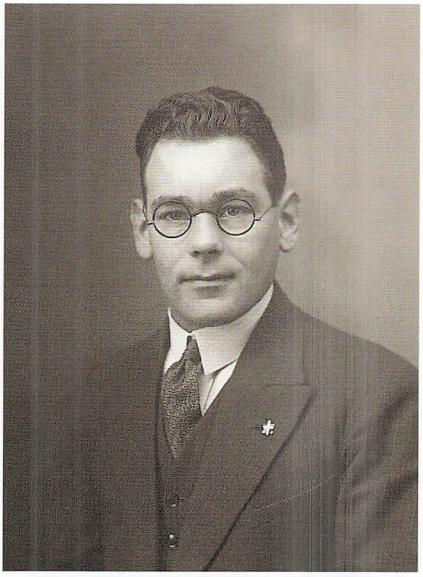

Ejlert Busk ca. 1932.

den ene gård eller mølle efter hinanden. I familien siges det, at de boede 25 forskellige steder i Jylland fra Limfjorden og ned til Ribe fra 1895 til 1919. Den sidste mølle de købte, var Phønix møllen (også kaldet Nørremøllen) i Varde i året 1916. Fra 1940 boede de på aftægt, som det hed, i Nørregade 14 i Varde. Forinden boede de dog på et lille husmandssted i nærheden af Ølgod i en del år. Peter Busk er den ældste af mine farbrødre, født i 1885. Fra 1916 er han møllersvend hos sin far i Varde. Senere bliver han ansat hos Rud. Hansen og Søns fabrik i Nørregade, hvor man fremstillede farvemidler til hjemmefarvning af tøj. Han overtog forretningen i 1947 og lukker den fra sin privatadresse på Bastrupvej i 1960. Han var gift 2 gange og fik en datter, min kusine, Edel, i første ægteskab. Alfred Busk, født 1899, kørte Jylland og Fyn tyndt bl.a. som repræsentant for Margarinefabrikken Nordholt i Varde. Han var F.D.F. kredsfører i Varde fra 1923 til 1928, hvor han flyttede til Hobro. Han var gift med Karen Iversen fra Janderup. De fik ingen børn. Marentius Busk, født 1903, lærte møllerfaget hos sin far på Phønix møllen i Varde. Han købte den i 1925 og drev den til 1953. I 7 år var han medlem af ligningskommissionen i Varde. Han var gift med Marie Andersen Fosgerav, der i nogle år hjalp til i søsterens og svogerens restaurant Stausholm i Varde. De fik 2 børn, Edith og Orla. Orla gik jeg i klasse med i mellemskolen.

Nielsine og Ejlert Busk. Min mor er født i 1908 og far i 1902. De blev gift 1933 og kort efter min fødsel i 1935, købte de huset Vestre Landevej 24. Far havde fra 1924 været ansat hos Kristian Stampe, Vestergade 28 i Varde, som lagerforvalter. Vestergade 28 har sikkert i gamle dage været en gård med landbrugsjord på by markerne. I 1860 tilhørte den landmand og købmand H. Havnstrup. Stampe havde Shell benzindepotet for hele Vestjylland. De leverede derfor benzin og smøreolier til alle Shell tankstationer fra Ringkøbing ned til Ribe. I virkeligheden var det jo mest enkelt standere hos f. eks. købmand og autoværksteder. Det egentlige depot lå ved D.S.B. jernbanen syd for stationen med store underjordiske tanke. Min fars opgave var dog først og fremmest at passe cykellageret, som solgte cykler og cykeldele engros til vestjyske cykelhandlere. Derudover skulle han også sørge for smøreolie distributionen. Shell havde i 1935 2 lastvogne, årgang 1926 og1931, 2 tankvogne, årgang 1930 og 1934, samt 2 personbiler, årgang 1931 og 1935. Den sidste var Stampes private bil, som dog også blev brugt som fir-

ma bil. I dag er det svært at forstå, at så mange efter datidens forhold store biler kunne manøvre ind og ud af den lille gård i Vestergade – gennem den smalle indkørsel med knæk på midten og direkte ud i Vestergade. Men selvfølgelig var der heller ikke ret mange biler i 1930'ernes Vestergade. Sin fritid i Varde brugte far i K.F.U.M. og F.D.F. Kredsføreren i F.D.F. var fra 1923 hans bror Alfred og han fik far med og han brugte meget af sin fritid på, at arrangere ture rundt i Danmark og endda også til udlandet med drengene. Mest tid brugte han dog på F.D.F.s orkester, som han fik stablet på benene igen og blev leder af til han måtte trække sig tilbage i 1935. Kone, barn og hus krævede nu en god del af hans fritid. Det var egentlig mærkeligt at han påtog sig orkesterarbejdet. Han var ikke særlig musikalsk og havde aldrig spillet tidligere, så han måtte begynde med at lære sig selv at spille på horn. Måske var det march-musikkens taktfaste rytmer og uniformer der tiltrak? Der var nok en vis beundring for lov og orden tankerne, og mange syntes demokratiet fungerede for valent. Da Hitler kom til magten i Tyskland i 1933, var der mange, der syntes, at han gjorde det rigtigt godt. I hvert fald til krigen begyndte! Det syntes min far også. Efterhånden blev der skik på musikken, og der var nok en 16-18 medlemmer, da der var flest, så det lød flot, når F.D.F. marcherede gennem Varde med vajende faner og orkester i spidsen. I dag syntes man nok det var lidt vel nationalistisk og militærisk, men det tiltrak mange dengang, og F.D.F. havde en blomstringstid. Ved orkestermarcher spillede far gennem tiden forskellige horn. Jeg tror dog nok det efterhånden blev mest ventil basun. Når der var koncertaftener nøjedes han for det meste med at dirigere. Det fremgår dog af hans scrapbog fra dengang, at de ofte havde dirigenter udefra på sådanne aftener. Senere dirigerede han selv og der er faktisk en del pæne avisanmeldelser af disse koncerter, som der var nogle stykker af hvert år. Var musikken ikke altid i top, så var disciplinen det til gengæld. Hornene skulle være nypudsede og uniformerne i orden. Som et orkestermedlem sagde til mig mange år senere: "Det var ikke altid han kunne høre man spillede en halv tone forkert, men ve den der kom med et upudset horn".

I 1933, da mine forældre blev gift, tjente far 2.595 kr. og betalte heraf 285 kr. i kommuneskat. Heraf ses, at ting kostede meget mindre dengang. Den offentlige vurdering af huset var 11.500 kr. og de gav

10.900 kr. Men så medfulgte også alle rullegardiner, lamper i køkkenet og kælder samt et styrtebadsapparat. D.v.s.: Det var ca. 4 års indtægter, hvilket vel er nogenlunde det samme, som i dag, vel at mærke, når man tager konens indtægt med. Kvinderne arbejdede dengang ikke uden for hjemmet. Huslejen skulle derfor betales alene af fars indtægter. Derfor var 1. etagen på Vestre Landevej 24 lejet ud lige fra begyndelsen. Der var godt nok kun et lille køkken og 2 værelser. Toilet, bad og vaskerum var i kælderen for begge familier. I stueetagen havde vi lidt mere plads, bl.a. et pænt stort køkken. Når man skulle bo så tæt på en anden familie krævede det tolerance. Inden krigen kunne mine forældre selv bestemme, hvem de ville have boende, men under krigen overtog kommunen anvisningsretten til lejemål, for at få plads til husvilde familier. Da lykkedes det ikke lige godt hver gang. En af de første lejere jeg kan huske, var optiker Børge Burgaard Jensen og deres lille datter Bodil, som jeg legede en del med. I 1951 overtog mine forældre selv førsteetagen. Nu var vi også 4 børn. Min lillebror, Svend Busk, blev født d. 19. maj 1940. Han blev senere lærer på Brorsonskolen i Varde, men døde desværre allerede i 1975. Kirsten Busk, født på befrielsesdagen d. 4. maj 1945 og endelig Inger Busk, født d. 10. juli 1947. Når man ser disse datoer, må man sige, de er lidt »uheldig valgt«. Danmark blev besat den 9. april 1940. Da var min mor højgravid med Svend og havde et barn på 5 år. Nu blev besættelsen heldigvis rimelig fredelig, men endnu værre blev det ved krigens slutning. Da var min mor højgravid med Kirsten og havde 2 børn på 4 og 10 år. Havde tyskerne kæmpet til sidste mand, som Hitler havde lovet, ville risikoen have været meget stor i et krigsragnarok. Når tyskerne overgav sig frivillig, skyldtes det at russerne havde nået Berlins forstæder, og Hitler derfor tog sit eget liv. Hans efterfølger admiral Dönitz var så fornuftig at indse, at krigen var tabt og overgav sig i Holland, Nordvesttyskland og Danmark betingelsesløst d. 4. maj 1945.

Jeg husker ikke så meget fra tiden inden 1940, men den lille mekaniske mand, der stod i butiksvinduet hos købmand Lamp på Torvet hvert år til jul, glemmer jeg ikke. Han var klædt fornemt på og bankede med foden på ruden, drejede hovedet, løftede øjenbrynene, åbnede munden og sagde noget, mens han pegede på et roterende lysskilt, hvor der stod: »Drik Lamps kaffe«. Der var altid mange mennesker

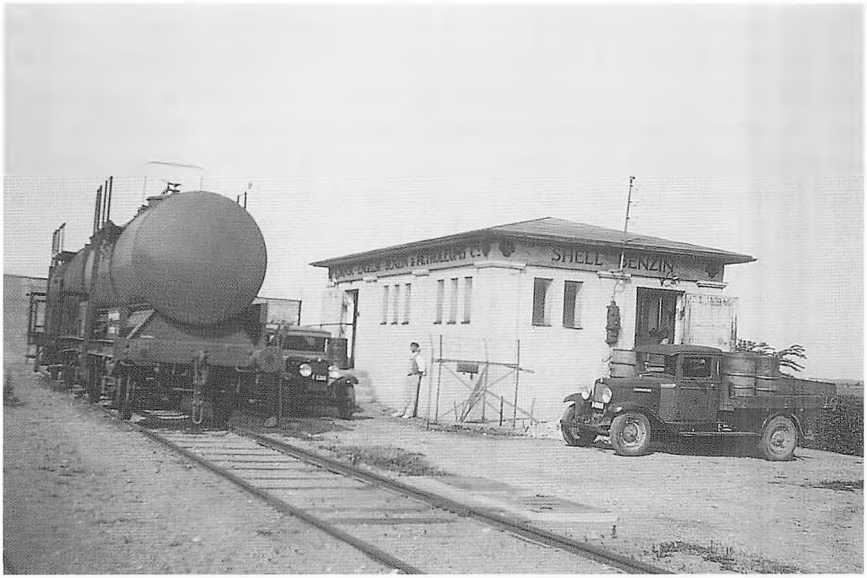

Shell depotet ved jernbanen ca. 1936.

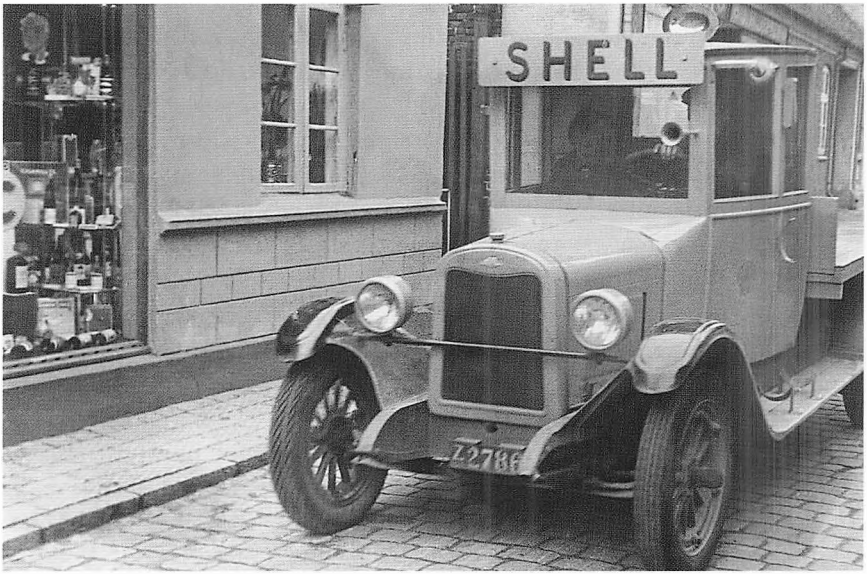

Chevrolet 1926. Den lærte jeg at køre i.

foran ruden, så far måtte ofte bære mig på skulderen, for at jeg kunne se den. Med alle hans mekaniske bevægelser var han et lille teknisk vidunder.

Jeg tror, jeg begyndte i søndagsskolen, før jeg kom i den rigtige skole. Det foregik hver søndag fra kl. 13,30 til 14,30, og da mor og far begge underviste, var det naturligt, at jeg var med. Her undervistes vi så i bibelhistorie og kristendom. Jeg må desværre indrømme, at jeg tænkte på alt andet, så det var ikke meget, jeg husker af det. Da jeg blev lidt ældre og aldrig kunne få fri, når mine kammerater f.eks. skulle spille fodbold, og også blev moppet lidt med det, blev jeg direkte trodsig og således fik det den modsatte virkning af, hvad far forestillede sig. Far var i sine yngre år meget autoritær. Når det så blev parret med Indre Mission, var det ikke altid så nemt. Jeg husker engang, da jeg var omkring 10-12 år gammel og en af Indre Missions store mænd var død. Jeg husker ikke, hvem han var, men en mand må det have været. Der var dengang aldrig kvinder i nogen ledende rolle i den bevægelse. Han skulle bisættes fra Missionshuset på Nørrevold. Da jeg kom fra skole, sagde far til mig, at jeg skulle bære søndagsskolens fane samme eftermiddag ved denne bisættelse. I virkeligheden var jeg alt for lille til den forholdsvis tunge fane. Jeg tror, den voksne som skulle have båret den, meldte afbud i sidste øjeblik. Far forklarede mig, at jeg bare skulle gøre det samme, som alle de andre fanebærere. Der ville nok være en 12-13 faner. Dengang havde alle foreninger og organisationer faner og de blev anvendt. Jeg var ikke glad for dette og fanen var tung, men det gik dog med indmarchen. Under fanevagten, hvor man stod rundt om kisten med fanen hældende skråt fremover og med front mod alle de pårørende, mærkede jeg, at det kneb med kræfterne til at holde den. Jeg blev bange og kunne for mit indre se skandalen, hvis jeg tabte fanen eller faldt med den. Jeg begyndte at ryste. Min nabomand opfattede heldigvis situationen og hviskede til mig, at han godt kunne holde 2 faner, så kunne jeg liste ud af bagdøren i Missionshuset. Det gjorde jeg og gik tudende ned til min far og følte, at jeg havde svigtet ham og søndagsskolen groft. Heldigvis opfattede han den dag situationen rigtig og jeg fik ingen røffel eller det der var værre.

Den tyske besættelse var en hård tid. Der blev mangel på alt. Far skriver et sted i sine erindringer, at benzinsalget faldt til en halv pro-

cent af førkrigssalget. Shells biler blev klodset op og chaufførerne fyret. Der skulle dog stadig leveres lidt benzin og smøreolie til f.eks. Falck og byens læger. Læge Nordentoft, som senere døde i tysk koncentrationslejr, havde en Opel Olympia, som han brugte til sygebesøg. Ved Vardes udfaldsveje f.eks. Vestre Landevej var der vejspærringer af og til, for der skulle vises legitimation for at køre videre. Mor grinede flere gange, når hun fra stuevinduet, så Nordentoft først bremsede i sidste øjeblik, så de tyske soldater sprang til alle sider. De skød dog aldrig, men ufarligt var det nok ikke. På cykellageret kunne man heller ikke holde omsætningen. Cykeldæk og slange kunne ikke skaffes og mange erstatningsting kom frem f.eks. tykt tov, der var splejset sammen, så det kunne presses på fælgen i stedet for dæk og slange. Det blev hurtigt for slapt, men så skulle det bare vandes lidt, så krøb det og sad fast igen! Far beholdt dog sit arbejde, men til nedsat løn. Han og Stampe passede forretningen alene i hvert fald de sidste år af krigen. Jeg tror dog bogholder Chr. Knudsen kom en gang imellem og ordnede regnskaberne. Et år under krigen købte far og Stampe i fællesskab en pattegris, som gik i en sti i et gammelt vaskerum på lageret. Den blev fodret bl.a. med køkkenaffald fra venner og bekendte. Til jul var den kolossal stor og fed. Det blev dog ikke gentaget. Det var nok ikke helt lovligt og svært at holde skjult, specielt slagtningen, som de måtte have en slagter til at foretage.

I Varde udgav man i mange år en skattebog, så alle kunne se, hvad man betalte i kommuneskat. Den ældste jeg har, er fra 1928 og udgivet af M. A. Kastoft, sekretær i ligningsrådet. Den sidste er fra 1957 og udgivet af Varde Erhvervsråd. Det er måske en ide at begynde med igen? Far sagde i hvert fald, at det var Vardes mest læste bog. Det kan man godt se på de eksemplarer, jeg har arvet. Men der er også en del interessant stof. Under krigen var der en del, som tjente hurtige og mange penge hos tyskerne. Måske var det derfor man i 1943 begyndte at lave en liste i bogen over alle dem der betalte mere end 2.000 kr. i kommuneskat. Listen slutter i hvert fald i 1944. I 1942 boede der en kontorassistent i Storegade, som betalte 1.537 kr. i skat. Far betalte det samme år, som lagerforvalter, 201 kr., så hvad mon kontorassistenten havde gang i? I 1944 giver det i hvert fald virkelig pote. Han betaler ikke mindre end 14.734 kr. i skat og er dermed absolut topscorer i Varde. F.eks. betaler far samme år 161 kr., boghand-

lermedhjælper Thyge Clausen 4 kr., bogtrykker Fast 401 kr., politimester Simony 1.543 kr. og autoforhandler Vilhelm Mathiesen 6.144 kr. Nu må det siges, at han i 1944 kaldte sig entreprenør. I 1945 og 46 kom der ingen skatte bøger på grund af papirmangel. I 1947 er han stadig entreprenør, men skatten er kun 2 kr. Måske er han blevet straffet. Måske har pengeombytningen været hård ved ham. Man skal mange år efter krigen, før man igen finder skatte af den størrelse, så man kan sige kommunen toldede sin del af pengeeventyret på Vestkysten. I det hele taget var der dengang en vis stolthed i at stå i skatte bogen med et stort beløb. Det er vel også karakteristisk, at selvom der er annoncer i skatte bøgerne lige fra begyndelsen, er der ingen revisorannoncer, før man kommer efter krigen. Måske var revisorer ikke så almindelige tidligere. Skattereglerne var enklere, så behovet var der nok ikke. Vi børn var altid utilfredse med, at far langt fra havde en topposition på Vestre Landevej. Det hjalp da han i 1950 købte cykellageret af Stampe.

Kort efter krigen overtog Shell Danmark selv depotet fra Stampe og flyttede det til Esbjerg, men da var Stampe også blevet en ældre mand. Stampe må før krigen have været en god kunde hos Lykke Madsen på Vestjysk Automobillager. Alle hans biler var af mærket Chevrolet. Han nåede dog lige at købe en ny British Bedford efter krigen inden Shell Danmark overtog det hele. Den var med tvilling baghjul og kolossal stor, syntes vi dengang. Den kunne kun med besvær vende i Vestergade 28. Jeg lærte at køre bil, da jeg var en 12-14 år gammel. Det var i den gamle Chevrolet lastvogn fra 1926. Den blev kun brugt til småting og som reserve, og da Stampe så jeg kunne vende den inde i gården, begyndte han at bruge mig som chauffør, når han skulle et ærinde i den. Det gik ofte ud til hans æbleplantage i Sdr. Plantagen, ca. 5 km. fra Vestergade 28. Far var ikke så glad for det, men Stampe sagde, at jeg jo skulle lære det, og jeg kunne jo lide det. Og det kunne jeg. Det var spændende og jeg hjalp gerne til i plantagen, bare jeg fik lov at køre bilen frem og tilbage. En dag gik det dog galt. Vi blev standset af en betjent i Søndergade. Dengang kendte man jo alle betjente og han kendte selvfølgelig også Stampe. Han sagde: »Goddag Stampe, jeg syntes det er en noget ung chauffør, du har«? Dette måtte Stampe jo erkende, men sagde han: »Han kører bedre bil end jeg gør`og jeg ser ikke så godt mere«. Ja, det kan godt

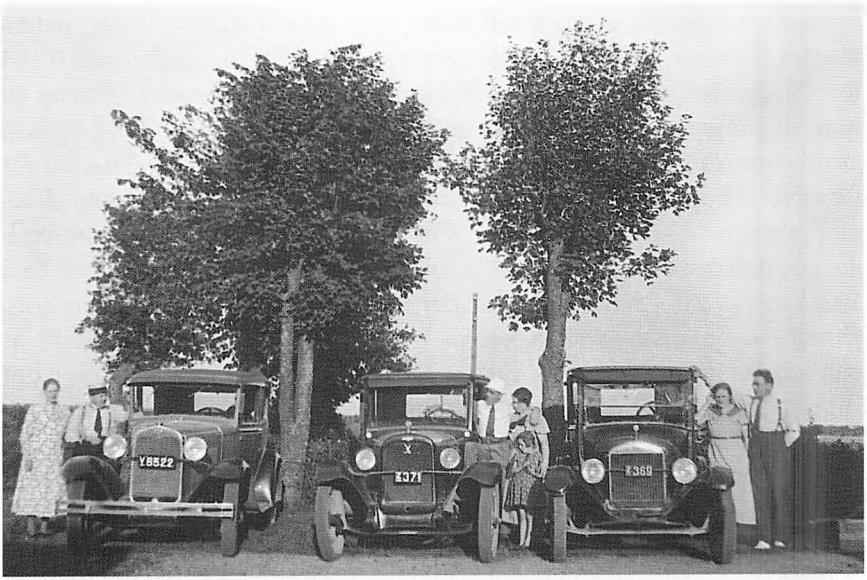

Alfred, Marentius, Ejlert Busk med hver deres kone og bil ca. 1934.

F.D.F. orkester ca. 1931. Far på højre fløj.

være, sagde betjenten, men hvis du ikke vil noteres, må du hellere selv tage over. Det gjorde Stampe så, og jeg var ked af det. Nu var det måske slut med at køre bil for mig. Da vi skulle hjem fra plantagen, sagde Stampe: »Jeg tror da ikke, han stadigvæk står derinde, i det her vejr. Så kør du bare«. Det gjorde han heller ikke og glad var jeg. Vi blev aldrig siden standset. Da jeg blev lidt ældre, kørte jeg da også alene. Fars bil fik jeg dog ikke lov at køre alene, før jeg fik kørekort. Far var blevet udlært maskinarbejder på Skjern Maskinfabrik i 1920. Dengang var bilerne ret nye i Vestjylland, så egentlige autoværksteder var der ikke mange af. Derfor reparerede de også biler i hans læreplads, ligesom hans mester også drev taxa-kørsel, hvor far tit var chauffør. Han var derfor meget interesseret i køretøjer og har haft en del motorcykler og biler. Lige før krigen havde han en Overland Whippet, årgang ca. 1928. Den huggede han op og solgte undervognen til sin svoger Hans Kristensen, der så fik en arbejdsvogn ud af det. Dengang kaldet en gummivogn! Betrækket fra sæderne blev brugt til et par lænestole på Vestre Landevej. En dag i begyndelsen af krigen købte han af mælkehandler Locht i Smedegade en Ford A 1931 for 750 kr. Locht havde ingen garage til den, og det så ud til at krigen trak ud. Far havde garagen og klodsede bilen op. Han solgte den lige efter krigen. Der var stadigvæk ingen benzin til privatbiler. Senere sagde han altid, at han der gjorde sin bedste bilhandel nogensinde. Han fik nemlig 4.500 kr. for den.

Jeg husker også tydeligt lyden af symaskinen om natten. Mor syede meget tøj til os børn på sin håndsymaskine. Vi havde soveværelse ved siden af stuen, og mor arbejdede nok altid bedst, når der var fred og ro. Hun behøvede meget lidt søvn. Hun skrev også mange sange til konfirmationer, sølvbryllupper og runde fødselsdage m.m. De blev tit skrevet færdig natten før festen, og da hendes 2 søstre, der begge var gift med landmænd, fik 14 børn tilsammen, og på fars og hans brødres side var vi 7 børn, skulle der meget digtning til. Begge mors søstre boede på Herning egnen. Dem besøgte vi mange gange. Mor hjalp også en del år med at tage kartofler op hos den ældste søster. Der var måske en 10-12 mennesker i gang - mest damer. De kravlede på knæ gennem de lange rækker og fyldte de oppløjede kartofler i kurve. Det havde de meget sjov ud af. Mor var fra de kanter, så der blev udvekslet nyheder på tværs af rækkerne og grint meget. Det var

dog ikke morsomt i regnvejr. Under krigen cyklede vi derop. En tur på knap 100 km. Første gang jeg skulle med, blev jeg sendt sammen med cyklen til Skjern med tog. Så var de første 40 km. klaret. Desværre ankom mor på grund af modvind senere end mig, men D.S.B. personalet tog sig godt af mig. Jeg tror vi overnattede hos den anden af mors søstre. Dertil var der kun ca. 40 km. fra Skjern og jeg var måske kun en 8-9 år gammel. Under og efter krigen købte mor en del tøj af en omrejsende kludehandler. Hun var langt ude i familien med ham. Han boede på Herning egnen og købte sokker, undertøj, sengetøj m.m. billigt på tekstilfabrikkerne, læssede det på sin cykel og cyklede rundt i hele Vestjylland med det. Det var utroligt, at se ham komme med en 4-5 store tøjbylter bundet fast foran og bag på cyklen. Nogle gange tog han toget et stykke vej, fordi modvinden var for hård. Han havde faste kunder. En del var han i familie med, og en del var han gode venner med, så han vidste altid, hvor han kunne overnatte. Til gengæld fik de tøjet ekstra billigt. Det er ikke så underligt, at han var så tynd og senet, som man aldrig ser i dag. Han må jo have cyklet flere tusinde kilometer om året, og når han ikke var fremme ved salgsstederne, bogstavelig taget har levet af vand og brød.

En fortælling fra bilens barndom

Af Kurt Vig Nielsen, Varde

Ansgar Nielsen, blev født på "Skomagergården" i Adsbøl i Strellev i 1895. I 1917/18 fik han som den første i Strellev sogn en bil, og kørte i ca. 7 år som lillebilvognmand. Samtidig blev han også kørelærer. Kort før sin død i 1981 fortalte han om sin tid som lillebilvognmand og kørelærer til Jens Møller Jensen, Ølgod. Samtalen blev optaget på bånd, som nu ligger på Byhistorisk Arkiv i Ølgod. Med tilladelse fra arkivet, har jeg lånt båndet. I genfortællingen som bringes med venlig tilladelse fra Ansgars familie, har jeg forsøgt at bruge Ansgars egne ord.

Fortællingen begynder, da Ansgar var 1 1/2 år gammel. Han faldt over et dørtræ og slog sit højre knæ. Der gik benedder i såret. En juleaften kørte hans forældre ham i hestevogn til sygehuset i Varde, hvor han lå i 1 1/2 år. Fordi han var så lille tog en sygeplejerske ham med i seng om aftenen, selvom det var helt ulovligt. På sygehuset havde de knæet skilt ad. Men knæet ville ikke heles. Ansgar kom til "den kloge kone" i Hodde. Hun havde hans knæ i sæbe bad en time hver dag, ligesom hun smurte det i salve. Knæet helede. Sygeplejerskerne kom ud for at se til ham. De forstod ikke hvordan det havde kunnet lade sig gøre for "den kloge kone", at få benet i orden – men benet blev stift. Det første år af skolegangen var han hjemme. Han kunne ikke gå til skole. Men så blev han kørt til skole af hans bror og en kammerat, som havde en lille vogn, som de kørte ham i.

Benet var også anledning til, at han blev lillebilvognmand og senere kørerlærer. Kørekortet fik han 1917/18 efter 1 1/2 times kørsel hos motorsagkyndig Bruun i Esbjerg. Ansgar var bange for, at det måske ville blive et problem med det stive ben. Bilen havde 6 fremad og 4 bakgear. Det kneb for ham at finde gearene, men Bruun sagde, skidt

med det, og så var det overstået. Den første bil var en Ford, som han købte hos Lykke Madsen i Varde. Det var den første bil i Strellev sogn. Hans bror var med, da han hentede bilen i Varde. Han skældte ud hele vejen hjem for det kneb at holde bilen på vejen. Men det gik. Dagen efter var han en tur i Ikast og det hjalp. Hans mor var meget bekymret og græd over det, da han begyndte at køre bil. Det var jo en stor maskine. Hun var også bange for, at han som lillebilvognmand skulle komme til drikkeri. Han kom jo ud til så mange gilder. Og der blev altid sat bajer ud til chaufføren. Men Ansgar sagde til hende, at det med at drikke var ligesom folk selv er, og han drak ikke spiritus. Ansgar boede hjemme. Hans forældre havde ikke telefon, men han havde fået lov til, at folk som havde brug for ham, måtte ringe til naboen Jens Øllgård. Så tog han mod besked.

Ansgar havde mange lange ture til Vejle og Århus. Bl.a. kørte han til brugsforeningsmøde i Århus med formanden for brugsforeningen i Ølgod, Gammelby samt uddeler Nørgård fra Horne. Efter genforeningen i 1920 havde han mange ture til Sønderjylland. En sommer var han i Sønderborg 21 gange. En tur til Sønderborg kostede 260 kr., ca. 1 kr. pr. km En sommer kørte han til ungskuet i Haderslev. Han havde bilen fyldt derned, hvorefter han kørte kaper-kørsel mellem banegården og dyrskuepladsen. Det var noget som gav penge. Herefter kørte han hjem om natten. Det skulle han ikke have gjort. Han sov derefter i 3 døgn. De kunne ikke vække ham og havde bud efter doktor Andresen fra Ølgod. En af hans kunder var handelsrejsende Jens Towt (Toft). Han kom med toget til Ølgod, hvor han indlogerede sig på Hotel Ølgod. Jens Towt vejede sine knap 300 pund. Han kunne sætte 2 ænder til livs til middag. Ansgar kørte for ham 14 dage i træk. Ansgar skulle bære hans kufferter både ud og ind. Når han kom ind, skulle han se efter en stol til ham at sidde på. Derefter skulle Jens Towt hjælpes ind fra bilen. Men han kunne sælge. Så sad han på sin stol og tog imod bestilling. En meget gemytlig mand, som det var en oplevelse at køre med. Ofte kørte han også med gamle Jens Peder Post. Engang kunne han ikke køre, fordi han havde en anden tur før, hvortil Jens Peder sagde: "Ja, men, så venter vi bare til næste dag". Engang kørte Ansgar til Lunde med nogen. Mændene spillede kort, men konerne manglede en kortspiller. De kom så ud og spurgte, om han ville spille med. Ansgar spillede ellers ikke kort, men gik alligevel

med. De spillede mausel. De tampede ham for 60 kroner. Han fik 40 kroner for turen. Siden spillede han aldrig kort. Han var blevet doktoreret. Det var Kræ Smé i Strellevs ide, at han skulle være kørelærer. Kræ Smé snakkede med politimesteren, og så kom der en skrivelse, at Ansgar kunne begynde som kørelærer. Han skulle ikke aflægge nogen prøve. Bilen blev indrettet til skolevogn med et ekstra sæt pedaler. Det var folk, som stod for at anskaffe en bil, som lærte at køre bil. Et år havde han 12 elever alene i Strellev. Det var mange. Han havde også en del elever fra Ølgod og Horne. Det kostede 110-120 kr. at få et kørekort, alt efter hvor let de havde ved det. Køreprøven blev aflagt hos de 2 motorsagkyndige, Bruun i Esbjerg og Jakobsen i Skjern kredsen.

I begyndelsen var der ikke megen biltrafik, og når en bil mødte et hestekøretøj, og kusken gjorde tegn, skulle bilens fører bringe bilen til standsning indtil hestekøretøjet var kommet forbi. De værste til at vinke var mælkekuskene, som lang tid før vinkede med både arme og ben. Ligeledes skulle der også tilladelse til, hvis bilen skulle køre i andre kommuner end hjemkommunen. Der kom også en ny slags politibetjente, færdselsbetjentene. Da de kom på vejene, oplevede Ansgar en gang at blive stoppet hele 2 gange samme dag. (Den første færdselslov i Danmark blev indført i 1923) Ansgar skiftede bil hvert andet år. Han handlede altid med Lykke Madsen i Varde. Flere af bilerne hentede han selv i København. Ansgar kørte lillebil i ca. 7 år. Han fortæller om tiden, at for et ungt menneske var det meget interessant, man kom jo ud og fik meget at se. Pladerne til skolevognen overtog Viggo Slot i Ølgod.

Ved giftermålet med Berna Christensen fra Malle i 1929 købte de "Vadgård" i Bounum. Gårdens korthornsbesætning blev ramt af sygdommen kalvekastning. Efter at stalden var blevet rengjort med klorkalk og saltsyre og havde stået tom i godt et år, købte han en ny besætning af hollænder-køer hos Kloppenborg Skrumsager i Sønderjylland, som selv hentede dyrene i Holland. Ansgar var således en af de første som indførte hollænder-køer til egnen. Senere købte han 17 tyre hos ham. Under krigen cyklede han til Sønderjylland, når han skulle handle. Med sit stive ben klarede han turene på cykel med kun en pedal. Ansgar kørte bil uden uheld i 61 år. Efter et uheld, hvor han uden skyld blev påkørt af en bil i lyskrydset ved Falck i Varde, ville

han ikke mere og bilen blev solgt. Men han savnede den meget. I 1970 overtog sønnen Johannes "Vadgård". Berna og Ansgar købte hus på Solvangen i Horne. Ansgar døde i 1981. I 1994 flyttede Berna på Hornelund. Hun døde i efteråret 2001 kort før hendes 98 års fødselsdag.

Ansgar Nielsen med en af sine sidste biler. Ford Vedette (V8).

En lystfiskers erindring fra Varde å

Af Henry Andersen, Varde

Det er nytårsdag 1946 og Johan og mange af Vardes lystfiskere er ude, for første gang efter fredningen. Varde å har et stort optræk af "Grønlændere". Det er unge havørreder der for første gang trækker fra havet, og op i åen. Så når man dengang stod på viadukten, kunne man se hvor mange der fiskede øst for byen, og samtidig se dem der fiskede vest for byen. Johan var heldig, han fik en stor laks, lidt opstrøms for læge Nordentofts have. Det gibbede lidt i én, når man ser sådan en stor laks.

Så jeg tog beslutningen, og meldte mig ind i Varde sportsfiskerforening. Det kostede den formidable sum af 25 kroner om året. Dengang var der ikke junior eller senior fiskekort. Jeg skulle nu gøre mine erfaringer og iagttagelser. Jeg ville begynde vest for byen, nærmere bestemt "den røde gård" et af de gode steder, hvor en kendt og berømt "høl" ofte husede en af de store laks.

Mange år senere skulle foreningen miste dette dejlige stykke af åen, vel en halv kilometer. Det skyldes et par meget ubetænksomme medlemmer af bestyrelsen. De havde sat deres fiskestænger op af ladens gavl, for at går op til bonden og få en sludder. Hvor ubetænksom har man lov til at være. For det er utilgivelig, at kroge med madding, som var frit fremme, så to høner havde spist krogene, og lavede en voldsom støj. Bonden der ellers var en flink mand, blev forståeligt ophidset og forbød samtlige medlemmer af foreningen adgang. Det gælder den dag i dag.

Jeg går ned til "æ stur høl" der ligger skråt nede for gården. I sådan et høl går strømmen i ring, og der er meget dybt. Dengang var Varde å nærmest helt sterilt, der var meget lidt plantevækst. Så jeg kunne se gennem det klare vand. Det var ellers ikke almindeligt, for i Varde å udfældes der jern, der ruster så bunden er rødbrun, men ikke her. Senere går jeg langs åen. På grund af vinteren og at det er østenvind, er der lavt vandstand. På en strækning kan jeg direkte gå på bunden,

lige under brinken. Her er mange muslingeskaller og flotte kulørte sten. Dengang var der ikke nogle alger, eller blød bund. Jeg cyklede derefter øst for Varde, op til Vagtborg, for at komme til den kendte bonde, der hed Jeppe. Både stedet og bonden er et besøg værd. Her kan man blive færget over åen, i en stor hollandsk pram, ved hjælp af snoretræk.

Jeg glemmer ikke synet af Jeppes gårdsplads. For midt på den stod sportsfiskerforeningens senere formand, malermester Spånhedens store motorcykel med sidevogn. Det var en stor Indian Skout. Men det kunne også være en Harley Davidson, for han ejede dem begge. Så var der svenskedrengene, dengang var de vel 35-40 år, de havde også motorcykler. Men resten af køretøjerne bestod af 20 rustne cykler, der ikke var meget værd.

Jeg gik op ad åen til "Bees hus svinget" et meget berømt laksested. Her var rigtig mange lystfiskere. Jeg tror der har været 10-12 mand. Jeg var den yngste. Bemærk lige, dengang fiskede man på nordsiden, det modsatte af, hvad man gør i dag. De var samlet her for i social samvær, at spise deres mellemmadder. Dengang gik alle med store meis rygsække. For dengang varede fisketuren som regel hele dagen.

I sådan en forsamling, var der et par gode fortællere. Som nu Würfel junior der var blikkenslagermester. Han kunne efterligne stemmer og mime. Her går det ud over den kendte og til tider noget knarvorne Chr. Lange og slår ud med armene: Her er så gu´ ingen fisk, gå du hellere langt nedad. Når så Würfel rammer tonelejet og mimer, så man ser Chr. Lange foran sig, skraldgriner hele flokken. For det er velkendt, at Lange vil have åen for sig selv. Jeg har talt med Oluf, der var Langes arbejdsgiver, at Lange var en dygtig bødker, og havde vist nogle af de største laks på værkstedet. Men at Lange også havde et hidsig temperament der godt kunne "koge over" Jeg kan selv huske en episode nede fra Varde havn. Hvor Chr. Lange blev smidt i havnen for at køle af.

Det blev for mig til mange fisketure. På en af dem blev jeg noget så forskrækket. Jeg var taget vest for byen. Mellem Elkjærhøj og højspændingsmasterne. Her strækker engene milevidt, så det tager lang tid at gå over engen, for at komme til åen. Den eneste lyd sådan en sommermorgen, kommer fra en malkekompressor over fra Vibæk, men der er vist halvanden kilometer i luftlinje. Jeg havde en hørelse, så jeg næsten kunne høre græsset gro. Her er de meget stor sving, og hvis heldet er med én, kan man se en laks eller havørred springe. Jeg

tager nu herned, for med let spinne udstyr, at fange aborre, som der er mange af. Jeg er absolut alene her i engene, for jeg har lige rejst mig op, og har forvisset mig, at jeg er alene. Jeg er bare så opslugt af fiskeriet, da aborrerne bider på hele tiden. Pludselig mærker jeg noget tungt varmt og vådt, presse fra skulderne og op i nakken. Jeg sad på hug, og var på nippet til at ryge ud i åen. Jeg blev så chokeret, at jeg næsten var lammet, hvordan var det mulig? Stor var min overraskelse, da jeg vendte mig om. Der stod en stor stud, der åbenbart lige havde været på stald, og derfor var kælen!

Søndagen efter var jeg med Johan. Han går direkte over de bløde enge. Det havde jeg ikke turdet, og var i stedet gået langs en stor grøft. Pludselig siger Johan: Vil du have en vippetur? Jeg skulle bare blive stående der midt i engen. Johan går 10 m væk. Til min store undren begynder Johan, at hoppe højt op i luften, og omkring ham bølger engen langt væk. Da den første bølge nåede mig, fik jeg mig en ufrivillig hoppetur. Det var som om vi hoppede på hver vores trampolin. Vejret var fantastisk. Det var årets første tropen at, det vil sige at temperaturen, ikke var under 20 grader. Vi var stået op da det var halv mørkt. Nu ser vi solen som en glødende kugle hæve sig over engene.

Johan vælger at gå strækningen op til Elkjærhøj. Så jeg går ned til højspændingsmasten. Vi aftaler at bytte plads ved 6 tiden om morgenen. Da vi mødtes igen, var Johan blevet godt varm. Dels var han ret høj, og meget lys i huden, så han mærkede den direkte sol som en varmepude. Jeg derimod befandt mig som en fisk i vandet. Jeg glæder mig til at bytte. Så kom jeg op til mit gode sted med aborrerne. Jeg stod og riggede, en lille meps spinner til. I det samme kiggede jeg op ad åen, jeg kunne se mere end 150 meter. Hvorefter åen runder meget, lige før Elkjærhøj. Helt oppe ved rundingen, midt i åen sprang pludselig en meter stor laks. Et øjeblik troede jeg næster at laksen hang fast i luften, som en fatamorgana. Men det efterfølgende plask, var ikke til at tage fejl af. Det lød som en kalv der sprang i vandet. Jeg nærmest løb derop, og den næste time prøvede jeg samtlige spindere og blinkere, men uden resultat. Jeg besluttede et sidste kast. Derpå fik jeg bundbid, det var da ærgerlig, men så begyndte "bunden" at bevæge sig, og så måtte jeg i stærk trav følge efter fisken. Ved Elkjærhøj sprang den, og jeg kunne se, at det var en blank laks, jeg havde på. Men også at den var kroget i den store rygfinne. Under udløbet havde

jeg slået fingrene på hjulet, der løb rundt med en rasende fart. Jeg var ved at brænde hånden af friktionsvarmen, for jeg kunne simpelthen ikke holde laksen. Til sidst fik jeg strandet den på en lavvandet banke, og fik den bjærget op i engen. I det samme kom Johan, vi nød synet af laksen. Johan havde set den sidste gang, han var derude, og iagttaget laksens standplads. Da vi kom hjem, blev den vejet oppe hos Hans Hansen. Den vejede 8 og en halv kilo. Chr. Lange var også i huset, og knarvorne som han var vrissede han: Det er ikke en rigtig Vardelaks. Ikke om han ville uddybe det! Jeg tog øjeblikkelig ned til Spånheden, og blev fotograferet. Er det ikke en rigtig laks! og hvorfor siger Lange at den ikke er det? Det skal jeg sige dig, Henry: Chr. Lange er misundelig, og for ham er alle laks under 10 kilo ikke rigtig Vardelaks. Men den er nu alligevel, hvad jeg forstår ved en rigtig laks.

Lørdag eftermiddag skulle jeg op til Beeshus svinget, for der var sidste søndag kroget 3 laks, men kun én kom op. Det var malermester Chr. Sørensen, der fik den. Den ene der blev tabt, var fanget af Harry Jensen. Han blev hånet af Chr. Lange, der stod på den anden bred. Hans kommentar var: Han tror (Harry) at han kan hive laksen op, som om det var på en sliske! Laksen sagde goddag og farvel, ved at ryste på hovedet, så blinken fløj af. Den 3. laks blev taget af Oskar Falk. Det er Oskar, der fortæller mig hvordan det gik til: Jeg stod på min faste plads og kastede en stor krog med orm, og ventede bare på at laksen skulle spise, for så skal man være på stedet. Laksen tog krogen, sejlede ellers af. Jeg holdt den hårdt, og pludselig var laksen væk, og jeg hev krogen ind. Den var rettet helt ud, og tilføjede, den var "lige som en søm"

Derefter berettede Oskar, om den sidste laks han fik bjærget. Man skal passe på den store laks, for de er godt nok snu. Kan du tænke dig, den styrede ned mod den eneste pæl, for at svømme rundt om pælen, og så rive sig løs. De kan også benytte samme metode ved de store Al klumper, som er her på bunden af Beeshus svinget. Jeg står jo lige ved siden af Oskar, og får bid. Det er bare en stor perlemusling. Jeg prøvede med kniven at åbne skallerne fra hinanden. Lad mig, siger Oskar. Han presser tommelfingrene i kanten, og med en svag lyd er muslingen åben. Det er ingen andre, der kan gøre Oskar det efter. Oskar lader prøvende tommelen glide over muslingen. Der er ingen perle i, bedre held næste gang er hans kommentar. Oskar har åbnet i

hundredvis af muslinger, og har også fundet perler. Men det var mest dengang, de foretog en regulering af åen.

Den næste laks Oskar fangede, har jeg hørt om af mor ved middagsbordet. Mor havde været oppe i byen og udenfor isenkræmmer Blinkenberg i Storegade, der stod Oskar. Stolt viste han hans nyfangede laks frem. Der var en mindre forsamling af tilskuerne. Hvor stor var laksen, spørger jeg mor! Ja, halen var bundet til cyklestyret, og så nåede laksen ned til gaden, så den var over 1 meter lang, siger mor, og tilføjer, man kunne rigtig se på Oskar, hvor stolt han var over fangsten.

Det var i grunden kort tid, der blev fisket efter laks. Fra midten af marts, til udgangen af april. For så at fiske gedder fra 1 maj. Jeg møder Oskar oppe i Aborrebugten i Karlsgårde sø. Med julelys i øjnene fortæller Oskar, at der svømmer en kæmpe gedde her. Først fangede Oskar en gedde på 3 kilo, og medens han haler ind, kommer kæmpegedden, og prøver at sluge Oskars gedde. Det mislykkede dog, men Oskar er fast besluttet, han vil fange den store gedde. Jeg ser i Oskars rygsæk, hans store udvalg af blinkere, nogle er kæmpestore, der er en stor wobler, der er firleddet. Det er den største wobler jeg nogensinde har set.

Der går 3 måneder. Jeg er på cykle, og kører ned af skrænten til Skonager å. Dengang gik åen i store slyng, med vandet helt oppe, ja, næsten oppe i engen. Hvad ser jeg! Jo det er Oskar og hans kone Anne, der har slået sig ned, hvor åen har facon som en krog. De vinker mig an, om jeg ikke vil have en kop kaffe med. Jo, det vil jeg godt, også for at få en sludder med Oskar. Hvor Oskar er, der er der også gode nyheder! Stolt viser Oskar den nyligt fanget, meget flotte bækørred på næsten 2 kilo. Jeg spørger: Hvad tog du den på! På flue siger Oskar, det er ideelt fluefiskevand, og man ved aldrig hvad der bider på, for her er også havørreder og laks. Sig mig Oskar! Hvad blev der af den kæmpe gedde, du havde på 1. maj, oppe i Karlsgårde sø! Det er sjovt at du spørger, siger Oskar for jeg ville fange den, så jeg måtte derop flere gange. Ved du hvad jeg fangede den på! På den alle mindste spinner, hvem skulle have troet det!

Jeg husker også Skonager å med dens enge, hvor høstakke stod tæt i juni måned. Nogle år senere, det er vel 50 år siden, kom Hedeselskabet til Skonager og regulerede åen til en kanal, der snart efter var fuld af okkervand med fiskedød til følge. For hvis skyld skulle åen reguleres og ødelægges! Engen er siden reguleringen, aldrig blevet kul-

tiveret, ligesom der heller ikke er set en høstak siden. For hvis skyld er ådalen blevet ødelagt?

I Beeshus svinget, der hvor hedebakken går ned, havde Johan en af de rigtig store laks på. Han havde fisket hele morgenen, uden at fange noget. Solen står højt og det er blevet varmt, så Johan smider snøren langt ud i åen, og ligger sig til at sove. Imens har en laks bidt sig på, og trækker alt snøren af hjulet, og slæber af med stangen. Da vågner Johan, og fanger stangen. I det næste sekund, er alt snøren i luften, for langt nede ad åen springer laksen, og snøren brister. Et par dage efter bliver laksen fundet død.

En dag bliver Spånheden meget omtalt. Han havde lige fanget en stor laks, og kører den hjem i fryseren. Jamen, det kan være, at der er 2 laks. Så op på motorcyklen, og kort efter fanger han laks nr. 2. Hvem har ikke set billedet af Spånheden med de 2 fine og lige store laks. Der kommer mange turister og løser fiskekort. Ja, der kom en hel rutebil, fuld af lystfiskere fra Odense. Det var Chr. Lange meget fortørnet over. Han fik nu ellers hans part. Han fablede meget om, at før i tiden, da åen havde alle de store sving, dengang siger Lange: Dengang var strømmen meget mere rolig, og man kunne dyppe agnen i åens huller. Nu om dage, skal der et helt tatlod til, og man skal løbe efter proppen. Han havde en stor indsigt i laksens biologi. Da laksetrappen ved Karlsgårde skulle anlægges, ville biologerne også have viden fra de lokale fiskere, for der var penge nok til formålet. Lange henvendte sig til en biolog Chr. Lottrup Andersen og sagde, at den trappe, var ikke noget værd, da smolten – ungfiskene ikke kunne gå ned eller ikke ville gå i bunden af trappen. Det var imod deres natur, for smolten følger overfladen! Han begrundede det med en hændelse ved Jested mølle i hans unge dage. Der havde længe været stor pres på dæmningen, og vandet steg og steg, trods åbne stigborde. Over dæmningen var der flere hundrede havørreder og laks, der ventede på at gå ned. Det skete først, i det sekund da vandet løb over dæmningen, men så tog det bare 2 minutter, før alle fiskene var kommet over. Lange blev ikke hørt, men han fik ret. Der skulle gå et halvt hundrede år, før fejlen blev rettet

En dag fiskede jeg med 6-7 kendte Varde fiskere i stykket ved Gellerupholm. I 3 timer blev der ikke fanget noget. Så skete det mærkelige, at i løbet af en halv time, får vi alle en havørred på. Det var ikke det store

vi fangede, men de såkaldte Grønlændere, en fin fisk. Til gengæld nettede jeg malermester Andersen, Nygade, hans store havørred på over 9 kilo. Hvad han belønnede mig ved at invitere mig til hans fødselsdag.

En dag inviterer Harry Jensen mig på en tur i hans fine motorbåd. På hjemturen ville vi prøve lykken, efter gedder i blindåen ved kalkovnen. Harry og jeg benyttede en krokodillespinner med en død skalle på. Mærkelig nok gav det ingenting. Til slut frigjorde Harry agnen og kylede den tilbage i åen. Der hvor vi lige havde fisket. Der lød et mægtig plask, og en kæmpe stor gedde tog den frigjorte agn. Harry var ærgerlig, og inviterede mig den følgende dag op til Meyer i Sig. Der ville vi fange regnbueørreder. De næste 2 dage står i stærk kontrast til hinanden. Vi gennemtravede Sig å, helt op til Nørholm skel, uden at fange det mindste. Dog observerede jeg mangen et glimt i vandet, selv om det var langt nede. Jeg var overbevist om at det var fisk der slog efter agnen. Harry viste mig, hvor han i sin tid havde fanget den største laks. Et naturlig stryg, med grus, lige der hvor der i dag er dæmning.

Den næste dag ville Harry ikke med. Jeg tog af sted til en forrygende dag med det største udbytte. Jeg placerede mig hvor åen og kanalen løber sammen. Der havde bunden et niveauforskel på 25 cm. Det er vigtigt, for lige i renden stod ørrederne i læ. Bare snøren var 40 centimeter ved siden af, ja så så man bare et glimt, og så ikke mere. I løbet af 2 timer havde jeg 8 flotte ørreder. Derefter kom Lange. Jeg vidste godt at han ville op til hullerne under træerne, oppe ved Nørholm. Jeg havde luret ham. Jeg gemte fangsten under rygsækken, for man vidste aldrig! Nå, fanger du noget? Jeg var nødt til at sige, ja nogle stykker. Joh siger Lange belærende. Man kan vel altid fylde en stegepande med småørreder. Men her duer det ikke, og væk var han.

En time senere kom arkitekt Bundsgård. Han kommer meget i værkstedet, og er også lystfisker, men fanger sjældent noget, men vi har ofte fisket sammen. Nu ville jeg tage fusen på ham. Jeg monterede en ekstra krog på. Idet jeg påstår, at jeg sagtens kan fange 2 fisk ad gangen. Jeg viser ham først de fisk jeg har fanget. Nu skal jeg bare kaste nøjagtig, og vupti og stangen bøjer helt sammen, idet jeg svinger 2 ørreder foran Bundsgårds fødder.

Han havde ingen grej med. Sandt at sige, var han taget herop, for bare at se til mig. Jeg overlader ham stangen den næste halve time, men da han ikke kender åen, får han ikke engang bid. Nej, Henry, jeg

tror ikke på det, hvis du ikke gør det igen. Jeg gør et langt kast øverst i niveauet. Så langt kunne Bundsgård end ikke kaste, og på ny 2 ørreder, et nyt kast i den modsatte ende af strømrenden, og jeg får en ørred på 3 pund. Det var den rene opvisning. Jeg benyttede mig af hans tilbud, at han ville køre fangsten hjem, så måtte han tage den største. Ialt blev det til 34 pæne regnbueørreder.

På mange fisketure var jeg med Bundsgård. Han stillede altid bil til rådighed, en lille Fiat 500. Jeg kan huske, at vi kørte ad en sandet markvej ved Hyllerslev. Det kunne den lille Fiat ikke klare. Gode råd var dyre. Bundsgård kigger søgende på mig. Du er stærk Henry! Sammen kan vi løfte Fiatten over i kornmarken. Det var hårdt, men det lykkedes.

På en af de første ture med Bundsgård, lærte jeg hans temperament at kende. Vi fiskede i det nedre løb af Sig å. Et sted hvor åsvinget slutter, og åen er smal og dyb. Lige stedet for en laks. Jeg får bid, et underligt bid. Jeg mærker vægten af fisken, og ormen er helt oppe på linen. Nyt forsøg og samme resultat. Bundsgård står og ser helt syg ud efter at prøve lykken. Da han sjældent fanger noget, overlader jeg fisken til ham. Jeg går derfra, og hen i selve svinget, hvorfra jeg kan se Bundsgård. Der går et kvarter, så ser jeg Bundsgårds fiskestang krumme voldsomt, og en stor blank fisk, bliver hevet op og ligger og spræller på brinken. Et øjeblik kiggede Bundsgård på den blanke fisk, der nok vejede et stykke på den gode side af 2 kilo. Stor var min forbavselse, at Bundsgård hoppede højt i vejret, og med samlede fødder, hopper ned og kvaser fisken. Jeg skyndte mig derhen. Er manden blevet skør!

Bundsgård troede i den grad, at det endelig var en blank laks, han havde fået. Hans skuffelse var så stor, at det måtte gå ud over fisken, da det viser sig, at det bare var en stor Brasen. En slags skidtfisk som kun hønsene ville spise.

Evigt ejes kun mindet om det tabte, og så havde jeg den ikke engang på krogen. En tidlig sommermorgen, hvor græsset er fuld af dugdråber. Jeg kan se at 2 personer har været her før, på denne tidlige morgen, for deres fodaftryk har trådt duggen væk. Jeg når op til det "store høl" åen er så klar, at jeg kan se lige igennem vandet, lige ned til bunden. Især nu hvor solen kaster min skygge langt ud i høllet. Alene det at gå ude i naturen, i denne herlige sommermorgen, er alle anstrengelserne værd. Jeg fanger blot en lille ørred. Den er for stor til madding. Så jeg skærer den midt over, og sætter den i min

krokodillespinner. Et langt kast og maddingen hvirvler rundt i det klare vand. Hvad er det! Kan en fisk virkelig være så stor. For det var en gedde, der nærmede sig. Jeg har bestemt aldrig set en gedde der var større! Skulle jeg rulle langsomt eller hurtigt ind! Jeg vælger at rulle hurtigt ind. Det var godt, for gedden slår, som i slowmotion et slag med halen, og svømmer efter agnen. Forgæves prøver jeg at øge hastigheden. Det er som i en konkurrence. Lige som gedden skal til at sluge agnen, glider denne ind i min skygge, der står knivskarp i vandet. Hvor ærgelig at se at gedden, på et sekund står stille, for så med et lille slag med halen, at svømme væk.

Så fik jeg mere ud af en tur med Harry og hans bror Charles. De havde bil, og turen gik til Skjern å. Nærmere bestemt øst for Borris, ved Ahler gårde. Harry og Charles var drevne lystfiskere, og de fik også hver en havørred. Jeg derimod havde det uheld, at miste mit armbåndsur. Den havde meget stor affektionsværdi for mig, da det havde været mors ur, hun havde fået det af den Sønderjydske fond. Jeg gik strækningen minutiøs igennem, men det var håbløs, i det megen græs der var på engen. For dog at prøve at fiske, smed jeg snøren ud hvor åen er smal og dyb. Jeg får næsten med det samme et kraftig hug. Fisken tager et langt udløb, op ad åen. Hvor heldigt! For der nede hvor den bed på, havde det været umuligt at lande den. Det blev Harry, der i et snuptag, hev laksen op på engen. Ikke nogen stor laks, men det man kalder en flot sommerlaks. Igen spørgsmålet! Hvor heldig kan man have lov til at være? Ikke blot havde jeg fanget en laks, men lige der ved laksens hoved, der i græsset lå det tabte armbåndsur. Hvilken lettelse! Hvilken følelse! Tænk at så markante begivenheder på en gang. Jeg lovede mig selv, at jeg vil købe et andet ur. Jeg ville ikke risikere at miste uret igen.

Det må have været i juni. Det var tidligt den morgen, for jeg ville se solen stå op, når jeg gik over engene ned til åen. Det er den eneste morgen, hvor jeg oplevede en kraftig tordenbyge. Det regnede så stærkt, at jeg kravlede ned i en bæk, der lå et stykke ned i terrænet, og tager en poncho over hovedet. Lidt efter stilner regnen af. Da jeg stikker hovedet op, så jeg kan se ud over engene, ser jeg små tågebanker, der er opstået af den varme tordenvand. Ikke 50 meter fra mig står en kronhjort, ved siden af et pigtrådshegn, og den havde ikke opdaget mig. Den havde lige løftet hovedet, uden at tage tilløb sprang

den over pigtrådet, det så næsten ud som om den svævede over, og forsvandt ind i en tågebanke. Jeg fik en fin sommerlaks på lidt over 5 kilo. Da min cykel stod helt oppe ved Rabæks bro, begyndte jeg at gå, for der var en bid vej. Da jeg kommer frem, der hvor Karlsgårde kanal løber ud i Varde å kom der 3 fremmede lystfiskere gående imod mig. Jeg slænger rygsækken i græsset, og lægger ponshoen ovenpå, så ingen kan se fisken. Jeg begynder at kaste, da de siger: Goddav er der nogen fisk her? Det mente jeg jo nok der var! Ja, vi er 3 tekstilfabrikanter fra Herning, og vi har lige været 8 dage i Lærdalen i Norge, og har ingen fisk fået. Så hørte vi deroppe, at der var taget laks i Varde å, så vi er taget lige hertil. Jeg er nysgerrig, da de pakker deres fine grej ud. Det var rigtige "Hardy" fiskestænger, meget kostbare. Stolt viser den ene mig, hans nyerhvervede "Siltex" fiskehjul. Den er så viselig indrettet, at når man kaster, og skubber til en knob, så sørger hjulet for, at der ikke kommer overløb. Da han havde gjort nogle kast, tilbød han mig, at jeg måtte prøve hans fine fiskestang! Det forbavsende for mig var, at der kom ikke noget overløb, selv om jeg lagde pres på, og så kunne jeg kaste dobbelt så langt, som med min gamle bambusstang. Jeg følte mig beæret, at jeg måtte prøve hans fine stang, som var noget af en oplevelse. Derfor bad jeg ham, at flytte min poncho. Han så noget forbavset på mig, og gik derhen. Så kom der et langt fløjt fra ham. Kom her hen venner, så skal i se laks. Her har vi kostbart grej, og tager til Norge og fanger ingenting. Men en Varde dreng med en gammel bambusstang, går bare ned til åen og fanger en!

Jeg vil nævne Johan igen! Johan og Karen bor over os som lejere, med deres 3 børn, så vi havde god kontakt med hinanden. Jeg har været med på utallige ture med Chevrolinen, en 2 personers chevrolet med svigermor bagklap. På langtur tog vi til Skjern å. Enten ved Borris eller Sønder Felding/Clasonborg. Det var dejlige ture at have i erindringen.

Jeg kan ellers godt huske Johans første tur, efter de var flyttet ind oven på os. Jeg har vel været 10 år, og var ikke med på turen. Den sidste nyhed var, at de første laks var kommet op, og alle voksne lystfiskere var ude. Dengang var det ikke så velset at voksne fiskede, de blev sat i bås med døgenigte og dagdrivere. Det var også en måde at slippe for arbejdet. Men her i Varde, var der en flok der var bidt af "en gal laks". Efter at Johan var taget af sted, blæste det op, og vandet steg i åen, og så begyndte det at regne. Karen mente nu nok at Johan kom

hjem til middag, når nu det var sådan en herrens vejr. Det regnede hele eftermiddagen. Ad omveje får vi at vide, at flere af lystfiskerne her fra Sønder Varde var ude, og heller ikke var kommet hjem. Endelig hen under aftenen stilnede uvejret af. Karen var meget nervøs for Johan. Det havde hun ingen grund til, for da han dukkede op, sagde han bare: Det var ikke til at fiske i sådan et vejr, så vi var taget på den nærliggende Skonager kro og havde spillet kort og fået "manne smo swot".

Den første tur Johan havde mig med på, gik en forårsdag til Linding å. Jeg husker bedst turen, for de mange fugle. Bekkasinen trommede i luften, viberne skreg: viuv viuv vil du it" og over det hele, den alle steds værende Lærke, hvis triller fyldte luften. Mange år senere har jeg været med de første, der elektrofiskede denne strækning. Ud over 2 store laks, var der op imod 4-500 store Stallinger i åen. Mærkeligt nok fiskede man dengang, sjældent efter Stallinger. Onkel Kaj har fortalt mig, at da han var Vardedreng, kunne de fiske Stallinger i Varde havn. Tilbage til Linding å. Det blev lidt af en nostalgisk tur. Lidt senere var vi oppe ved Yderik. Her måtte vi kun fiske på Antons stykke. Der hvor åen løber parallelt med skovstien, mødte vi et par gamle mennesker, der havde levet hele deres liv her i Yderik. Nu fik jeg forklaret, at de 100 meter langs skoven, havde før i tiden været et stor stryg, hvor laksen gydede og rodede i grusdyngerne, for så at drive ned i det store høl efter anstrengelserne. Den gamle sagde: Her hentede de lokale bønder deres laks, med en lyster. Vi tog aldrig mere end hvad vi skulle spise. Der kunne godt stå 10-12 store laks i "æ høl" der ventede på, at det blev deres tur, til at gyde oppe i stryget.

Senere var vi oven for Horne by. Her er åen ikke stort bredere, end jeg kan springe over den. Desværre havde Hedeselskabet lige været her, og forandre de store sving, til en kanal, med et par styrt. Mismodigt siger jeg til Johan, der er ved at pakke sammen. Her er da ingen fisk! Vil du gerne se fisk, siger Johan, så hop over åen, og stil dig ud på brinken og se. Derefter samlede Johan atter stangen, og med den lange stang, pirrede han ind under brinken. Øjeblikkelig jog 3-4 store fisk ud fra brinken. Halløjsa det havde jeg ikke ventet.

Naturlæge Nielsen i Varde. Hvad havde han med fiskeri eller læge at gøre. Måske lidt, måske meget, prøv selv at dømme. Nielsen rejste fra Varde i slutningen af 1940´erne. Efter en retsag og meget omtale. Var han en kvaksalver! Nej, det kan man ikke sige. Men at han var et

usædvanligt menneske, det vil mange skrive under på: Han var en mand med stor udstråling, som man siger, og så helbredte han med noget så usædvanligt som vand, vat og røde streger. Han havde stor søgning, enddog meget stor søgning. De kom fra hele amtet, endog også fra naboamtet. Den slags trolddomskunster kunne politi og lægere ikke sidde overhørig, og startede en proces mod Nielsen. Han ville som anklaget, selv stå for forsvaret. Han lavede en smalfilm-optagelse af sin praksis, og forklarede at han aldrig havde lovet mere, end han kunne stå ved. At han brugte harmløse røde streger, til at synliggøre området, og så almindelig vand og vat. Nielsen forklarede, at han aldrig havde annonceret om sit arbejde, eller krævet penge for en behandling. Men som han også sagde: Nogle var så taknemlig for behandlingen at de ville betale. Det fik de så lov til, uden at jeg vidste hvor meget. De måtte dumpe penge i krukken ved vinduet. Men jeg har aldrig opfordret til betaling. Jeg har heller ikke frarådet, at besøge læger eller sygehus. Derpå fremviste Nielsen mange lister med navne på taknemlige patienter.

Dengang for mere end 50 år siden, var der et skel mellem befolkningen i almindelighed, og så sygehusets og de praktiserende læger. Udfaldet var givet på forhånd. Han måtte ikke mere udføre sin behandling, og rejste snart fra byen.

Men jeg ved 2 ting, han ikke kunne helbrede, den ene var min mormors mave. Den kunne han ikke helbrede. På en måde var mormors mave usædvenlig stærk. For i de 50 år jeg kendte mormor, har hun fyldt sig med piller og medicin. Det andet tilfælde hjalp hverken vat, vand eller røde streger! Det var Nielsens egen bil, den var galt med, og han kom til Johan, for at få den lavet. Modsætningerne mødes siger man. Johan der troede på videnskaben og matematikken, havde ikke noget til overs for naturlæge Nielsens metoder. Det kunne højst blive til en form for hypnose?

En ting havde de dog tilfælles, og det var lystfiskeri. På utallige ture havde de fisket sammen. De førte mange dybsindige samtaler, prøvede at dreje tilværelsens store problemer. Også de åndelige. Men så siger Johan: Du får mig aldrig til at forstå dine heksekunster, med vat, vand og røde streger? Jaså siger Nielsen, hvis fornavn jeg har glemt. Hvis jeg bare en gang kan vise et konkret tilfælde, ville du så tro på de øvrige? Det sagde Johan ja til. Hvis du kan komme med et eksempel?

Der gik mange måneder. Samtalen var næsten glemt. En dag ville de to ned til Vidåen ved Tønder. Det blæste op, og Vesterhavet pressede vandet op i Vidåen, så engene blev oversvømmet. De måtte simpelthen opgive fiskeriet. Medens de sad i bilen og spiste deres medbragte frokost, siger Nielsen pludselig: Johan! Jeg lovede engang at flytte din overbevisning, og komme med et eksempel, nu er tiden kommet!

Jeg har for længe siden lovet en kone her på egnen, at komme til hende, for at helbrede hendes datter, der nu er 12 år. Som lille har pigen formentlig ved et overfald, blevet lammet fra livet og nedefter. Ligeledes er hun blevet stum. Hun er blevet tilset af læger, og har været på sygehus, uden resultat. Vi har vekslet flere breve, og jeg har som sagt lovet at komme. Så lad os tage derhen, for du tror da ikke, at jeg kan helbrede en pige der både er stum og lam, gennem flere år, eller tror du! Nej, jeg tror ikke, at du kan gøre noget som helst. Lad os bare tage derhen, når det så også er i nabolaget, så får vi da en tur ud af det.

De kører igennem en lille landsby, med stråtækte tage. Igennem en skov, kom til noget overdrev, og ad en smal markvej, ud i kæret. Der ude lå et meget lille stråtækt og noget forfaldent hus. Her endte vejen, de var kommet til naturlægens næste patient. De dyttede i hornet, og snart viste en kone sig i sjal og kyse. De steg ud af bilen, Nielsen præsenterede sig:

Jeg er naturlæge Nielsen fra Varde. Jeg er kommet for at helbrede din datter, før mig til hende! Som Johan senere fortalte mig. Aldrig har jeg set et kvindemenneske være så underdanig! Hun bød Nielsen velkommen, som om han var en Jesus, som hun havde ventet i lang tid på. Hvad hun jo også havde gjort. De blev ført ind i stuen, hvis lavloftede bjælker nåede dem til hovedet. Derpå blev de ført ind i et kammer, der var domineret af en gammel seng. Herefter var det naturlægen der førte ordet. Luk vinduet op på vid gab! Gik derpå hen til pigen. Strøg hende, jeg ved ikke hvor. Greb hendes hånd og sagde: stå op du er rask. Det næste øjeblik var næsten tumultagtigt, for både moderen og datteren og Nielsen omfavnede hinanden. Ikke et øje var tørt. En seance der berørte Johan dybt. Jeg spurgte Johan: Tror du så på naturlæge Nielsens kraft! Der er i hvert fald mere mellem himmel og jorden, end hvad jeg tror! Det kan være at der ikke blot var en, men to mennesker der så og oplevede et under!

Leif og Anna Hansen foran Hotel Højskolehjemmet i Storegade.

En restauratør pars oplevelser på Hotel Højskolehjemmet

Af Leif Hansen, Varde

Jeg vil begynde med at fortælle om os selv. Jeg hedder Leif Hansen, født 4-3-1932 i Kirkeby sogn, Svendborg amt. Efter skolegang kom jeg ud at tjene ved landbruget i et år. I 1946 kom jeg i lære på Forsamlingsbygningen i Svendborg. Derefter på Restaurant Casanova. Senere på Hotel Nyborg. Min chef her var L. Bakkemose en af datidens dygtigste kokke. I 1951 fik jeg svendebrev, som kok, og blev ansat på Hotel Nyborg Strand, som på den tid var Danmarks største hotel. Her var jeg i 18 måneder, hvorefter jeg kom ind som marinesoldat. 1. juli 1954 blev jeg ansat på Den Gamle Borgmestergård i Næstved som køkkenchef.

Anna Kokholm, født 13-11-1931 i Flynder sogn ved Lemvig. Efter skolegang kom hun ud og tjene i forskellige landbohjem, derefter på Snoghøj Gymnastik Højskole. Så blev hun kokkepige på en skole i København. Dernæst et par år som kokkepige i Norge. Kom derefter til Den Gamle Borgmester i Næstved som servitrice.

I 1955 blev vi gift og bosat i Næstved, hvor vi fik 3 børn, Lene, Benny og Jonna. 1961 forpagtede vi Ejby Gæstgivergård på Vestfyn. Her var vi 5 gode år, men kunne så ikke blive enige med ejeren om ny forpagtnings aftale. 1961 kom vi så til Hotel Højskolehjemmet i Varde, som var et meget nedslidt hotel med en meget dårligt økonomi, men med planer om at sælge nogle af de gamle bygninger, hvor efter der skulle blive mulighed for at få en god og sund forretning.

Højskolehjemmets bestyrelse bestod af: Sigurd Sørensen, Janderup, Hans Ølgård Block, Gellerup, Arne Bech Sørensen, Rousthøje, Val-

demar Kousgård, Alslev, Chr. Hallager, Næsbjerg, Grethe Jessen, Varde og Ester Pallesen, Mejls

Efter vor ankomst til Varde begyndte vi med at mødes med håndværkerne, for at finde ud af om vi kunne holde åbent under ombygningen, og det blev vi enige om, dette kunne vi godt, men på nedsat blus. Arkitekt Egon Baun, Janderup, havde lavet tegningerne. Med nogle forskellige ændringer kom vi i gang sammen med nogle dygtige håndværkere. Jeg skal her nævne nogle af dem: Murermestrene Vagtborg, tømrermester Anton Baun, vand- & gasmester Rupert Iversen, installatør Knud Erichsen og malermester Søren Rich, sammen med deres dygtige svende.

Vores egen start var ikke så heldig. Først blev Anna kørt ned af en bil og kunne ikke arbejde et stykke tid. Så fik Benny en hånd i en vaskemaskine, og så faldt jeg ned af en stige i den store sal og brækkede mit venstre ben, så jeg gik sygemeldt til omkring marts. Efter den tid gik det fremad. Håndværkerne var ved at være færdige. Det eneste der manglede var en tilbygning, som vi skulle have i den store sal, men den kom senere og så kunne vi holde indvielse.

Det meste af det første år gik med at forhandle med myndigheder, håndværkere, banker og lignende, men også det faldt på plads, så vi kunne komme i gang med at lave forretning og få nogle penge i kassen. Der kom med det samme god gang i møder og lignende. Landboforeningen havde vi et meget fint samarbejde med, især konsulent Bent Olesen. De var på dette tidspunkt vores største kunde, men mange andre foreninger havde vi også fint samarbejde med. Jeg skal nævne nogle her: Husmandsforeningen, Havebrugsforeningen, Handelsstandsforeningen, Storegadeforeningen, Ribe Amts Bagermesterforening, Husmoderforeningen, Hesteforsikringen, Gamle Danse, Formernes Fagforening, Dansk Metal, Pensionistforeningen, Forsvarsbrødrene, Boligforeningen Kongsgård, Arbejdernes Boligforening og Varde Venstre.

Rigtig mange fester har vi fået lov at lave for mange forskellige. En af de største var vel nok, da Varde Idrætsforening rykkede op. Jeg mener, det var i 2. division. Der var ca. 250 personer. Borgmester Chr. Nielsens sølvbryllup var også en rigtig stor fest med 170 deltagere, men også Amtsborgmester Frode Madsen har vi lavet mange fester for både bryllup, fødselsdage, jubilæum og meget mere. Også Ribe

Amts Smedemesterforening og Varde og Omegns Vognmandsforening har vi lavet mange store fester for. Varde Håndværkerforenings Selskabelige Afdeling holdt et enkelt år deres nytårsfest hos os. Det var en rigtig god og hyggelig fest. OK Klubbens søndag eftermiddags fester var en fast tradition, som var en rigtig hyggelig dag. En forening, som jeg ikke skal glemme, er Skads med flere Herres Brandforsikring. De holdt alle deres fester på Hotel Højskolehjemmet, og de fik altid gule ærter til deres generalforsamlinger. Foreningen blev senere opkøbt af Top Danmark, og deres formue blev der lavet en fond af, som uddelte legater til mange forskellige formål. Det første år var Anna og jeg sammen med Varde Garden så heldige at få hver sin legat.

I 1968 ville vi prøve at lave noget nyt, en Mortensaften, hvor vi serverede 1 stk. franskbrød med laks, ande- og ribbensteg med rødkål og frugtsalat med flødeskum for en pris af 16,50 kr. pr. kuvert. Vi fik også en musiker til at spille, men desværre kom der kun 42 personer, men vi havde ikke tabt modet. Vi blev enige om, at prøve igen året efter og der kom der ca. 150 personer og det har der været hvert år lige til vi stoppede i 1993.

Der var også noget, som vi godt ville have været fri for. I mange år havde vi i en hel weekend hundeførere fra hele landet til kursus med fuld forplejning. Så et år skulle det være det helt store, for der var jubilæum. Vi havde også alle værelser besat og lørdag aften var der stor fest med fin spisning, musik og sang. Efter spisningen skulle der danses, og formanden skulle danse for, men desværre faldt hans kone om på dansegulvet og var død inden der kom en læge til stede, og så sluttede festen. Det var rigtigt trælst for os, men selvfølgelig mest for formanden og alle andre gæster, som kom lang vejs fra. Jeg husker nogle skytter fra Samsø. Deres koner sagde, nu havde de endelig fået lov til at komme med og så skulle det ende på denne måde.

Mange af de gæster som kom og boede på hotellet, montører, håndværkere, handelsrejsende og lignende blev efterhånden stamgæster. De satte stor pris på, at vi kunne huske deres små særheder eller f.eks. hvad værelse de helst ville have. En gæst, som vi husker særligt godt, var en handelsrejsende. Stor kraftig flot mand med rigtig læderkuffert og nypudsede sko. Også de daglige pensionærer havde vi det godt sammen med. Der var nogle af dem, der havde spist på Højskolehjemmet i rigtig mange år. Jeg mener, at bankfuldmægtig Mogens Ravn

spiste her i ca. 40 år? Vi havde også håndværkere, der havde den gode ide, at de samles hver dag kl. 10 til en kop kaffe og et halvt rundstykke. Det kunne godt være, at der kun kom 2, men de kunne også være 10! Det var de som regel, når vi gav julefrokost med en øl og en snaps.

En ting jeg også husker er en stor leverance vi lavede til Varde Kommune. Jeg mener, det var efter at den nye Administrationsbygning på Bytoften blev færdig, at byrådet gav en fest for personalet og en indbudt kreds. En rigtig god aften med 250 personer. Der var dækket op i de lange gange på Bytoften og Hotel Højskolehjemmet leverede maden. Varde Kaserne havde vi også et godt forhold til. Vi havde mange befalingsmænd til at bo hos os. I mange år havde vi 10-12 reserve-officerer boende i den periode de var på kursus på Varde Kaserne. Det var rigtigt sjovt, for vi lærte dem at kende efterhånden, så de blev venner af huset. Dronning Margrethe den 2. og prins Henrik har vi også haft den fornøjelse at servere for. Det var da Varde by havde 550 års jubilæum. Det var på Varde Rådhus, hvor vi serverede små lækre snitter. Vi havde fået lavet alt for mange, så da vi kørte hjem, holdt vi ind på Varde Politistation og afleverede de sidste snitter. Nu kunne betjentene spise dem, for dem havde vi også mange møder og lignende med.

Rigtig mange musikere har vi også lært at kende. Jeg vil i flæng nævne nogle af dem: Harry fra Alslev, Ole Villendrup fra Esbjerg, Leif Hansen, Varde, Herløv Nielsen, Ho, Erling Ekkert, Holsted, Arne fra Oksbøl, Uffe Larsen, Oksbøl, Inga fra Nr. Nebel og mange flere. Mange andre ting kunne der også skrives om, men en ting skal dog fremhæves og det er, at uden et rigtigt godt personale, kunne det slet ikke lade sig gøre at drive en forretning. Rigtig mange damer har vi haft til at servere, når der var selskaber. Jeg vil her prøve, at huske de fleste:

Anna Larsen, Gunda Nielsen, Birgit Eskildsen, Vera Pedersen, Britta Midtgård, Rita Christensen, Edith Nielsen, Anna Christiansen, Sigrid Pedersen, Edel Rotbøl, Mie Nielsen og Henriette Nielsen. Vi havde også i mange år nogle faste folk. Den der har været ved os længst var Henriette Johannsen. Hun havde været ved os i ca. 15 år som servitrice, og det var også hende, som havde ansvaret, hvis vi tog et par feriedage. Også Gerda Thomsen, Anna Madsen, Gitte Hansen, Monika Hansen og Charlotte Jensen var ansat i mange år.

I 1993 var vi begge over 60 år. Da blev vi enige med bestyrelsen om, at vi nu ville holde og lade andre komme til. Boligforeningen Kongsgård havde lige bygget 25 nye boliger på Nørremarksvej, så der flyttede vi ud og bor her stadigt. Her har vi mange dejlige naboer og får tiden til at gå med mange forskellige gøremål med venner og familie. Vores Lene bor i Viborg. Hun er sygeplejerske og gift med Ove og har 2 drenge. Benny har en taxa-forretning i Nuuk på Grønland og er gift med Lone og har 2 børn. Vores 3. barn Jonna bor i København og er økonoma. Hun er alene pige.

Hotel Højskolehjemmet i Storegade.

Billedet fra metervareafdelingen (1955) Forrest fra højre: Langdel, Nielsen, Cramon, frk. Buck, undertegnede og bagest Jens Chr. (Kesse).

Magasin Petersen på hjørnet af Torvet og Kræmmergade.

Der var koksfyr i kælderen

Af Henning Sørensen, Varde

De mange nye indtryk dagen igennem havde gjort mig umådelig træt, så vejen fra min nye læreplads "Magasin Petersen" på Torvet og ud til mine bedsteforældre på Gellerupvej, føltes meget, meget lang. Straks jeg havde fået sat skoene, faldt jeg i søvn og vågnede først op og fik noget aftensmad ved 23-tiden.

Det var 1. september 1953. Forinden havde jeg været til samtale hos Andreas Petersen, han virkede som en rar, men bestemt herre og informationerne jeg modtog gik direkte ind. Den 1. september begyndte endnu en elev, Ulla Christiansen, en meget sød og køn pige fra Esbjerg, der ligesom jeg skulle bo hos familie i Varde. Jeg kom fra Outrup, og var blevet ekviperet med nyt dress fra Fenger, så jeg følte mig helt fin og parat til det nye job.

Mit arbejde den første tid var i metervareafdelingen, hvor der i forvejen var fire mandlige medarbejdere, derudover var juniorchefen, Hans Carl Petersen, ind imellem i afdelingen. Overfor afdelingen med metervarer var trikotageafdelingen. Her arbejdede tre unge damer, under ledelse af 1. damen, frk. Wacher. Længere inde i den store forretning var der damekonfektion, hvor et større antal damer var ansat under ledelse af frk. Madsen. Ovenpå, længst ud mod Torvet, bag lange rækker af frakker, var "dekorationen", dekoratørens rum, med skiltemateriale, buster, vandfarve og årtiernes forskelligartede blikfang. Samtidig også et meget søgt åndehul for de ansatte, når de trængte til et hvil eller en smøg. På 1. sal var også chefens kontor, med hans søde sekretær, frk. Skov. Hun hed egentlig frk. Christiansen, men da der i forvejen var én med samme efternavn, og hun var fra Nordenskov, blev hun kaldt frk. Skov.

Yngste lærling havde mange gøremål. Udover min egen lille meter-

varesektion med masser af stofruller, som hver aften skulle lægges nøjagtig på hylderne, rettet ind som efter en snor, skulle linoleumsgulvet fejes og hver uge pibes med et linolieholdigt substans, som med en fast kost blev trukket frem og tilbage, indtil det i ugens løb afslidte linoleum havde fået tilført passende imprægnering. Dette arbejde kunne naturligvis først påbegyndes efter lukketid, så den aften, som regel fredag, hvor vi i forvejen havde lang åbningstid til kl. 20, kunne godt blive af en vis varighed, tit blev det først omkring kl. 22 jeg var færdig, men ofte havde jeg selskab af andre i de andre afdelinger, hvor også yngste elev havde forskellige gøremål.

Bag den lange metervaredisk var en lem, hvorunder en trappe førte ned i kælderen, arkivet og fyrrummet. Der var koksfyr i kælderen. Koksfyret blev til mit mest hadefulde element i forretningen. Fra først i oktober til omkring maj skulle der fyres, og det skulle helst "brænde over". Det var yngste mands pligt at sørge for det forløb planmæssigt. Der skulle lægges en meget nøjagtig mængde på for at det kunne holde ilden ved lige til næste dags morgen. Var ilden gået ud, var man syndebuk indtil en vis varme var blevet etableret.

Arkivet, som også var småtingslager, sorterede ligeledes under yngste mand. Så der kunne ofte gå flere timer under jordens overflade. Den store hjørneejendom, som nedbrændte i 1969, og som nu huser "Imerco", havde mange udstillingsvinduer ud mod Torvet og ud mod Kræmmergade. Om vinteren kunne solens påvirkning klares med en solfiltergardin, som blev rullet ned om aftenen efter biograferne Bio og Kino's udslusning. Så var det på med sutskoene, der ved 23.30-tiden og ind i vinduerne, slukke lyset og rulle solfiltrene ned. Tit skete det, at nattevandrere blev forskrækket over at se en mand bevæge sig rundt i de mørke vinduer. Ofte blev man selv bange, når man hørte mærkelige knirkende lyde i de sorte tæt pakkede lokaler, eller når nattevagten pludselig stod og tog imod. Om sommeren kunne solfiltergardinerne ikke klare det stærke sollys, og tøjet måtte naturligvis ikke falme, så da måtte der sættes markiser. Det bestod foruden af selve markiserne, som kunne sænkes ned via et snoresystem også af lange forhængsstykker, som blev knappet på sprosserne imellem vinduerne. De første mod Kræmmergade blev "sat" ved 15-tiden og "taget" ved 19-tiden. Torvepartiet, hvor solen kom på senere, blev "sat" kl. 18 og "taget" ved 21-tiden. Joh. yngste mand kunne sagtens få

tiden til at gå. Der var noget praktisk ved al den vinduespasning. Så kunne man i vinterperioden lige smutte ned i kælderen og se til fyret. Måske fylde et par skovlfulde mere på og på den måde holde angsten for en kold morgenforretning stangen.

Allerbagerst i forretningen var et toilet. Én kvadratmeter med et lille vindue ud til papirrummet, som var et lille kvadratisk rum med hylder, hvor pap og papir fra vareindkøb pænt blev lagt sammen og stablet op med henblik på senere brug. Her blev mangen en småsludder, vits eller personlige problemer udvekslet. Jeg husker endnu frk. Christiansens spagfærdige udmelding en drønvarm sommer eftermiddag: "Hvis vi engang får sådan en forretning, skal vore elever ihvert fald have det bedre end vi har." Ekstra arbejde med pasning af fyr, solfiltergardiner og markiser blev belønnet med 10 kr. pr. måned.

Jeg var medlem af H.K. og havde forespurgt om rimeligheden i den måde lærlingenes overarbejde blev aflønnet på. Det var helt uacceptabelt, fik jeg at vide. Da jeg gjorde Kesse, juniorchefen på det tidspunkt, opmærksom på det, sagde han: "Er der noget, du er utilfreds med, kan du da bare rejse. Der er lærlinge nok at få". Jeg faldt til patten.

Et andet arbejde, som faldt ind under yngste mands gøremål, var varefortoldning. Det var særlig fra firmaet "Holger Pedersen" en gros i alle mulige slags småting, som knapper - lynlåse - trådspænder og forskellige trikotageting, som kom direkte fra udlandet og skulle fortoldes på Varde Toldkontor. Hver vareart havde et positionsnr., som skulle påføres indførselsformularen, som udfyldes i henhold til følgesedlerne. Dette kunne til tiden være svært at finde ud af, og blev man af toldassistenten sendt hjem fordi papirerne ikke var i orden, var det en slukøret lærling, der måtte gå hjem og få hjælp af de mere rutinerede kollegaer. Efterhånden som man blev fortrolig med dette arbejde og lærte tolderne at kende, blev det dog til et job, der kunne være hyggeligt. Så kunne det hænde, man blev sendt ud med regninger. Især én episode husker jeg. Det var en vinter eftermiddag, det regnede og det var svært at holde mappen med notaerne tør. Et sted, hos et nydeligt ældre ægtepar, kendte folk i byen, kom jeg til at sætte den våde mappe med regninger på deres spisebord. Jeg bad dem betale regningen, som jeg havde fået besked på, hvilket imidlertid ikke skete. Derimod blev jeg kaldt op på chefens kontor, da jeg kom hjem. Her fik jeg at vide, at der var blevet ringet ind og klaget over en ung

mands upassende opførsel... det var nu heller ikke altid lige let at være yngste mand. I en periode havde Magasin lejet lokalerne efter det gamle sygekassekontor i Torvegade. Der havde vi indrettet tæppeafdeling. Det bestod mest af nogle få 90 cm. brede Gram og Højer løbere samt nogle stabler afpassede tæpper, f.eks. 3 x 4 mtr. Det at ekspedere i tæpper var de lidt ældre mandlige ekspedienters arbejde, men en dag da en kunde fra oplandet indfandt sig i forretningen og bad om at måtte se på gulvtæppe, og der ingen ledig ekspedient var, gik jeg som yngste mand med kunden til tæppeafdelingen. Det var en venlig dame, som ikke var bange for at hjælpe med at vippe tæpperne tilbage, så man kunne se de underliggende. Hun bestemte sig for et flot Gram tæppe 3 x 4 mtr. Til den formidable sum af 698 kr. (En udlært ekspedients løn var mellem 5-600 kr. mdl.) Vi fik ved fælles hjælp tæppet hevet frem og båret over på torvet, hvor kundens bil holdt. Efter at have afregnet med den rare dame og var på vej tilbage for at rydde op efter ekspeditionen, kom Jens Christian (Kesse) hen til mig og roste mig og sagde: "Hvordan bar du dig ad?" Jeg viste ikke rigtig, hvad jeg skulle sige, så jeg sagde: "Jo-e, jeg gjorde det bare på min måde!" Det lo Kesse en del af. En dag, da han bad mig gå ned i hans lejlighed, som lå i Storegade, oven over "Villy´s Bar" og tænde op i kaminen og rydde op efter en festlig aften, og jeg spurgte, hvor meget jeg skulle gøre ud af det, tænkte på hvor meget tid, jeg måtte bruge, sagde Kesse med glimt i øjet: "Du gør det bare på din måde!"

Kunderne skulle have en god betjening....men hvad var det? Jeg havde ekspederet fru Nørgaard og spurgte hende: "Skal vi ikke bringe pakken ind til Dem, fru Nørgaard?" Bagefter kom chefen: "Det hedder fru direktør Nørgaard, husk det"

En mand var i forretningen for at købe to frottéhåndklæder. Han betalte ved kassen og da han gik, blev han af ekspedienten budt en cigaret eller cigar, hvilket han glad tog imod og gik med håndklæderne. Bagefter kom juniorchefen: "Der er forskel på, om en kunde køber for et større beløb eller kun et par håndklæder. Det var nu ikke altid lige let at vide hvordan.

Også tid til sjov og spas

På et tidspunkt var virksomheden blevet så stor, at ledelsen, der nu

både bestod af Hans Carl Petersen og den yngre broder Jens Chr. Petersen, besluttede at ansætte chauffør og anskaffe varevogn. Chaufføren blev den af højde beskedne mand, Holger Baun fra Janderup. Han fik en flot uniform og kasket med "MAGASIN" emblem. Holger Baun kunne tage sig tingene nært, men var en hjertensgod mand med humoristisk sans.

En dag Jens Chr. Petersen, Kesse, ville hive nogle tunge stofruller ud fra nederste hylde, men måtte opgive strabadserne, trådte Baun hjælpende til. Inden længe havde han fået rullerne ud fra hylden og op på disken, så overbærende på den næsten 2 mtr. lange Kesse og sagde: "Ser De hr. Petersen, i kraft af min arms længde og kolosale styrke klares den slags paragraffer let."

En dag havde dekoratøreleven Leif og jeg med et snorsystem fået anbragt en spand vand over papirrummet, som så ved træk i døren ville vippe forover og sandsynligvis ramme ned over hovedet på Baun, som vi ville kalde på. Imidlertid blev jeg kaldt ind i forretningen, og da jeg efter nogen tid ville ud og se hvordan vores forehavende havde forløbet, stod spanden endnu på taget og mit ryk i døren gav mig det ventede bad, som var tiltænkt Baun.

På trappen, der forbandt kjole- og frakkeafdelingen, var en lille repos, hvor der lige var plads til en dekoration, en buste eller lignende. Reposen kunne ses fra metervareafdelingen og en dag dekoratøren var i færd med at pynte den, syntes han nok, der skulle laves sjov. Han slog knuder på sig selv og gjorde underlige grimasser for at påkalde sig Nielsens, én af ekspedienterne, opmærksomhed for om muligt, at få ham til at flippe ud midt i en ekspedition. Nielsen fortrak ikke en mine, bøjede sig forover og hviskede til kunden: "Prøv lige at vende Dem om, frue, og se op til højre mod trappen." Hurtigt vendte hun sig om og så et virkeligt morsomt syn. Dekoratøren blev meget lille og meget flov. Kunden og Nielsen fik med høj latter vi andre sat ind i situationen.

Det var en stor dag, da vi skulle have en ny dame ansat i metervareafdelingen. Hun hed frk. Dam og var utrolig sød og frisk. Èn af de første dage, hun var på arbejde, tog hun fusen på os. Hendes kunde skulle have nogle "svedelapper", ærmeblade. Frk. Dam anede ikke, hvad det var, spurgte igen og fik samme spørgsmål: "Et par svedelapper". "Øjeblik, nu skal jeg se efter", sagde frk. Dam, gik med små

knælende bevægelser ned i knæene, akkurat som gik hun ned ad en trappe. Imidlertid sad hun blot bag disken kort tid, for igen at i småryk at komme op i fuld højde. "Desværre frue, det har vi ikke, prøv ovre i den anden afdeling". Frk. Dam holdt masken, hvad der kneb for vi andre, kunden henvendte sig i trikotageafdelingen, hvor de heldigvis havde ærmeblade.

Skolegang

Der var en del elever ansat, så forretningen måtte af og til undvære arbejdskraft til undervisning. Helt galt var det torsdag eftermiddag. Torsdag var torvedag med dertil følgende mere travlhed i forretningen. Det skabte en del utilfredshed blandt lærerne på handelsskolen, når vi ikke mødte i skolen på grund af påbud fra ledelsen. Det var heller ikke let at følge med i undervisningen. En dag udtalte én af lærerne: "I, derovre fra Magasin, kan lige så godt gå hjem, I kan jo alligevel ikke nå at få den fornødne viden. Også forstander Hoffmann fik på et tidspunkt nok af forsømmelserne, så han indfandt sig i forretningen og bad om en samtale med hr. Petersen, senior. Det fik han ikke meget ud af, vi stod og så på, at han nærmest blev vist døren. Jeg husker lærere som Skjoldborg, Beck, Larsen, frk. Olga, Hoffmann m.fl. Som var meget forstående over for os, i hvert fald mig, og hjalp når det krævedes, så jeg kunne klare skolegangen og få en hæderlig eksamen. Til tekstil havde vi hr. Christensen, Fengers fænomenale dygtige førstemand. Altid mødte han i godt humør, velforberedt og han forstod at gøre et kedeligt stof, spændende.

Den store weekend!

Hans Carl Petersen var altid fuld af visioner. Han stod i spidsen for køb af Østergaards konfektionsforretning i Vestergade. Her åbnede han en splinterny forretning "Magasin´s Udstyr", med hovedvægt på gulvtæpper. Han var én af pionererne herhjemme med hensyn til væg til væg tæpper, som Ege Tæpper i Herning var storleverandør af. For at vise et endnu større udvalg end forretningen kunne præstere, lejede han Arnbjerg Hallen, fik stabler af tæpper hjem og fik en gigantisk udstilling stablet på benene. Fra hovedforretningen "Magasin"

på torvet blev der arrangeret mannequinopvisning med professionelt islæt og konferencier var Manja Mourier. Alle ansatte sled i næsten døgndrift, udstillingen åbnede lørdag kl. 14 og sluttede søndag kl. 22. Vi, der var fulgt med Hans Carl Petersen op i Vestergade, tog vores tørn med at vise tæpper frem og lørdag aften var vi behjælpelig med at klæde mannequiner og dressman på. Fengers Herremagasin deltog også med opvisning af herretøj. Den slags arrangementer var et forholdsvist ukendt fænomen, så der var en enorm interesse for arrangementet. Vi blev alle, hjælpere og mannequiner, inviteret til middag i Arnbjerg Pavallonen, da dørene var lukket søndag aften. Den store overraskelse kom, da festen var forbi og vi fik at vide at nu skulle ærmerne smøjes op, alt skulle brydes ned og fragtes hjem i forretningen inden mandag morgen. Det lykkes, det var et virkeligt hårdt slid og jeg husker endnu min skuffelse, da jeg blev belønnet med 10 kr. Det var en så stor skuffelse, at jeg gik til Hans Carl Petersen og sagde, at jeg syntes, det var for lidt i betragtning af de timer, vi havde været i gang. Jeg fik ekstra 10 kr.

Vi mistede vores seniorchef. Jeg var i færd med at hejse flaget på hel for postmesteren, der så vidt jeg husker, havde 40 års jubilæum, da én af pigerne kom stormene ud af forrretningen og råbte: "Du skal kun hejse flaget på halv, chefen er død". Det gjorde et stort indtryk på os, personligt savnede jeg meget hans små lune komentarer. Mange gange løb jeg hjem til hans privatbolig, Lundvej 1, med "mappen". Hvad "mappen" indeholdt, ved jeg ikke, men med formaninger om at passe godt på den, behandlede jeg den med stor ærefryd. Der faldt sommetider en ekstra skilling af, det lunede.

Jeg skulle på session. Efter utallige historier om, hvordan sådan noget foregik, så jeg hen til det med stor spænding, som absolut ikke blev indfriet. Da det var overstået og jeg atter indfandt mig på min arbejdsplads, spurgte Hans Carl Petersen: "Du blev vel taget til garder, det er jo kutyme her i forretningen". Det blev jeg ikke, men derimod til fodfolket, hvor jeg skulle møde den førstkommende marts måned. Jeg blev udlært og fik en flot håndskreven anbefaling af Hans Carl Petersen.

Der er forskel på fisk!

Når en medarbejder blev udlært, blev det som regel fejret med en lille

festlig begivenhed. Da en anden elev, som var blevet udlært én måned før mig og skulle tiltræde anden stilling, blev vores aftrædelses-cermoni slået sammen. Vi blev inviteret ud på Brendstrupsvej til Hans Carl og hans meget søde kone, Annie, til en middag. Hans Carl holdt en lille takketale og den anden elev, som jo var udlært, fik en "Ronson" lighter. Vedkommende elev var søn af én af Esbjergs kendte forretningsindehavere. Måneden efter, den dag jeg var færdig med læretiden, fik jeg også en lighter, men ikke en Ronson. Jeg var søn af en landmand fra Outrup.

Kort før jeg skulle møde ved militæret, begyndte Hans Carl at handle med møbler. "Prøv at se hvor mange møbler Alexandersen sælger," sagde han, "det må vi også kunne. Når du er færdig med din militærtjeneste, kommer du tilbage og skal stå for møbelafdelingen". Efter at have været ved militæret i 2 mdr. måtte vi komme hjem på orlov og jeg benyttede lejligheden til at kigge ind i forretningen og hilse på mine kolleger. Imidlertid så jeg ingen møbler, og da jeg spurgte Hans Carl hvor de var, sagde han: "Nå dem, de er ved Alexandersen, jeg kunne godt se, hvor det bar hen, så jeg har solgt det hele til ham".

Efter aftjent værnepligt rejste jeg til Helsingør, hvor jeg fik job i en lignende forretning. En hel ny kapitel i en ekspeditionsliv tog sin begyndelse.

Kan du tisse i maskinen

Af Tony Thomsen, Vamdrup

Han stod og viftede med hånden. Den gamle, langskæggede mand med blød hat. Ham, som jeg altid havde været bange for. I øvrigt med god grund. Nu ville han have, at jeg skulle komme hen til ham – endda frivilligt. Jens Sehested, der passede Varde Gymnastikforenings klubhus, og som vi drenge havde vores hyr med, stod i den fjerneste ende af den "nye" fodboldbane på Lundvej – hvor Østerlund Kirkegård nu ligger – og han var tilsyneladende i forlegenhed. Jeg turde ikke andet end at nærme mig – han blev jo ved med at vinke ad mig. Foran sig havde han sin kridtmaskine. Han var i færd med at gøre banen klar til weekendens kamp. Og så var han kørt tør for vand i skålen med alt kridtet. "Kan du tisse i maskinen, så er jeg fri for at skulle helt ned til klubhuset for at tanke op"?, spurgte Sehested på en næsten venlig måde. Hvor gerne jeg end ville have hjulpet ham, så var det ligesom om, der blev lukket for den indre vandhane – og min chance for at gøre min store "fjende" glad glippede totalt.

Denne episode dukker ustandselig op, når jeg mindes min barndom i Varde. Vi boede på Simonyvej, tidligere Lundvej Sidevej, som lå tæt på fodboldbanen, hvor min bror, Jørgen og jeg tilbragte det meste af vores fritid – og lidt til. Nu var det jo bare sådan, at ikke nogen drenge i miles omkreds havde en fodbold, og derfor var vi "nødt til" at låne en. Det skete ved, at vi kravlede ind under klubhusets tag – og kunne lige netop pille en enkel kugle ud. Uden at komme ned på gulvet i brusebadlokalet, hvor frøerne boltrede sig i tremmegulvet. Vi lagde naturligvis den "lånte" bold tilbage, når vi skulle hjem. Men på dette tidspunkt var Sehested, som regel mødt frem og begyndt at jage os.

Det, med at ikke nogen ejede en bold i efterkrigsårene, er nu ikke helt rigtig. Således husker jeg tydeligt, da Ejvind Nicolaisen, der boede på Åvangen, havde fået en helt ny læderkugle af allerbedste slags. Ejvinds popularitet steg til uanede højder – alt efter at vi måtte være med til at spille med hans bold. Det foregik på Åvangen op ad ingeniør Buttenschøns garage. Desværre skete det ofte, at bolden røg over bygningen – og ind på min bedstefars grund (gartner Laurids Sørensen). Således gik det også med Ejvinds. Ingen turde hente den, og derfor var det altid mig, der fik den opgave. Jeg husker endnu, som var det i går, at da jeg endelig fandt bolden, lå den i min bedstefare ajletønde. Det blev aldrig den samme dejlige fodbold. Men min bedstefar, som ellers var en gemytlig mand, kunne altså ikke fordrage, når der fløj noget ind i hans gård.

Som læserne vil kunne forstå, var fodboldspillet en stor del af min drengetilværelse. Og det har jeg ikke et eneste øjeblik fortrudt. Således mindes jeg med glæde, når skoledagen var forbi, og vi drenge smuttede ned i Frimurerhaven bag skolen. Her gik det virkelig for sig i drabelige kampe mellem pedellens tøjpæle. Hvis der hang vasketøj dér, foregik fodboldkampen ovre ved de store træer ud mod Vestervold. Faste "inventarer" til de hårde kampe var som regel Kristian Poulsen, Flemming Lund, Erik Vestergaard, Alfred "Fido" Mejer og undertegnede. De kampe, vi kæmpede, dispenserede fuldt ud for den kæmpe skideballe, jeg næsten altid inkasserede af min bedstefar, fordi jeg kom for sent hjem. Jeg havde nemlig den tjans at styre hesten for ham, når han som handelsgartner radrensede sine grøntsager.

Omtalte skolekammerater var nogle herlige fyre. Ikke mindst Alfred var et kapitel for sig – og et studie værd. En rar fyr. Ikke ret høj og en del hjulbenet. Hans intelligenskvotient var langt højere end de fleste. Det betød blandt andet, at han altid kunne sine lektier – på trods af, at han med garanti aldrig åbnede en bog derhjemme. Han lyttede opmærksomt efter, når læreren gennemgik stoffet – og så var de lektier læst.

Og så havde Alfred en svaghed for kortspil. Cyklen, som transporterede ham til skole fra Sig, hvor han boede, var altid spækket med poser og pakker, og den kendte selv vejen hjem. Men først skulle den lige en tur ned ad Storegade – til Willys Bar på hjørnet af Fiskergade. Her fik kortene en ordentlig tur, og – uden at vide det – vil jeg tro,

hans modstandere skulle være endog meget dygtige, hvis de skulle vinde over "Fidomejer", som han kærligt blev kaldt.

Efter min skoletid kom jeg i lære som typograf hos Peder Kjær og Christian Haahr Christiansen, der ejede Ribe Amts Bogtrykkeri i Grydergade. Det blev 4 1/2 dejlige år hos de to rare mennesker, hvis største kunde var Varde Stålværk, som blev serviceret med alskens trykte blanketter. Min daglige gang gik til bogbinderne i byen. Hos Lauridsens Bogbinderi, der lå i Smedegade bag Varde Bank, var der altid tid til lidt skæg og ballade. Det sørgede Romborg og Krautwald for. Det var også hyggeligt at besøge bogbinder Nielsen i Storegade. Hans lille værksted lå bag Ebbe Clausens Boghandel, som for længst er jævnet med jorden.

Nielsen og jeg fik mange samtaler, så mange, at Kjær ikke altid var lige tilfreds med, at byturen tog så lang tid. Han kunne finde på at tage opstilling på hjørnet af Grydergade og Vestergade for at se efter mig. Og så kan det nok være, at der blev skældt ud: "Hvor har du været", råbte han. "Nede hos Nielsen. Det sagde du jo, jeg skulle", svarede jeg uskyldigt. Det gjorde ham endnu mere vred. Og så syntes Haahr Christiansen tilsyneladende, at det var synd for mig: "Kære Kjær", beroligede han sin ældre kompagnon. "Du skal ikke sige kære til mig", hvæsede Kjær. "Jamen, det hedder du jo", svarede Haahr engleblidt. Og så var den dag ødelagt.

Som tidligere omtalt var Kjær og Christiansen to ualmindelige søde og rare mennesker, som jeg ikke på nogen måde kunne drømme om at latterliggøre. Når forskellige sjove episoder fra min læretid dukker op, så er jeg ikke i tvivl om, at det hele skal ses i perspektivet af, at jeg som eneste medarbejder sammen med de to mænd søgte små, afvekslende lyspunkter i dagligdagen. Sagen var jo den, at selv om der var tale om en udmærket arbejdsplads at lære i, så var det jo trods alt småt med overraskelser. De fleste tryksager var gengangere, og det var ikke sjældent, at det samme stykke arbejde blev gentaget fire og fem gange i løbet af de 4 1/2 år, som jeg var tilknyttet trykkeriet.

Jeg vidste således derfor næsten per instinkt, når der var optræk til et eller andet, man kunne more sig over. Eksempelvis, når en kunde kom ind for at betale for sine tryksager. Kostede varen f. eks. 100 kroner, så modtog Kjær disse penge. Men lige så snart kunden havde forladt trykkeriet, gav "kassemester" de halvtreds kroner til Christi-

ansen. Omvendt var det, når jeg skulle på posthuset for at betale en regning – så opkrævede Kjær det halve beløb af kompagnonen.

Det sjoveste var, når jeg skulle poste en kuvert. Sådan noget som at investere i et ark frimærker, det gjorde man bare ikke hos Ribe Amts Bogtrykkeri. Nej, jeg fik 25 øre med – det kostede en almindelig forsendelse dengang, og så skulle jeg købe mærket på posthuset i Storegade. Men inden da, skulle de to bogtrykkere lige blive enige om, hvis tur det var til at betale de 13 øre – og hvem, der skulle slippe billigst. Du må hellere betale 13 øre. Det var jo mig sidste gang. Sådan lød det næsten obligatorisk fra Kjær. Det kan jeg godt – men det var nu altså mig, der betalte mest sidste gang, lød det lige så obligatorisk fra Christiansen.

Alt i alt har jeg haft en dejlig barndoms- og ungdomstid i min fødeby Varde, som jeg forlod i 1956, da jeg blev indkaldt til militæret. Ikke mindst min tid i Grydergade mindes jeg med glæde – og når jeg runder byen, som jeg ofte gør, skal jeg som regel lige en smut hen til huset, der rummede det for længst nedlagte trykkeri.

Tony Thomsen,
Vamdrup

Gymnastik i Forsamlingshuset var Billum-drenges oplevelse

Af Hans Sigfred Knudsen, Billum

"Må A go hen i æ forsamlingshus o sie o æ gymnastik i jawten"? Sådan spurgte en dreng i Kirkebyen i årene 1921-29 ofte sine forældre, Lene og Thomas Knudsen. Drengen hed Hans Sigfred. Som regel fik han lov. Faderen hadede fodbold, - gymnastik tolererede han. Og så var det jo ham, der afgav jord til forsamlingshuset for nu 100 år siden, så noget af værdi måtte der vel foregå i det. Gymnastik tirsdag og fredag var en oplevelse for et barn af gamle forældre, der kun havde radio med keglehøjtaler, at forlyste sig med. Drengens medpublikum var Vilhelm Rue og Frejvard Christensen. Siddende på buk, hest og plint så de, hvis de var heldige, både pige- og karleholdet. Pigerne havde gymnastik tidligt på aftenen og skulle senere klare aftenmalkningen, der som regel begyndte kl. 19.30. De fleste mandlige gymnaster, som var karle på gårdene, havde ved fæstemålets indgåelse, et år fra 1. november, betinget sig fri for malkning de to nævnte aftener. Kun en gård i sognet, "Burgård", havde fodermester til den ellers så sunde beskæftigelse, som optog landbrugets folk 3 gange daglig. Håndmalkning var det.

Af de nævnte drenge var Hans Sigfred den eneste, som senere blev gymnast – målt med tidens alen vistnok kun middelmådig. Men gik dog en vinter sammen med Niels Jørgensen, Nr. Billum, fløjmand – med Niels på fløj i kileopstillingen. Han var en velfungerende gymnast, der, som mange husker, sprang eller stod håndstand med den ene hånd knyttet og stift håndled. Under et gemytligt håndgemæng

hos en kammerat i Kjelst – den også habile gymnast Kr. Hansen – kom til at knalde håndleddet ind i stolpen på en dobbeltseng. Altså ingen arbejdsskade. Syntes du, kære læser, der forekommer for mange enkeltheder i det, som fortælles, så er det forfatterens opfattelse, at det oftest er i detaljen, det oplysende og morsomme optræder. Hvorfor nu også drengenes interesse for pigerne? Vel fik de som permanente tilskuere indsigt i timeplan og udførelse. Vågnende var givetvis også interessen for det andet køn, som dog her var til stede i et omfang, de næppe kunne konsumere. Idealer blev derfor udvalgt – ofte de nærmeste, fløjpigerne.

Uopnåelig, men skøn i kølig og stilig ynde, var Dorthea Madsen, søster til Ankjær og Henning Madsen, som også lå på eliteplan. Og lige så tiltrækkende var hun som leder på den lave plint. Den næste dygtige fløjkvinde var vistnok Stinne Rask (Christensen). Dernæst Tove Burgård, som blev udnævnt til sognets kønneste pige. Tilmed havde hun engang fotograferet knægtene, da de legede indianere i plantagen ved kirkegården. Sådanne piger var der for megen rift om fra de mandige kolleger, syntes de misundelige drenge. Alt for kort forblev de piger. Alt for hurtigt blev de travle koner og mødre. Sidst, men ikke mindst, træder 2 kønne fløjkvinder frem i erindringen, fordi de, skøn forskellige, stod så fint til hinanden. Ingen af dem var overvældende af vækst, men måske derfor tiltrækkende på de gloende drenge, hvis fysik og følelser tog til i årenes løb. De 2 dygtige piger var Dora Harborg Sørensen og Nancy Brun. Drengene så frem til første gymnastikaften efter 1. november. Nye piger kunne være kommet til sognet. Var der nogle, som ville falde i deres smag? Et år var der to, Meta og Astrid Christensen fra Vrøgum. "Så møj nover kjøn piger o sie o, var knøsene helt enige om". Meta blev i sognet som Thues Meta til sin alt for tidlige død i 1953. Efter uddannelse på Ollerup sammen med Thue (Jensen) blev de virksomme i sognets ungdomsarbejde. Mange gode gymnaster bevægede sig bag ved fløjkvinderne. Se forbi Astrid Jensen fra Vestager kunne drengene ikke. Med vældig selvsikkerhed bar hun sine mange pund. Brusk i knæene sagde knikknak, når hun steg ned i langsom dyb knæbøjning og behersket kom op igen. Fuldtonede lød hendes stemme i pigernes sang under gang- og dansetrin i række eller kreds.

I forsamlingshusets første 35 år indtil 1923 var Billum et af de sog-

ne i Ribe amt, hvorfra flest unge søgte delingsføreruddannelse, oplyses det i bogen "Plint og talestol". Og siden det nu fjerne årstal har en lind strøm af unge fra Billum søgt lederuddannelse. Kun én skulle jo lede, så derfor var der på holdene mange, som havde fået deres gymnastiske færdigheder styrket under højskoleopholdet, og som derfor bragte holdene op på et højt gymnastisk niveau. Billums karle kunne synge – dengang – så taget vibrerede på det gamle gymnastikhus, som nogle af de gamle kaldte det. Billum hørte til 4. hovedkreds, der var amtets gymnastiske kraftcenter. Ved hovedkredsopvisningerne vakte alene holdets sang og selvsikre indmarch opmærksomhed og lidt misundelse. Det giver indtryk at være hovedkredsens bedste hold – uden altid at være det, sagde engang én fra et sogn, hvor gymnastikken var mere på det jævne. De mandige ledere var, mens drengene så på, stort set Aron Junker, Åge Nielsen og Adolf Hansen, alle delingsførere fra Ollerup. Adolfs største lederopgave var at lede karleholdet fra Ribe amt til landsstævnet på Dybbøl i 1928, og Åge var den "fødte" fanebærer, når han var med som aktiv gymnast. Dygtige og afholdte var de af sognets drenge – i hvert fald af dem, der kunne lide at lave gymnastik. For de ledede også gymnastik for de ældste klasser i Billum skole. Lærer L. P. Madsen følte. Han var blevet for gammel til at tage sig af legemsøvelserne og "hyrede" af egen lomme de mandlige ledere til at tage sig af drengenes legemlige pleje. Et fint samarbejde der resulterede i, at knægtene senere gled ind på de voksnes hold – ikke så sjældent sammen med deres forældre.

Naturligvis beundrede det lille stampublikum især de flotte fløjmænd. En tildragelse kalder en af dem tydeligt frem i erindringen. Harry Kaul hed han, og uden at have været på delingsførerskole forsvarede han fint sin førsteplads på højre fløj. Med nøgen overkrop arbejdede han i grusgraven og var flot solbrændt – lidt af et særsyn i de dage. Holdet var nået frem til overslag med håndstand på høj plint. Tilløbet behøvede ikke at være langt. Rank og ikke utilfreds med sig selv stod Harry i spidsen, mens holdet indordnede sig på én række bag ham. Hvis hænderne var, huskes ikke, men med et snuptag trak de Harrys "små sorte" ned om hælene på ham. Stadig rank, men uden i stand til at begynde tilløbet, måtte han høre på kammeraternes larmende latter, mens han hankede op i beklædningen. Aron Junker, var det vistnok, søgte at skjule et smil, men da han fik øren-

Billum-hold fra 20'erne. Øverst leder Aron Junker og fanebærer Jørgen Burgaard. I midten på nederste trin Ankjær Madsen, som først i 30'erne var med på Niels Bukhs Ollerup-hold jorden rundt. I forreste række fra højre Mads Nielsen, Henne, som tjente i Billum og senere blev forstander på Gymnastikhøjskolen ved Viborg. Ved hans side Jørgen Gregersen. På venstre fløj Aage Nielsen. God leder, statelig gymnast og "født" fanebærer.

Hold fra 1932 med Thue Jensen som leder og Aage Nielsen med fanen.

lyd, frabad han sig lignende "morsomme" gentagelser. Ingen af de 3 nævnte drenges fædre havde været gymnaster. Derfor så de med nogen undren og beundring i holdets midte en gruppe gymnaster, der i deres øjne var langt oppe i manddomsårene, men som i færdigheder levede op til de yngres standard. Den dynamiske Ollerup-gymnastik slækkede på det Lingske systems krav om stil, hvor f.eks. et springs sidste fase var en behersket retstilling. Det sad stadig i de ældres forlængede rygmarv.

Fremtrædende i erindringen er Jørgen Burgård, som i 1908 havde været med på Jens Ovesens udvalgte hold til Olympiaden i London. Jens P. Jensen var med på udvalgt hold i Lingiaden i Stockholm i 1912. Til opvisningerne 6. juledag og om foråret ventede publikum at se ham i en speciel øvelse på rullemåtte – noget med fremfald, baglæns rulning, fra rygliggende til stående stilling ved hjælp af NAKKESPRING. Altid perfekt udført. Så var der Laurids Poulsen, rank i ryggen helt op til issen. De bomstærke Sørup-brødre Arild og Niels Anton, og Niels Østergård, der mest huskes, fordi han var med og så bøst på drengene, hvis de på en eller anden måde kom i vejen. Desværre var han ikke fra Billum – hvor de dygtigste gymnaster ellers var fra – mente de lokalpatriotiske drenge. For dygtig var han den nye karl, som havde fået plads hos Morten Nielsen i Tarp, der havde markskel fælles med en af drengenes fædre, og drengen havde betragtet den unge mand, da han pløjede møg på nabomarken. Men det var mere interessant at se ham lave gymnastik i forsamlingshuset, hvor han straks kom til at gå fløjmand. Og ikke uden grund. Han var fra Henne, kom det senere frem, og hed Mads og Nielsen til efternavn. Udmærket gled han ind i et muntert kammeratskab. Gymnastikken tog han alvorligt. Meget alvorlig og ingen slinger i valsen. Stor perfektionisme var der i alt fra vinkelsving til flyvespring. Brystet skudt ekstra frem. Blikket til tider rettet mod horisonter, som var uden for salens grænser. Den ærede læser med kendskab til folkelig gymnastik har allerede gættet, hvem det var, drengen så: Den kommende forstander for Gymnastikhøjskolen i Viborg. Af mange betragtet som Danmarks dygtigste gymnastikleder.

Jørgen Gregersen hed en smuk gymnast og delingsfører. Han kom fra Mosevrå. Han var i en årrække bestyrer hos Karen Kjan (Thomsen) i Tarp. Og faldt udmærket ind i ungdomsarbejdet i Billum. I vug-

gegave havde han fået en smuk sangstemme. Lidt uheldig var han engang til en opvisning, da der forsvandt en pung. Men, sagde Jørgen Gregersen, jeg er glad ved at kunne sige, at det i hvert fald ikke er en gymnast, der har taget den! Så for s ....., så må det være en af os andre, sagde Oluf Jensen (gartner), Vesterager, der i mange år udfoldede sig på de skrå brædder som amatørskuespiller. Engang skulle Jørgen Gregersen vikariere for Åge Nielsen og tage en gymnastiktime med drengene i skolen. Holdene varmede op med små hop, og lederen støttede takten med at sige hop, hop, hop. Nu, kære læser, gå hen til spejlet og se på dig selv, når du siger hop, hop 10 gange, mens underkæben farer op og ned som stemplet i en motor. Det er noget af det morsomste, du har set. Drengene kom til at betragte Jørgen Gregersens underkæbe, som var særlig fleksibel. Hoppene blev lavere. Rytmen ujævn. Et par kom til at sprutte af grin Så fyldes hele salen af latter og virvar. Jørgen Gregersen lo med, for han var en venlig mand, men fandt næppe ud af, hvorfor timen var så morsom.

To dygtige fløjmænd, ikke af de store, var Ankjær Madsen og Thue Jensen. Ankjær var senere med på Niels Bukhs Japan-hold først i 30èrne. De var også på fløjene i det følgende. Før hallernes tid blev forårsopvisningerne i 4. hovedkreds 2. påskedag holdt på åben estrade. Et år var de henlagt til Billum, vistnok på en toft, der var mellem P. Nissen Kocks gård og den daværende slagterforretning. Opvisningsdragten var dengang hvid med lange bukser. Værtssognets hold sluttede opvisningen. Billums karlehold under Adolf Hansens ledelse var som vanlig veltrimmet. Publikum ventede spændt på deres entre. Så kom det ind på estraden under rungende sang. Et sus gik igennem forsamlingen. Enkelte ældre gispede hørligt. Bifaldet udeblev. Overraskelsen var for overvældende. Gymnasterne var iført SMÅ SORTE. Det havde ingen tidligere vovet at møde frem i til en 4. hoved-kreds opvisning. Jo, Billum viste vej – også til lårkort.

Indholdsfortegnelse:

40 år med Varde Garden 9
Kaj Lykke Sørensen, Varde

Et kvinde liv 19
Esther Kolding, Varde

At flytte til Varde 27
Orla Duedahl, Varde

Børnene fra Rusland 31
John Würfel, Jægerspris

Fra elektrikerlærling i Varde til borgmester i Ballerup . 39
Ove E. Dalsgaard, Ballerup

Mine erindringer 49
Vagn Aage Madsen, Varde

Tidsbillede - Barndoms- og ungdomsårene
i Varde 1943-1969 57
Borghild S. Jørgensen, Skjern

Mit møde med tandlæge C.W. Kock 79
Henry Andersen, Varde

I lang og tro tjeneste 81
Ole Nørskov Nielsen, Varde

Oplevelser i Varde fra 1916-1942 109
Elmo Busk, Brøndby

En fortælling fra bilens barndom 121
Kurt Vig Nielsen, Varde

En lystfiskers erindringer fra Varde å 125
Henry Andersen, Varde

En restauratørpars oplevelser på
Hotel Højskolehjemmet 139
Leif Hansen, Varde

Der var koksfyr i kælderen 145
Henning Sørensen, Varde

Kan du tisse i maskinen 153
Tony Thomsen, Vamdrup

Gymnastik i Forsamlingshuset
var Billum-drenges oplevelse .....
Hans Sigfred Knudsen, Billum

ISBN 87-984273-9-3
9 788798 427391

BYTTESERVICE
96100
Bog&idé
Kan byttes indtil
24/1
Husk bon, hvis penge retur

